

Ἑταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Σελίδες Ἀπ' τὴ Φωκίδα

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Ἀμφισσα

2006

ΤΙΤΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	: ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ Έκδίδεται κάθε τρίμηνο Τεύχος 118, Άπρίλιος - Ιούνιος 2006
ΙΔΡΥΤΗΣ	: Έταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	: Χ. Μαχαιρά 36, Άμφισσα, Τ.Κ. 331 00
ΕΚΔΟΤΗΣ	: Τηλέφωνο: 22650 29.678
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ	: Νικόλαος Δ. Καστανάς
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΛΗΣ	: Όδός Ι. Γιδογιάννου 9 - Άμφισσα Τ.Κ. 331 00, Τηλ. 22650 28.991 - 22650 79.174
ΥΠΕΥΘ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ	: Εὐθύμιος Κ. Σανιδᾶς Ίωαννίνων 6, Μοσχᾶτο Τ.Κ. 18543, Τηλ. 210 9414.233
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	: Γεώργιος Κουτσοκλένης, Πρόεδρος Ε.Φ.Μ. Δημήτριος Ίντερνος Αντιπρόεδρος » Δημήτριος Σανιδᾶς Γραμματέας » Γεώργιος Καραϊνδρος, Ταμίας » Εὐδοξία Παπαγεωργίου, Έφορος » Παναγιώτης Κακανᾶς, Μέλος Δ.Σ. » Χαραλάμης Παναγιωτόπουλος, » »

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ: α'. Ιστορικές μνήμες	1/5581
β'. Μουσείο ἐλιάς στὴν Άμφισσα	2/5582
ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ Γ.: Γιάννης Μακρυγιάννης	5/5585
ΗΤΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑΝΝΗ: Φρόσου - Ή Χάκερ	13/5593
ΚΟΥΤΣΟΥΛΕΛΟΥ Δ.: Μνήμη ΙΩΑΝ. Γ. ΒΟΡΤΣΕΛΑ (1841 - 1913)	16/5596
ΣΑΝΙΔΑ ΔΗΜ.: Ή Άργοστήλια τοῦ Παρνασσοῦ	19/5599
ΖΩΡΙΑΝΟΥ ΓΙΑΝΝΟΥ: Ή Μαντήλω - Μυθική μαινάδα	42/5622
ΝΤΟΜΑΛΗ Σ.: Τό ἄσκοπο πέταγμα	44/5624
ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥ Ι.: Στέρεψε «τό λάλων ὕδωρ»	46/5626
ΤΑΛΑΝΤΗ ΕΥΘ.: Γανωματῆς στὴν πόλη μας	47/5627
ΣΑΝΤΑΡΜΗ ΙΩΑΝ.: Γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς σφαγῆς τοῦ Διστόμου (10-6-44) Τό τελευταῖο τραγούδι τῆς Βοσκοπούλας.....	50/5630
ΓΕΝΙΚΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ: ΕΛΑΙΩΝ: στί. Τοῦ γλυκοῦ νεροῦ	52/5632
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ: α'. Τοῦ Ζ. Ξηροτύρη: Ή Μορόζα κ.ἄ. διηγήματα, τῆς Ἑλένης Ν. Σπυροπούλου.....	55/5635
β'. Τοῦ Γ.Χ. ΜΠΟΤΙΝΗ: ΘΕΩΡΟΣ, τῆς Ε.Φ.Μ.....	56/5636
γ'. Τοῦ ΕΥΘ. Τ. ΔΡΟΛΑΠΑ: ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ, τοῦ Νίκου Ἀνώγη..	56/5636
ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ	64/5644

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

α'. Ἱστορικές μνῆμες

6-4-1941. Ἡ Γερμανία ἐπιτίθεται κατά τῆς Ἑλλάδος. Ἡ 12η Γερμανική Στρατιά ὑποστηριζόμενη ἀπὸ ἰσχυρότατη ἀεροπορία προσβάλλει τὴ Γραμμὴ Μεταξᾶ καὶ δίνει τὴν εὐκαιρίαν τοῦς ὑπερασπιστὰς τῆς νᾶ δείξουν ὅλο τὸ μεγαλεῖο τοῦ Ἑλληνα Στρατιώτη.

7-4-1824. Ἀπέθανε στὸ Μεσολόγγι ὁ μέγας Φιλέλληνας Λόρδος Βύρων.

7-4-1939. Οἱ Ἰταλοὶ ἀποβιβάζονται καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἀλβανία.

9-4-1943. Οἱ Ἰταλοὶ πυρπόλησαν τὴν Ἁγία Εὐθυμία καὶ τὴν ἐπομένη τὴν Βουνιχώρα.

10-4-1821. Οἱ Τοῦρκοι ἀπαγχονίζουν τὸν Πατριάρχην μας Γρηγόριο τὸν Ε' στὴν Κων/πολη.

10-4-1821. Μετὰ ἀπὸ πολιορκία τὸ Φρούριο Ἀμφίσσης ἀπελευθερώθη. Οἱ Τοῦρκοι παρέδωσαν τὸν ὄπλισμό τους στὸν Γερο-Πανουργιά.

10-4-1826. Ἐγινε ἡ περίφημη Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου.

12-4-1820. Ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

15-4-1943. Ἐγινε ἡ συγκρότησις τοῦ 5/42 Σ.Ε. «ΨΑΡΡΟΥ» στὸν Λυκοχωρὸ τῆς Βουνιχώρας.

23-4-1821. Ἡ Μάχη τῆς Χαλκομάτας - Ἀλαμάνας, στὴν ὁποία ἔπεσαν δύο μεγάλες φυσιογνωμίαι. Ὁ Ἐπίσκοπος Σαλῶνων Ἡσαΐας καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

23-4-1821. Ὁ θάνατος τοῦ Γ. Καραϊσκάκη.

4-5-1825. Τμῆμα τοῦ Κιουταχλή, 3.000 ἀνδρῶν, κάμπτεται τὴν ἀντίστασιν Πανουργιά - Σκαλτσοδήμου στὰ Πεντεόρια, ὅπου καὶ προβαίνει σὲ ἄγριες λεηλασίες, σφαγὲς καὶ παίρνει ὡς σκλάβους 300 νέους καὶ νέες.

8-5-1821. Ἡ μάχη στὸ Χάνι τῆς Γραβιάς.

29-5-1453. Ἡ ἄλωσις τῆς Κων/πόλεως.

10-6-1823. Δύναμις 1.000 ἀνδρῶν ὑπό τόν Γιουσούφ Πασᾶ Περκόφτσαγη πυρπολεῖ τήν Ἀράχωβα καί τό Καστρί (Δελφούς).

13-6-323 π.Χ. Ἀπέθανε ὁ μεγαλύτερος Στρατηλάτης τῶν αἰῶνων Μ. Ἀλέξανδρος.

18-6-1953. Τό Τάγμα ΕκΣΕ ἀποκρούει πάνω στό ὕψ. ΧΑΡΡΥ (ὕψ. 440) ἰσχυρή κατά διαδοχικά κύματα ἐπίθεση Κινεζικοῦ Συντάγματος καί προκαλεῖ μέ τήν ἡρωϊκή του δράση τήν ἀπονομή τῆς εὐρέσκειας τοῦ Προέδρου τῶν ΗΠΑ.

Β'. ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΦΙΣΣΑ

Τοῦ Γ.Ν. Κουτσοκλένη

Φέτος, τό 2006, μέ Προεδρικό Διάταγμα χαρακτηρίστηκε ὡς ἔτος ἐλιᾶς.

Θεωρῶ ἐπιβεβλημένο τό καθήκον νά ἀφιερῶσω καί γῶ λίγες ἀράδες γιά τό εὐλογημένο αὐτό δένδρο καί ἄς ἔχω γράψει ἐκτεταμένη ἐργασία ἄλλοῦ'.

Ὅπως ἔμαθα στίς προθέσεις τοῦ κ. Δημάρχου Ἀμφίσσης εἶναι ἡ δημιουργία ἐνός ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΛΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΦΙΣΣΑ. «Κάλλιο ἀργά, παρά ποτέ», λέει ὁ σοφός λαός μας.

Λοιπόν ἕνα Μουσεῖο Ἐλιᾶς ἐδῶ στήν Ἀμφίσσα, πού ἔπρεπε νά ἔχει γίνεи πρίν ἀπό πολλά χρόνια, ἀφοῦ ἡ ἐλιά βρέθηκε σέ τοῦτο τόν τόπο ἀρκετές χιλιάδες χρόνια πρίν ἀπό τόν ἄνθρωπο, ὅπως τό μαρτυροῦν ἀπολιθώματα καί ἀφοῦ μ' αὐτή ἔζησαν γενιές καί γενιές.

Θυμίζουμε ὅτι ἡ ἐλιά εἶναι τό ἱερό δένδρο τῶν Ἑλλήνων, ἀπ' τήν ἀρχαιότητα καί μετά τόν ἐρχομό τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στήν Ἑλλάδα. Καί πρέπει νά τό θεωροῦμε ἱερό δένδρο, ἀφοῦ αὐτό μᾶς ἱκανοποιεῖ πάρα πολλές ἀνάγκες καί μάλιστα βασικές. Εἶναι βασικό στοιχεῖο διατροφῆς. Εἶναι φάρμακο γιά πολλές ἀρρώστειες. Παλαιότερα ἦταν τό μοναδικό μέσον φωτισμοῦ, ἀλλά καί ἡ βασική ὕλη γιά τήν παραγωγή τοῦ μόνου, ἐκεῖνο τόν καιρό, μέσον καθαρισμοῦ, δηλαδή τό σαποῦνι. Δηλαδή ἡ προσφορά τῆς ἐλιᾶς εἶναι ἀνεκτίμητη ὄντως.

Ἐδῶ ἄς προσθέσουμε κι αὐτά πού δέν ἔχουν σχέση μέ τίς βιολογικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου.

Πρῶτον. Οἱ λατρευτικὲς ἀνάγκες τῶν Χριστιανῶν εἶναι μεγάλες.

Δεύτερον. Τῆς ἐλιάς τό κλαρί χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπιστέγασμα τῆς προσπάθειας τοῦ νικητῆ, στὸν καλὸν ἀγώνα.

Τρίτον. Τό κλαρί τῆς ἐλιάς εἶναι τό σύμβολο τῆς εἰρήνης.

Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νά μὴ θεωρεῖται ἰερό καὶ εὐλογημένο τοῦτο τό δένδρο;

Ἐνα Μουσεῖο τῆς ἐλιάς καὶ μάλιστα στὴν Ἀμφισσα, πρέπει νά εἶναι μονογραφικὸ καὶ μέ κεντρικὸ - μοναδικὸ - τοῦ θέμα τὴν ἐλιά καὶ τὰ γύρω ἀπ' αὐτή.

Νά προσπαθῇ νά ἀναδειχθεῖ σέ μιά θετικὴ κοινωνικὴ δύναμη καὶ νά δημιουργήσει ἕνα θεσμό γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς.

Νά συλλέξει μέ κάθε τρόπο καὶ ἀπὸ κάθε πηγὴ, κάθε πληροφορία σχετικὰ μέ τὴν ἐλιά, γιὰ νά μπορεῖ νά τὴν προσφέρει στὴν Ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐπερχομένους προπαντός, ὅταν τοῦ τό ζητηθεῖ.

Σέ καμιά περίπτωση δὲν θά πρέπει νά δίνει τὴν ἐντύπωση μιᾶς καλῆς ἀποθήκης μέ ἀποθηκευμένο κάποιο παρελθόν, ἀλλὰ νά γίνει ἕνα ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ σύγχρονη μουσειακὴ πολιτική.

Ἐμεῖς εἴμαστε διατεθειμένοι νά προσφέρουμε καὶ τὴν ἐμπειρία μας καὶ ἀρκετὰ ἐκθέματα, ἀρκεῖ νά μᾶς τό ζητηθεῖ, γιὰ νά ὀλοκληρωθεῖ αὐτό τό Μουσεῖο ποὺ θά γίνει καὶ θά εἶναι ἄλλο ἕνα καλὸ στολίδι τῆς Ἀμφισσας.

1. Βλέπε:

α'. «Η ΕΛΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΛΑΔΙ ΣΤΟΝ ΧΩΡΟ ΚΑΙ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ» τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (20). Ἀθήνα 2003.

β'. ΦΘΙΝΟΝΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ - ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ - ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ» τοῦ Γ.Ν. Κουτσοκλένη.

γ'. Περιοδικὸ «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ», τεῦχος 100 (Ὁκτ. - Δεκ. 2001)

ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΕΣ

1. Φύτευσις - καλλιέργεια
2. Συλλογὴ (Χαμάδες, τίναγμα, μεταφορά, διαλογὴ)
3. Ἐναποθήκευσις (Κάδες, βυτίνες κ.λπ.)
4. Ἐλαιοποίησις (Ἐλαιοτριβεῖα, πυθάρια κ.λπ.)
5. Δύο ἐλαιοτριβεῖα καὶ χώρος γιὰ τὰ ἀρχαῖα εὑρήματα

6. Κατάλογος εἰδῶν ἐλιᾶς
7. Ἡ ἐλιά καί τό λάδι στήν ὑγεία, διατροφή κ.λπ.
8. Ἐχθροί τῆς ἐλιᾶς
9. Συλλογή Μέτρων καί σταθμῶν
10. Μύθοι καί ἀρχαιότητα
11. Ἐλιά καί Ἀθλητισμός
12. Ὁ Συμβολισμός τῆς ἐλιᾶς
13. Συλλογή νομισμάτων (χάρτινων καί κερμάτων)
14. Συλλογή Γραμματοσήμων
15. Συλλογή ἀρχαίων ἀμφορέων κ.λπ.
16. Συλλογή Ὀλυμπιακῶν συμβόλων
17. Φωτογραφήσεις: Ἀρχαίου ἐλαιοτριβείου, συγχρόνων, ἀποθηκευτικῶν μέσων ἐλιᾶς καί λαδιοῦ, ἐργαλείων καλλιέργειας καί συγκομιδῆς
18. Φωτογραφικό ὕλικό
19. Βιβλιογραφία
20. Συλλογή ἀρχαίων καί νέων λύχνων
21. Τά ἐπαγγέλματα πού συνδέθηκαν μέ τήν ἐλιά (βαρελάδες, ἀγγειοπλάστες, σαπουνοποιοί, σχοινάδες, καλαθοπλέκτες, ἀρωματοποιοί κ.ἄ.)
22. Συλλογή Ζωγραφικῶν πινάκων (Κ. Παρθένης, Θεόφιλος, Τζέλη Χατζηδημητρίου κ.ἄ.). Ἀκόμα Συλλογή κοσμημάτων, κεντημάτων κ.λπ.
23. Τό λάδι στή Λαογραφία (Ξεμάτιασμα κ.ἄ.)
24. Συλλογή κονσερβῶν καί συσκευασίας ἐλιᾶς καί λαδιοῦ
25. Συλλογή παραγωγῆς Σαπωνιοῦ
26. Πρατήριο πωλήσεως ἐλιᾶς καί λαδιοῦ.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Τοῦ Γ.Ν. Κουτσοκλένη

Πρὶν μπεῖ ὁ ἐπισκέπτης στό Κροκύλειο, βλέπει μιά μαρμάρινη πλάκα πού γνωρίζει στόν διαβάτη ὅτι ἐκεῖ γεννήθηκε τό 1797, ὁ Στρατηγός Γιάννης Μακρυγιάννης. Πρόκειται γιά τόν ἀγροτικό συνοικισμό Ἀβ ο ρ ί τ ι, μέ καμμιά δεκαριά σπιτάκια, τά θεμέλια τῶν ὁποίων βρίσκει κανεῖς σήμερα.

Μέσα στό Κροκύλειο, οἱ χωριανοί τοῦ Μακρυγιάννη ἔφτιαξαν τήν μαρμάρινη προτομή του, τήν ὁποία ἀποκάλυψαν, ἔπειτα ἀπό μεγαλοπρεπῆ τελετῇ τήν 23ῃ Ἰουλίου 1961.

Γιά ξύλα εἶχε πάει ἡ γκαστρωμένη μητέρα του στήν Κρύα Βρύση, ὅταν τήν ἔπιασαν οἱ πόνοι καί «...φορτωμένη εἰς τόν δρόμον, εἰς τήν ἐρημιά, τήν ἔπιασαν οἱ πόνοι καί γέννησε ἑμένα· μόνη της ἡ καϊυμένη καί ἀποσταμένη ἐκιντύνεψε καί ἐκείνη καί ἐγώ. Ξελεχώνεψε μόνη της καί συγυρίστη, φορτώθη ὀλίγα ξύλα καί ἔβαλε καί χόρτα καί ἀπό πάνω ἑμένα καί πῆγε εἰς τό χωριό...», μᾶς λέει ὁ ἴδιος ὁ Μακρυγιάννης.

Πολύ φτωχή ἡ οἰκογένειά του καί σάν νά μὴν ἔφτανε αὐτό οἱ Τοῦρκοι τοῦ σκότωσαν τόν πατέρα του καί ἔβαλαν σκοπὸ τόν ἀφανισμό τῆς οἰκογενείας του, γεγονός πού τήν ἀνάγκασε νά καταφύγει στή Λειβαδιά.

Ἡ οἰκογένειά του ξεκίνησε γιά τή Λειβαδιά καί σάν ἔφτασε στό γεφύρι τοῦ Στενοῦ διαπίστωσε ὅτι αὐτὸ φυλασσόταν ἀπ' τοὺς Τούρκους καί ἔτσι ἀναγκάστηκε νά κρυφτεῖ στό γύρω δάσος τρώγοντας βελανίδια γιά 18 μέρες. Ἡ κατάσταση, πολὺ δύσκολη, ἀνάγκασε τοὺς συγγενεῖς τῆς μάνας τοῦ Μακρυγιάννη, νά τῆς προτείνουν νά «πετάξει» τό μωρό γιά νά μὴ τοὺς προδώσει μέ τό κλάμα του, τήν ὥρα πού θά ἐπιχειροῦσαν νά περάσουν τό γεφύρι κρυφά. Ἡ αὐταπάρνηση ὁμῶς τῆς μάνας του Βασιλικῆς τὸν ἔσωσε. Πέρασαν τό γεφύρι τοῦ Στενοῦ καί ἔφθασαν στή Λειβαδιά.

Ὅταν Μακρυγιάννης - ὁ Ἰωάννης Τριανταφύλλου τοῦ Δημητρίου, ὅπως ἦταν τό πραγματικό του ὄνομα, τό ὁποῖο ἔγινε «Μακρυγιάννης» ἀπ' τό ὑψηλὸ του ἀνάστημα, δηλαδή «Μακρὺς Γιάννης»,

ἔγινε ἑπτὰ (7) μόλις χρονῶν, ἡ φτώχεια τὸν ἀνάγκασε νὰ ρογιαστεῖ, νὰ πάει δηλαδή ὑπηρέτης. «...Μέ 'βάλαν νὰ ἐργάζωμαι σέ ἕναν ἑκατό παράδες τοῦ χρόνου, τὸν ἄλλον πέντε γρόσια. Ἀφοῦ ἔκανα πολλές δουλειές, ἤθελαν νὰ κάνω κι ἄλλες δουλειές ταπεινές τοῦ σπιτιοῦ καί νὰ περιποιῶμαι τὰ παιδιά. Τότε αὐτό ἦταν ὁ θάνατός μου». Αὐτό τὸν ἀνάγκασε νὰ δραπετεύσει στή Θήβα, μὴ μπορῶντας νὰ ἀντέξει τὸν ἐξευτελισμό, ὅπως πίστευε. Οἱ δικοί του τὸν βρῆκαν, τὸν ξανάφεραν στή Λειβαδιά, ἀλλὰ πλέον εἶχε ἀπαλλαχθεῖ ἀπ' τὴς «ταπεινές δουλειές». Ὅταν ἔγινε 14 χρονῶν οἱ δικοί του τὸν ἔστειλαν ὑπηρέτῃ στό σπίτι τοῦ Θανάση Λιδωρίκη, στήν Ἄρτα καί ἦταν τό 1811.

Μέ τή βοήθεια καί τήν ἄδεια τοῦ Ἀρχонта Λιδωρίκη, ὅταν αὐτός ἔφυγε γιά τὰ Γιάννενα, ἔμπιστος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἀσχολήθηκε, παράλληλα μέ τήν εὐθύνη πού εἶχε γιά τό σπίτι, καί μέ τό ἐμπόριο. Τό 1815 εἶχε κιόλας κερδίσει ἀρκετά. Τό 1821 ἐθεωρεῖτο πλούσιος καί ἡ προσευχή πού εἶχε κάνει στόν Ἀγιάννη τῆς Δεσφίνας, ὅταν τό ἀφεντικό του τὸν ἔδειρε μπροστά στόν κόσμο εἶχε εἰσακουστεῖ καί κεῖνο τό φτωχό παιδί εἶχε δικά του τὰ ποθητά ἄρματα.

Τό 1820 ἐμυήθη στή Φ.Ε. Γράφει ὁ ἴδιος: «...πῆγα, στοχάστηκα καί τ' ἄβαλα ὅλα ὀμπρός καί σκοτωμό καί κιντύνους καί ἀγῶνες θά τὰ πάθω γιά τή λευτεριά τῆς πατρίδος μου καί τῆς θρησκείας μου. Πῆγα καί τοῦ εἶπα: Εἶμαι ἄξιος, τοῦ φίλησα τό χέρι, ὠρκίστηκα...».

Ὁ μέγας ξεσηκωμός τὸν βρῆκε στήν Πάτρα, σταλμένο ἀπ' τοὺς Φιλικούς τῆς Ἄρτας γιά νὰ συλλέξει πληροφορίες. Παρ' ὀλίγο νὰ τὸν πιάσουν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ ξέφυγε μέ τεχνάσματα, πέρασε στό Μεσολόγγι καί ἀπὸ κεῖ ἔφθασε στήν Ἄρτα, ὅπου ὁμως τὸν συνέλαβαν οἱ Τοῦρκοι ὡς ὑποπτον καί τὸν ἐκλείσαν στό Κάστρο 75 ἡμέρες «...σίδερα στά ποδάρια, ξύλο καί παιδεμούς πλήθος...», μολογáει ὁ ἴδιος καί τότε δραπετεύσε ἀπ' τὴς φυλακές καί τὸν βλέπουμε τὸν Αὐγουστο νὰ ἔχει δικό του Σῶμα μέ 18 ἄνδρες καί νὰ πηγαίνει πρὸς συνάντησι τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Μπακόλα, μέ τὸν ὁποῖο πολέμησε συνεχῶς στόν Σταυρό - Τζουμέρκα, στό Πέτα τῆς Ἄρτας, ὅπου ἔλαβε καί τό πρῶτο του τραῦμα. Τραυματίστηκε στό δεξιό του πόδι. Πολέμησε στά Πέντε Πηγάδια. Ὅλες οἱ ἀποστολές πού τοῦ ἀνατέθηκαν, ὅσο ἐπικίνδυνες καί ἂν ἦταν, τὴς ἔφερε εἰς πέρας μέ ἐξαιρετικὴ γενναιότητα καί αὐτοθυσία, γιατί ἡ πρώτη του δουλειά ἦταν, ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος, νὰ θέσει τή ζωὴ του θέμα δευτερεῦον.

Μέ 50 ἄνδρες μπῆκε στήν Ἄρτα, ἀναστάτωσε τούς Τούρκους κάνοντας πολλές ζημιές, πῆρε ἀπ' τό Ἀγγλικό Προξενεῖο τή γυναίκα τοῦ εὐεργέτη του Ἀθανασίου Λιδωρίκη, στόν ὁποῖο εἶχε καταφύγει, καί ξαναγύρισε στό πόστο του. «Πῆρα τή φαμελιά τοῦ Πατριώτη μου ὅπου θά τήν ἔπαιρνε ὁ Πασᾶς γυναίκα του καί τήν ἐγλύτωσα».

Γιά τή μάχη στούς Μύλους τῆς Ἄρτας, μᾶς λέει ὁ ἴδιος: «Οἱ τρακόσιοι αὐτήνοι δέν ἦσαν ἄνθρωποι, ἦσαν ἀετοί στά ποδάρια καί λιοντάρια εἰς τήν καρδιά - ἓνα ντουφέκι ρίξαν εἰς τούς Τούρκους καί βγάλανε τά σπαθιά καί τούς ἀφάνισαν».

Ἀρρώστησε καί γιά νά γιαιτρευτεῖ πῆγε στήν ἀρχή στό Μεσολόγγι καί ἀπό κεῖ τόν πῆρε ὁ ἀδελφός του Γιώργος Καψιμάλης στό Σερνικάκι Ἀμφίσσης γιά νά ἀναρρώσει.

Τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1822, ἐπικεφαλῆς ἀνδρῶν ἀπ' τά 4 χωριά τῆς Ἀμφίσσης Σερνικάκι, Σεργούνι, Ἅγιο Γεώργιο καί Κούσκι, ἔλαβε μέρος ὅταν ἔγινε ἐκστρατεία κατά τῆς Στυλίδας, τῆς Ὑπάτης καί τῆς Νευροπόλεως, πῆρε μέρος καί ὅταν τόν Αὐγουστο τοῦ 1822 ἀνέλαβε ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδροῦτσος τήν Ἀρχιστρατηγία τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος, ἔστειλε τόν μέν Γιάννη Γκούρα στήν Ἀκρόπολη ὡς Διοικητή, τόν δέ Μακρυγιάννη ὡς Ὑποδιοικητή. Στή συνέχεια κατέβηκε στήν πόλη καί οἱ Ἀθηναῖοι τόν διώρισαν Πολιτάρχη τους, ἦταν δηλαδή ἐπιστάτης τῆς Δημοσίας Τάξεως μέ ἄριστα ἀποτελέσματα.

Τό 1824 διωρίστηκε ἀπ' τό Βουλευτικόν Ἀρχηγός τῆς Φρουρᾶς. Ὅταν ἄρχισαν οἱ ἐπάρατοι Ἐμφύλιοι σπαραγμοί τῶν Ἑλλήνων ὁ Μακρυγιάννης ἀκολούθησε τίς διαταγές τῆς Κυβερνήσεως καί ὅταν χρειάζóταν νά καθυσηχάσουν τά ὀργισμένα πνεύματα τόν ἔστελναν καί αὐτός πάντα τά κατάφερνε.

Ὅταν ὁ Τουρκικός στόλος ἀπειλοῦσε τήν Ὑδρα, αὐτόν ἔστειλαν εἰς ἐνίσχυση καί ὅταν ἡ Κυβέρνηση χρειάστηκε νά καταστείλει τήν ἀνταρσία στήν Ἀρκαδία στίς 14 Ὀκτωβρίου 1824, τόν Μακρυγιάννη ἔστειλε. Τό ἴδιο ἔγινε καί τόν Φεβρουάριο τοῦ 1825. Τόν ἐπόμενο μήνα, τόν Μάρτιο 1825, πῆγε στό φρούριο τοῦ Νεόκαστρου, ὅπου καί ἀπέκρουσε τά στρατεύματα τοῦ Ἱμπραήμ. Οἱ ἀράπηδες ὅμως ἐπετέθηκαν κατά τῆς Σφακτηρίας - Ναυαρίνου μέ πολλές δυνάμεις καί τό φρούριο ἀναγκάστηκε νά παραδοθεῖ. Τίς διαπραγματεύσεις ἀνέλαβε ὁ Μακρυγιάννης, τίς ὁποῖες διεξήγαγε μέ μεγάλη ἱκανότητα καί λεπτότητα καί κατόρθωσε νά ἀφήσει σχεδόν ὅλους ἐλεύθερους. Ἀκολούθησε ἡ μεγάλη μάχη τῶν Μύλων κα-

τά τήν ὁποία ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης ἔβγαλε τό ἄχτι του κατά τοῦ Ἱμπραήμ.

Ἦτανε Ἰούνιος τοῦ 1825. Οἱ Τουρκοαἰγύπτιοι ὑποχώρησαν καί ἄς ἦταν ἡ δύναμή τους γύρω στίς 12.000 ἄνδρες.

Στή μάχη αὐτή «...ἔριξαν καί μέ πλήγωσαν εἰς τό δεξι χέρι - ἦταν ἀπό μουσκέτο καί τό μολύβι μεγάλο μούφαγε ὅλα τά κόκκαλα - μούπωσε τό σπαθί ἀπό τό χέρι...», θυμᾶται ὁ ἴδιος.

Ἐπειτα ἀπ' αὐτό τόν πῆγαν στήν Ἀθήνα γιά θεραπεία ἀπ' τά τραύματά του. Ἐδῶ παντρεύτηκε τήν κόρη τοῦ Ἀθηναίου ἄρχοντα Γεωργίου Σκουζέ, τήν Αἰκατερίνη.

Εἶχε γίνει στό μεταξύ Στρατηγός, ἀλλά βαρέθηκε τίς ἀνωμαλίες τοῦ ἐμφυλίου καί παραιτήθηκε ἀπ' τόν βαθμό του καί κατατάχτηκε ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης στόν Φαβιέρο.

Οἱ Ἀθηναῖοι τόν διώρισαν Χιλίαρχο γιά νά ἀναλάβει τήν τάξη τῆς πόλης τους, ἀλλά αὐτός δέν δέχτηκε, ἀφοῦ καί ἡ Κυβέρνηση δέν τόν ᾔθελε.

Βρισκόμαστε στό 1826. Ὁ Κιουταχίς μπῆκε στήν Ἀθήνα. Κι ὁ Μακρυγιάννης μπῆκε στό Κάστρο τῆς Ἀκρόπολη (3-8-1826) καί διωρίστηκε Πολιτάρχης του, ἀπ' τοὺς πολιορκουμένους Ἑλληνες. Τούτη ἡ ἐποχή εἶναι ἡ ἐνδοξότερη τῆς ἱστορίας τοῦ Μακρυγιάννη. Ἄς ἀφήσουμε τόν ἴδιο νά μᾶς τήν περιγράψει:

«Τό Κάστρο πολεμοφόδια δέν εἶχε, οὔτε ζαῖρέ, ἔξω ἀπό κριθάρι μόνον - χάθηκε ὁ ζαῖρές ἐξ αἰτίας τῆς ἀκαταστασίας τῶν ἀνοήτων. Καί ὅσοι πληγώνονται πεθαίνουν οἱ περισσότεροι· βρωμοῦσαν καί ὑπέφερε ὁ πληγωμένος, κι ἐμάλυνε ἡ ψεῖρα μέ τό σκουλίκι. Τήν βρῶμα τήν ὑπέφερε ὁ πληγωμένος, τήν ψεῖρα καί τοὺς πόνους ἢ τήν πεῖνα; Γι' αὐτό πέθαιναν οἱ περισσότεροι. Ἐγώ τοὺς ἔδινα ὀλίγον ζαῖρέ καί κρασί νά πλένουν τοὺς γεράδες. Κι ἀπελπίστηκαν ὅλοι».

Τήν 7-10-1826 στή μάχη τοῦ Σερπετζέ Ἀκρόπολης δέχτηκε κι ἄλλο τραῦμα στό λαιμό καί ἔπεσε «...ὁ τόπος στενός, οἱ ἄνθρωποι τσακίστηκαν· πατοῦσαν ἐπάνω μου καί διᾶβαιναν, νέον τραῦμα εἰς τό κεφάλι εἰς τήν κορφή, ξαναλαβώνομαι κι ἐγώ πίσω εἰς τό κεφάλι εἰς τήν πέτζα τοῦ μυαλοῦ, ἔπεσα κάτω πεθαμένος, τοὺς εἶπα· ἀφῆτε με νά μέ τελειώσουνε ἐδῶ, νά μή ἰδῶ τοὺς Τούρκους ζωντανός νά μοῦ πατήσουνε τό πόστο μου».

Οἱ πολιορκημένοι ἀποφάσισαν νά βγεῖ, ὡς ἐπίσημος πληρεξούσιος τῆς φρουρᾶς ὁ Μακρυγιάννης καί νά πάει στήν Κυβέρνηση καί νά ἐκθέσει τήν ὅλη κατάσταση. Καίτοι τραυματισμένος κατάφερε νά

διασχίσει τίς γραμμές τοῦ ἐχθροῦ καί νά φθάσει μέχρι τήν Ἐλευσίνα καί ἔτσι πέτυχε νά μποῦν πολεμοφόδια μέσα στήν Ἀκρόπολη.

Τή νύχτα 24 πρὸς 25 Ἰανουαρίου 1827, ὁ Μακρυγιάννης ἐπικεφαλῆς 650 στρατιωτῶν ἔκανε ἀπόβαση στό Πασαλιμάνι μέ ἀντικειμενικό σκοπὸ τήν κατάλεια τῆς Καστέλλας. Ἀρχηγὸς ἦταν ὁ ἀρχιστράτηγος Ἄγγλος Μόρτον. Πολέμησε εἰς τοὺς Τρεῖς Πύργους καί τόν Ἀνάλατον. Γιά τήν καταστροφή τοῦ Ἀνάλατου, πού ἀκολούθησε, ἀρκετοὶ κατηγόρησαν καί τόν Μακρυγιάννη. Εἶναι ὅμως ἀλήθεια πὼς ἂν ὁ Μακρυγιάννης διέθετε περισσότερες στρατιωτικές γνώσεις καί λιγώτερο συναισθηματισμὸ δέν θά δεχόταν νά πάρει μέρος σέ κείνη τήν ἐπιχείρηση πού ἦταν χαμένη ἀπ' τό ξεκίνημά της κι ἀκόμα περισσότερο νά γίνει ὁδηγὸς στά σώματα τῶν... μελλοθανάτων. Ἀγαθὴ ἦταν ἡ πρόθεσή του, καθαρά πατριωτική, ἀλλὰ ἔπρεπε νά ἀποτραπεῖ αὐτό τό σχέδιο τῶν δύο ξένων πού δέν ἤξεραν αὐτὰ πού ἔπρεπε καί ἔγινε ἡ καταστροφή.

Στά χέρια τοῦ Μακρυγιάννη ἄφησε τήν τελευταία του πνοή, ἀλλὰ καί τήν τελευταία του διαθήκη ὁ μέγας Στράτηγος Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος παρήγγειλε στοὺς ἀδιόρθωτους Ἑλλήνες τό «...ἐγὼ πεθαίνω, ὅμως σεῖς νά εἴστε μονιασμένοι καί νά βαστήξετε τήν Πατρίδα».

Ὁ Μακρυγιάννης πῆγε στήν Αἶγινα γιά νά τιμηθεῖ ἀπ' τόν Ἀρχιστράτηγο Τζώρτζη καί «...τότε ἐκεῖνος ἐμπρός σέ ὅλους αὐτὸς μ' ἔντυσε ἓνα χρυσὸ περσλί καί μῶδωσε καί ἓνα εὐχαριστήριον...», διηγεῖται ὁ ἴδιος.

Ἐπὶ Καποδίστρια ὑπηρέτησε ὡς γενικός ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς δυνάμεως Πελοποννήσου, δηλαδή Διοικητῆς τῆς Χωροφυλακῆς, θέση πού κράτησε ἀπ' τό 1828 μέχρι τίς 19 Μαΐου τοῦ 1830, μέχρι πού ἀντικαταστάθηκε ἀπ' τόν Νικηταρά, γιατί ἦλθε σέ σύγκρουση μέ τόν Καποδίστρια, ὅταν στήν Ἐθνική Συνέλευση τοῦ Ἄργους, τό 1829, ζήτησε ὁ Κυβερνήτης νά ἀποκλεισθοῦν οἱ πληρεξούσιοι πού ἀντιπροσώπευαν τὰ Στρατιωτικά Σώματα.

Τό 1832 διωρίστηκε Πολιτάρχης Τριπόλεως.

Ὅταν ἔφθασε ὁ βασιλεὺς Ὁθωνας, ὁ Μακρυγιάννης τόν προσεφώνησε καί αὐτὸς ἦταν πού τόν ἀκολούθησε στήν περιοδεία του στή Στερεὰ Ἑλλάδα τόν Αὐγουστο τοῦ 1834. Ὁ Ὁθωνας βάπτισε καί τόν γιό του Ὁθωνα. Ὁ Βασιλεὺς τόν ἔκανε Συνταγματάρχη τῆς Φάλαγγας καί τόν διώρισε Διοικητὴ τῆς Τετραρχίας καί μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς γιά τήν κατάταξη καί βαθμολογία τῶν ἀγωνιστῶν.

Ἐξελέγη Δημοτικός Σύμβουλος Ἀθηνῶν καί ὡς Πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. τό παρέσυρε καί υπέγραψε ψήφισμα ὑπέρ τοῦ Συντάγματος.

Εἶναι ὁ πατέρας καί γεννήτορας τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843. Εἶχε ἀπ' τόν Ἰανουάριο τοῦ 1841 καλέσει στό σπίτι του τοὺς στρατιωτικούς καί πολιτικούς καί υπέγραψαν ὄρκο πού ἤθελε νά ἐπιβάλουν στόν Ὅθωνα τήν παραχώρηση τοῦ Συντάγματος, ἔστω καί διά τῆς βίας. Καί ἐνῶ ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ὁ πατέρας τοῦ Συντάγματος, ὅταν ἦλθε ἡ 3η Σεπτεμβρίου 1843, τό σπίτι του ἦταν πολιορκημένο καί ἔτσι τῇ δόξᾳ τῆς παραχωρήσεως τήν πῆρε ὁ Καλλέργης.

Ὅταν ἐπρόκειτο νά γίνουν οἱ ἐκλογές, ὁ ἥρωάς μας προτάθηκε ὡς πληρεξούσιος ἀπ' τό Λιδωρίκι, τήν Ἀθήνα καί τήν Ἄρτα. Ἐξελέγη πρῶτος πληρεξούσιος Ἀθηνῶν καί ὁ ρόλος του στήν Α' Ἐθνική Συνέλευση ἦταν σπουδαῖος. Εἰλικρινέστατος, ὅπως ἦταν, ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση. «...πρέπει νά τά ποῦμε ὅλα ξάστερα στήν ἀπάντηση...», δήλωσε ὅταν ἄκουσε τό λόγο τοῦ Βασιλεῖς τόν Δεκέμβριο τοῦ 1843.

Στή συνεδρίαση τῆς 25/2/1844 ἔκανε τήν πρόταση ὅπως οἱ Ἕλληνες πρέπει νά περιορισθοῦν ὅλοι στά ἐγχώρια προϊόντα καί ἰδιαίτερα τόν ρουχισμό πού γινόταν ἀπό Ἑλληνικά χέρια, ἀφοῦ τό Κράτος ἦταν φτωχό.

Ὅταν ὁ Ὅθωνας θέλησε νά τροποποιήσει κάπως τό Σύνταγμα ὁ Μακρυγιάννης ἀντέστη μέ σθένος. Αὐτή ὁμως, μαζί μέ τό γεγονός ὅτι ἀρνεῖτο νά φανερώσει ποιοί υπέγραψαν τόν ὄρκον «διά τήν ἐπιβολήν τοῦ Συντάγματος», ἐξόργισαν τόν Ὅθωνα, μέ ἀποτέλεσμα στίς 16-3-1853 νά συλληφθεῖ, νά προφυλακισθεῖ καί τελικά νά καταδικασθεῖ σέ θάνατο, μέ ψήφους 6 ὑπέρ καί μία κατά, ἀλλά μέ ἓναν μόνο μάρτυρα κατηγορίας. Ἡ καταδίκη εἶχε παρθεῖ μέσα σέ 5 λεπτά μόνο. Ἡ ποινή μετατράπηκε σέ 20 ἐτῶν φυλάκιση καί στίς 2-9-1865, μέ τή μεσολάβηση τοῦ Ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν Καλλέργη, ἀπαλλάχθηκε ἀπ' τήν ποινή καί ἀποφυλακίστηκε.

Ὅταν ἀποφυλακίστηκε, συνεχῶς ἄρρωστος ἀπ' τά πολλά του τραύματα, ἔμεινε πάντα στό σπίτι του καί στόν κῆπο του κοντά στίς Στύλες τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Στά γεγονότα τοῦ 1862 δέν ἀναμίχθηκε, ἀλλά πῆρε μεγάλη χαρά ὅταν ὁ γυιός του Ὅθωνας τοῦ ἔφερε, ἀπ' τά ἀνάκτορα, τό στέμμα τοῦ βασιλεῖς σάν ἀπόδειξη τῆς καταργήσεως τῆς Τυραννίας. Στίς 17-10-1862 ἡ Κυβέρνηση τοῦ ἀπένειμε τόν βαθμόν τοῦ Ὑποστρατήγου καί στίς 20-4-1864 προβιβάστηκε σέ Ἀντιστράτηγο.

Τό 1863-64 ἐξελέγη πληρεξούσιος Ἀθηνῶν κατὰ τήν Β' Ἐθνο-συνέλευση, ἀλλά δέν μπόρεσε, λόγῳ ἀσθενείας νά συμμετάσχει στίς συνεδριάσεις.

Ὁ Μακρυγιάννης στίς 25-4-1864 ἔφυγε γιά τόν ἄλλο κόσμο ἐξαντλημένος σωματικά ἀπ' τά τραύματά του. Ὁ Θίρσιος εἶπε: «ἀπό τοὺς ἀγῶνες του γιά τήν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος διέσωσε μόνον τό σῶμα του γεμᾶτο πληγές καί τά ὄπλα του».

Στό χρονικό διάστημα ἀπό τό 1829 μέχρι τό 1850 ἔγραψε τά περίφημα ἀπομνημονεύματά του, τά ὁποῖα ὁμως βρέθηκαν τό 1905 ἀπ' τόν γιό του Κίτσο, τά ὁποῖα παρέδωσε στόν Ἰ. Βλαχογιάννη, ὁ ὁποῖος τά ἐξέδωσε τό 1907, σέ δύο τόμους μέ τίτλο: «Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη». Τ' ἀπομνημονεύματα αὐτά μεταφράστηκαν στήν Ἀγγλική, τή Γαλλική καί τή Γερμανική γλῶσσα. Πρόκειται γιά μιά πολύτιμη ἱστορική πηγή καί μνημεῖο τοῦ ζωντανοῦ λόγου. Εἶναι ὁ μόνος Λαογραφικός συγγραφέας, ὁ ὁποῖος ἔγραψε αὐτό τό ἔργο μόνος του, μέ τά χέρια του, πρωτόγονα, ἀφοῦ γράμματα δέν ἤξερε. Πρόκειται γιά ἓνα βαθύ λογοτέχνημα, χωρίς διανθίσματα, περιστροφές καί καλολογικά στοιχεῖα καί παραγεμίσματα, ἀλλά μέ καθαρά Δωρικό ὕφος. Ὅταν στά τελευταῖα χρόνια τόν κυρίευσε ἓνας τέτοιος θρησκευτικός μυστικισμός, ἔγραψε τό «Ὁράματα καί Θάματα», στό ὁποῖο καταγράφει ἀποκαλυπτικά ὄνειρα καί συνομιλίες του μέ τήν Παναγία καί τοὺς Ἀγίους. Τό βιβλίο αὐτό ἐξεδόθηκε τελευταῖα.

Ὁ Μακρυγιάννης ὑπῆρξε μιά φυσιογνωμία ἀνυπότακτου. Ἦξερε ὁμως νά ὑποτάσσεται στό αἶσθημα τῆς Πατρίδας, τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Θρησκείας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀκαίρεότητος καί τῆς θυσίας.

Καίτοι δέν ἤξερε γράμματα, ἀπό ἔνστικτο εἶναι ἓνας καταρράκτης ὁμαδικῆς σοφίας. Εἶναι ἀνεξάντλητος καί πολύπλευρος, ἀλλά καί διαχρονικός. Ὅ,τι γιά τήν ποίηση εἶναι τό Δημοτικό Τραγούδι, εἶναι ὁ Μακρυγιάννης γιά τόν πεζό λόγο.

Τό πόσο σοφός ἦταν φαίνεται ἀπ' τήν παρακάτω περικοπή πού μᾶς μιλά γιά τόν διάλογο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέ τόν Μ. Ναπολέοντα: «Πᾶμε, Ναπολέων, νά ἰδοῦμε τοὺς παλιούς τοὺς Ἕλληνας εἰς τό μέρος ὅπου κατοικοῦνε νά βροῦμε τό γέρο-Σωκράτη, τόν Πλάτωνα, τό Θεμιστοκλῆ, τό λεβέντη Λεωνίδα καί νά τοὺς εἰποῦμε τίς χαροποιές εἰδήσεις, ὅτι ἀναστήθηκαν οἱ ἀπόγονοί τους ὅπου ἦταν χαμένοι καί σβυσμένοι ἀπό τόν κατάλογο τῆς ἀνθρωπότης κι ἂν ἦταν αὐτῆνοι φτωχοί εἰς τά πρόσκαιρα καί μάταια εἶναι πλούσιοι

πολύ στά ιστορικά τοῦ Κόσμου. Δι' αὐτούς ἦταν τὰ ἔργα τους, ἀγῶνες καί ἀρετές».

Πίστευε καί ἔλεγε: «Δέν πλουταίνει ὁ ἄνθρωπος μέ χρήμα μοναχά, πλουταίνει καί ἀπό τὰ καλά του ἔργα».

Πίστευε ἀκόμα καί γι' αὐτό τὰ ἔδωσε ὅλα ὅτι: «γλυκύτερο πράγμα δέν εἶναι ἄλλο ἀπό τήν Πατρίδα καί τή Θρησκεία», «χωρίς ἀρετή καί πόνο εἰς τήν Πατρίδα, χωρίς πίστη εἰς τήν θρησκείαν της, Ἕθνος δέν ὑπάρχει».

Τό πόσο ἀγαπητός ἦταν στό λαό μᾶς τό λέει ὁ ἴδιος:

«...ὅταν πῆγα στήν Ἀθήνα πέρασα πρῶτα ἀπό τήν Νύδρα καί βγῆκαν ὅλοι καί μέ δέχτηκαν καί δύο (2) ἀπό τοὺς φίλους μοίραζαν λαχνούς ποιός νά μέ πάρη εἰς τό σπίτι του... καί ξόδιασε ἀρκετά εἰς τοὺς φίλους ὅπου γιόμισε τό σπίτι τήν νύχτα καί ἡμέρα...».

Ὁ Μακρυγιάννης πέθανε τό 1864, ἀφοῦ ἀνέκτησε ὅλους τοὺς Βαθμούς του.

Ἀπέκτησε 12 παιδιά, ἀπ' τὰ ὁποῖα διέπρεψαν, ἐπὶ Βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α', ὁ Ὅθων, αὐτός πού ἔγινε γνωστός ὡς ἐπαναστάτης τοῦ 1862 καί μετέπειτα πολιτευτής, καί ὁ Κίτσος, ὁ ὁποῖος ἔγινε Ἀξιωματικός τοῦ Μηχανικοῦ.

Ἡ ἀγαπημένη του Ἀθήνα τόν τίμησε δίδοντας τό ὄνομά του σέ μία ὁλόκληρη συνοικία.

Τό 1994 κόπηκαν δύο ἀναμνηστικά νομίσματα τῶν 50 Δρχ. ἀπό χαλκονικέλιο γιά τὰ 150 χρόνια Συνταγματικοῦ Βίου καί τό ἕνα ἔφερε τήν προτομή τοῦ Μακρυγιάννη, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔφερε αὐτή τοῦ Καλλέργη.

Ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης θά μείνει ἕνας μέγας πρόγονος, μιὰ Ἑθνική μορφή, ἕνα πρότυπο ἠθικῆς, ἀλλά καί μιὰ πηγή ἐμπνεύσεως. Αὐτός εἶναι ὁ Στρατηγός Γιάννης Μακρυγιάννης, τό ἡρώϊκό παιδί τῆς Φωκίδας, ὁ ἐκλεκτός Κροκύλειος.

ΠΗΓΕΣ

1. ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗ Ἰ. Ἀπομνημονεύματα.
2. ΤΡΙΚΟΥΠΗ ΣΠ. Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως.
3. ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ. Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἐθνους. Τόμ. ΙΒ'. Σελ. 224, 225, 264, 328, 330, 333, 357, 373, 378, 380, 381, 383, 387, 389-391, 417, 422, 443, 444, 579.
4. ΦΩΤΙΑΔΗ Δ. Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ '21. Τόμ. 3ος. Σελ. 12, 14, 17, 48, 53-55, 57, 64, 68, 70, 74-78, 80, 84-89, 92, 103-107, 111, 127, 128, 131, 132, 136, 143, 145, 268, 279, 283, 284, 290, 292, 295, 316-318, 320-322, 324, 326-327, 335, 336, 347, 351-352, 363, 364, 367-369.

ΦΡΟΣΟΥ - Η ΧΑΚΕΡ!

Τοῦ Γιάννη Ἡλιόπουλου

Ἀμφιθεατρικά χτισμένο στήν καταπράσινη πλαγιά τοῦ λόφου, τό χωριό μας, ἀγναντεύει, ἀπ' τά ἀλώνια τά εὐάερα, στίς κοντινές ραχοῦλες του, τόν κάμπο κάτω χαμηλά καί τή θάλασσα, στόν «ἄπω» ὀρίζοντα...

Μικρή ρεματιά, προσπαθεῖ νά διατηρεῖ ἀπόμακρες τίς δυό γειτονιές του, παρά τίς συνεκτικές προσπάθειες τῆς πλούσιας πηγῆς της - δῶρο πολῦτιμο σέ μᾶς τοῦ Θεοῦ καί τῆς Φύσης -, καθώς ἡ κεντρική μας βρύση, στό πείσμα τοῦ δικτύου ὑδρευσης, ἐξακολουθεῖ νά προσφέρει στούς ἐπισκέπτες της δροσιά καί κοινωνικότητα.

Οἱ ἄνθρωποι της συνηθίζουν ν' ἀναπαύονται ὁμαδικά καί γιά ὥρες στά πέτρινα πεζούλια τῆς μικρῆς της πλατείας, ὅπου ἐνδιαιτώνται, λένε, οἱ γραμματιζόμενοι, τά σύγχρονα συστήματα πληροφορικῆς, καθώς ἀπό κεῖ διέρχονται οἱ ξωμάχοι τοῦ χωριοῦ κι ἐκεῖ βγαίνουν γιά «Χάξι» οἱ γέροντες καί οἱ συνταξιούχοι καί οἱ ἐπισκέφτες τοῦ χωριοῦ μας. Ἐκεῖ διαλαλοῦν οἱπραματευτάδες τά ἔχοντά τους κι ὁ ταχυδρόμος διανέμει τά γράμματα...

Ἐκεῖ κι ἡ θειά Φρόσου ἔρχεται ἀργοπατώντας καί στηριζόμενη στό τρίτο, ξύλινο πόδι της, μέ πρώτη καί δοθεῖσα εὐκαιρία, προβάλλοντας στήν αὐλόπορτα τῆς κοντινῆς αὐλῆς της.

Κάθετα στή μέση τοῦ πεζουλιοῦ καί συγκέντρώνει εἰδήσεις, ἐμπλουτίζοντας διαρκῶς τό Λογισμικό της, ὥστε νάχει τή δυνατότητα νά προσφέρει εἰδήσεις κάθε εἴδους, νά σπάει κι ν' ἀποκρυπτογραφεῖ, ἀκόμα καί τά κωδικοποιημένα μηνύματα καί στά ἐνδιάμεσα τῶν ἐκπεμπόμενων εἰδήσεων - ὕστερα ἀπό σχετικές αἰτήσεις ἢ καί αὐτόβουλα - νά συνακροᾶται ἄλλων νέων!...

— Διάβκαν, σήμερα, Φρόσου μ';

— Διάβκαν, διάβκαν!...

— Μ!... Δέ φλάουντι ντίπ!... Πάει ἡ κενωνία!... Θά ρίξ' φουτιά, νά μᾶς κάψ'!...

Φρόσου καί Χρίσταινα, οἱ συμπεθέρες, συζητοῦσαν, ἀναλύοντας τίς πληροφορίες, πού τό τοπικό δίκτυο - ἐταιρεία - κινητῶν

πληροφοριῶν στίς αὐλές, στίς ροῦγες, στ' ἀλώνια καί στά πεζούλια τῆς βρύσης εἶχε συλλέξει κι ἀποθηκεύσει, καταγραμμένες - γιά ἴδιο ὄφελος! -, ἀλλά καί γιά ἐμπιστευτικές, χαμηλόφωνες διαβιβάσεις ἀπόρρητων εἰδήσεων, σ' ἄλλα, γνωστά στό χωριό πρακτορεῖα εἰδήσεων, ὥστε ἡ ἐνημέρωση νά εἶναι πλατειά, στήν εὐρεῖα μάζα τοῦ χωριοῦ κι ἔγκυρη!...

Ἡ θειά Φρόσου, εἶχε παρατηρήσει τό κόκκινο, λουλουδάτο μαντήλι ν' ἀπλώνεται στό μπαλκόνι τῆς Λέτας - προσωπικό της δεδομένο, ὅπως ἐκείνη τό θεωροῦσε - ὅταν ἡ νέα γυναίκα πῆγαινε στά κτήματα τῆς Ἀμπελιάς καί δέν παρέλειπε τήν ἐκεῖ παρουσία του κι ὁ Λιάκος, ὁ λεβέντης!... Τό μήνυμα εἶχε διασπαστεῖ, ἀποκωδικοποιηθεῖ, ἀλλά καί δεόντως διαβιβαστεῖ καί χρησιμοποιηθεῖ ἀπό τρίτους...

Στή θειά Φρόσου, δέν ξέφευγαν κάτι τέτοια, συγκλονιστικά καμώματα! Ἦξερε νά τά παρατηρεῖ, νά τά ἐρμηνεύει καί ν' ἀποκομίζει πληροφορίες, πού τίς διαβίβαζε κατάλληλα καί τίς σχολίαζε μέ ὕφος μὴ ἐπιδεχόμενο ἀμφισβητήσεις...

Τίς προάλλες, στήν ταχυδρομική ὁμήγυρη, ἔκανε καί πάλι τό θαῦμα της:

- Καλῶς τά δέχκες, Πάνο μ'! Βλέπω, παίρνς γράμματα κάθε μέρα!... Ἀπ' τοῦ παιδί σ' εἶνι; Τί δλειά κἀν' στ' Πάτρα;... Στέλν κι ἀλλοῦθε γράμματα, νά εἰπούμι...

- Κάτσε στ' αὐγά σ', Φρόσου, καί μὴ χῶνς τ' μύτη σ', σ' οὔλες τσ μεριές..., τὴ μάλωσε ὁ Πάνος ὁ Γάσπαρης.

- Ἰγὼ κάθουμι, Πάνο μ', ἐξήγησε ἡ θειά Φρόσου, ἀλλ' ἄς φλάγεται κι ἡ τσούπα σ'! Τοῦ σπῖτι σ' εἶνι «Μεῖντάν», κι ἀκούγεστε στή γειτουριά καί τὴν ἀπάνω ρούγα.... Ἰγὼ φταίου, νά εἰπούμε;

Καί πρὸς τὸν ἑαυτὸ της: Τ' μιὰ τά φκιάν', Τ'ν ἄλλ' τά χαλάει... Δέν ξέρουμε κι ἐμεῖς τί γένετι!...

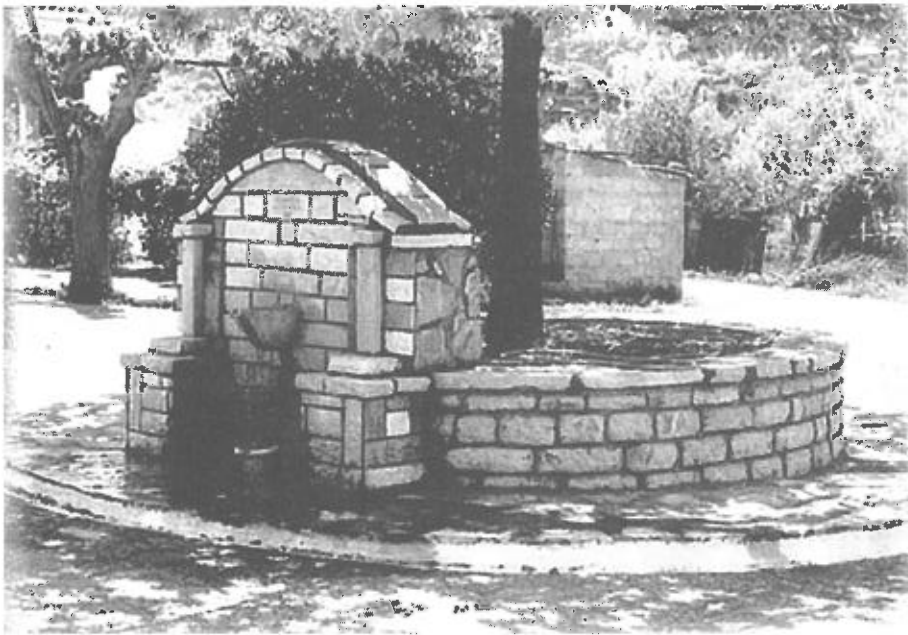
Προφές ἡ Φρόσου - τό ἄλλοτε ποτέ πρακτορεῖο Ρώυτερ τοῦ χωριοῦ μας, πού ἐκσυγχρονισμένο προσδιορίζεται πλέον ἄριστα μέ τὸν τεχνικό ὄρο τῆς ἐποχῆς, ἐκεῖνο τοῦ «Χάκερ», θαυματουργήσε καί πάλι:

Τό ποδοβολητό διερχόμενου ζώου καί ἡ περιέργεια τὴν ὁδήγησαν, νά σκύψει ἀπ' τό παράθυρο τοῦ δρόμου καί νά φωνάξει στὸν διερχόμενο: «Καλοφάοτες οἱ πατάκες, Περικλῆ μ'. Στό καλύβ' τς εἶχες;». Ὁ Περικλῆς ἔκανε τὸν κουφὸ καί ἡ Φρόσου σκέφτηκε νά ἐπισκεφτεῖ το σπιτικό του - χάμου γλήουρα -, νά μάθει (καί νά

ἡσυχάσει), τί κουβαλοῦσε μέσα στά τσουβάλια τό ζώ, μέσα στά με-
σάνυχτα νά εἰπούμι καί μέ τό συμπάθειο, μαθές!

Ἄλλ' ἔνιωσε μεγάλη ἀναπαωμάρα - κοινοποίησε τίς εἰδήσεις σέ
κάθε κατεύθυνση, τ' ἀπομεσήμερο στό πεζούλι τῆς βρύσης - ὅταν
πηγαίνοντας στόν ἀπάνω μαχαλά, ὅπου καί τό σπίτι τοῦ Περικλῆ,
εἶδε μέσα ἀπό τά σχοίνα, ἐκεῖ δά στό ξωμάντρι του, νά κατρακυ-
λάνε πορτοκάλια!... Ἐξεπλάγη, πῆρε, ξεφλούδισε, δοκίμασε, πι-
κράθηκε, ἔφτυσε, βλαστήμησε, καταράστηκε! Τί εἶχε συμβεῖ; Ξε-
κλειδώνοντας τό Λογισμικό της, ἔμαθε πώς ὁ Περικλῆς δέ μετέφε-
ρε πατάτες, ψές τά μεσάνυχτα, ἀλλά τοῦ κάμπου ἀρπαγμένα πορ-
τοκάλια, πού ἡ νύχτα τά μετέτρεψε σέ νεράντζια(!) καί συμπέρανε:

- Πῆγε, ὁ ἀναθεματισμένος, γιά πορτοκάλια καί στό σκοτάδι
ἔκοψε νεράντζια καί σάν τό κατάλαβε, ἄδειασε τά τσουβάλια μέσα
στό σχοῖνο!... Μέ φαρμάκωσε σήμερα, πού νά μή σώσ' νά ματαφά-
ει, ὅχ' πουρτοκάλια, ἀλλ' οὔτι κούμαρα!... Καί ξανακλείδωσε τό
Λογισμικό της, ἐπιφέροντας: Οὐφ!... Πάλι συγχύστηκα...

Βρύση καί πεζούλα τῆς Φροσούλας

ΜΝΗΜΗ ΙΩΑΝΝΗ Γ. ΒΟΡΤΣΕΛΑ

(1841 - 1913) *

*Τοῦ κ. Δημ. Κ. Κουτσουλέλου
Ἐπίτιμου Ἐπόπτη Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως*

Συμπληρώνονται ἐφέτος 164 χρόνια ἀπὸ τὴ γέννηση καὶ 92 ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἀείμνηστου **ΙΩΑΝΝΗ Γ. ΒΟΡΤΣΕΛΑ**, μιᾶς ἐξέχουσας καὶ ρωμαλέας μορφῆς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, πρώτου Φθιώτη ιστοριογράφου.

Ὅσο παρέρχεται ὁ χρόνος, τιμοῦμε, ὅλο καὶ περισσότερο, συνειδητά, ὁλόψυχα καὶ ὁμόψυχα, τὴν ἱερὴ μνήμη του καὶ τὴν ὑψιστὴ πνευματικὴ προσφορά του. Μιὰ προσέγγιση στοῦ πνεῦμα του βοηθεῖ ν' ἀξιολογήσουμε τὸ ἔργο του καὶ νὰ προσαρμόσουμε τὴν πορεία μας στοῦ δικό του παράδειγμα.

* * *

Προερχόμενος ἀπὸ πολυμελῆ καὶ φτωχικὴ οἰκογένεια, κατατρομαγμένη ἀπ' τοὺς Τούρκους, γεννήθηκε στὸ Παλιόκαστρο - Τυμφρηστοῦ, τὸ ἔτος 1841. Μὲ πολλὲς στερήσεις καὶ τὴ φροντίδα τῶν ἀδελφῶν του, ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιο Λαμίας καὶ πῆρε τὸ πτυχίό τοῦ φιλόλογου Καθηγητῇ ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Μελετώ-

* Περὶ λήψη εἰσηγήσεως στὸ 3ο Συνέδριο Φθιωτικῆς Ἱστορίας, ποὺ ὀργάνωσαν καὶ πραγματοποιήσαν τὸ Πνευματικὸ Κέντρο Σταυροῦ - Λαμίας καὶ ἡ Τοπικὴ Ἐνωσὴ Δήμων καὶ Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ) τοῦ Νομοῦ Φθιώτιδας, στὸ Συνεδριακὸ Κέντρο τοῦ Κάστρου Λαμίας, στίς 4, 5 καὶ 6 Νοεμβρίου 2005.

ντας, σπουδάζοντας καί πάντοτε ἀριστεύοντας, ξάστερο μυαλό, σάν τούς ὀρίζοντες τῶν βουνῶν τῆς γενέτειράς του, διατήρησε, σ' ὅλη τή ζωή του, τό ὀρεινό ἦθος τῆς αὐστηρεᾶς παραδόσεως καί τῆς ἀκατάβλητης ἀγωνιστικότητας.

Ὡς Καθηγητής καί Γυμνασιάρχης στή Λαμία, στήν Ἀμφισσα καί στήν Ἀθήνα, ἐνέπνευσε τήν ψυχή τῶν μαθητῶν του καί τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Λειτουργῶν καί ἀντίκρουσε, μέ στοργή, ἐμελέτησε, μέ πίστη, τά ἐκπαιδευτικά προβλήματα καί συνέβαλε, μέ ὅλες τίς δυνάμεις του, στήν ὀρθή λύση τους. Ὡς συνταξιούχος, διορίστηκε Γραμματέας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καί, γιά πολλά χρόνια, στή συνέχεια, Τμηματάρχης Ἐκκλησιαστικῶν στό Ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Παιδείας. Ἀργότερα, τοποθετήθηκε Βασιλικός Ἐπίτροπος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Γιά τήν ὅλη πολύτιμη καί πολυσήμαντη προσφορά του τιμήθηκε ἀπό τήν Πολιτεία, μέ τό Μεγαλόσταυρο τοῦ Σωτήρος.

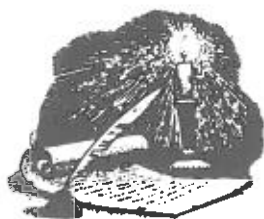
Τό ἔτος 1907, σέ ἡλικία 66 χρόνων, γράφει καί ἐκδίδει τό περισπούδαστο καί μνημειῶδες βιβλίο του, κατὰ τρόπο ὑποδειγματικό καί ἄρτιο, μέ τίτλο: «“ΦΘΙΩΤΙΣ”, ἡ πρός νότον·τῆς Ὀθρυος, ἤτοι: ἀπάνθισμα ἱστορικῶν καί γεωγραφικῶν εἰδήσεων, ἀπό ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς» (Ἀθήνα, σελ. 518 - Φωτογραφική ἀνατύπωση, 1973).

Τό ἐξαιρετο καί λαμπρό, πολύτιμο καί πολυδύναμο αὐτό ἔργο, ἀπόλυτα τεκμηριωμένο, ἀποτελεῖ συμπυκνωμένο πνευματικό θησαυρό, πού ἔχει ταξινομηθεῖ, μέ σοβαρότητα καί ἦθος, μέ ἀξιοζήλευτη ἐρευνητική ὑπομονή καί ἀταλάντευτη πίστη, μέ ἱκανή πρωτοτυπία καί ἀξιέπαινη αὐτοσυνειδησία, μέ ἱστορική συνέπεια καί μοναδική ὑπευθυνότητα. Εἶναι καρπός ἔγκυρου μόχθου καί δυνάτων συγκινήσεων, αὐστηρῆς ἐπιστημονικῆς καί ἐθνικῆς προσφορᾶς καί ἔχει πλουτίσει τήν ἐλληνική βιβλιογραφία.

Ὁ ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΒΟΡΤΣΕΛΑΣ, γαλουχημένος μέ τό πνεῦμα τοῦ πόνου καί τό φῶς τῆς Φθιωτικῆς γῆς, μέ τή ζωτικότητα τῆς ὀρθριας ψυχῆς καί τῆς δημιουργικῆς παρουσίας, ἔζησε τόν ἰδανικό κόσμο τοῦ ἡρωϊκοῦ ἦθους, τῆς ἀρετῆς καί τῆς ὁμορφιάς. Μέ τό ὑπέροχο ἔργο του, ἀναδεικνύεται συστηματικός καί ἐκαῖος, μεθοδικός καί γόνιμος συγγραφέας. Ἕνας κουρσάρος τοῦ πνεύματος, πανευαίσθητος καί ἐνοραματικός, ἀκαταπόνητος καί ἀνεξάντλητος,

ὁπεύθυνος καί δημιουργικός, ἀγωνιῶν καί ἄγρυπνος, βαραίνει στή μοίρα τῆς Φθιώτιδος καί τοῦ Ἑθνους. Ἡ ἀνάμνηση τοῦ σοφοῦ προγόνου μας φέρνει συγκίνηση στίς ψυχές ὅλων τῶν Φθιωτῶν, πού ἐνθυμοῦνται, μέ ἰδιαίτερα αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης. Ἀποτίουμε φόρο τιμῆς, θαυμασμοῦ καί σεβασμοῦ στό ὄνομα τῆς εὐγενικῆς αὐτῆς φυσιογνωμίας. Παραμένει, στή διαδρομή τοῦ χρόνου, μιὰ παιδαγωγοῦσα καί ἰδανική μορφή, ἡ γρηγοροῦσα συνείδηση, ὁ πρωτοπόρος καί ὁ ἄξοντας γιά ὑψηλές ἀνατάσεις τῆς ψυχῆς καί τοῦ πνεύματος. «Πλέονες ἐξ ἀσκήσεως ἀγαθή γίγνονται ἢ ἐκ φύσεως», ἔγραψε ὁ Δημόκριτος. Γι' αὐτόν ἰσχύουν, ἀσφαλῶς, καί τά δύο. Ὑπῆρξε ἄξιος τῆς Παιδείας καί τοῦ Ἑθνους. Ἐτίμησε τή Φθιώτιδα, τή Ρούμελη καί τήν Ἑλλάδα.

Κρατοῦμε, μέ σεβασμό καί εὐγνωμοσύνη, τή βαρειά καί μεγάλη πνευματική κληρονομιά του, γιά ν' ἀναπαύεται ὁ νοῦς μας καί νέ εὐφραίνεται ἡ καρδιά μας.

Η ΑΡΓΟΣΤΗΛΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ (Τό ἀποκούμπι τοῦ νοῦ καί τῆς ψυχῆς)

Τοῦ Δημ. Σανιδᾶ

«Εἶναι πολλά τά βάσανα
ὅσα τοῦ Παρνασσοῦ τό χιόνι,
ὥσπου νά λυώσει τό παλιό
καινούργιο ξεφυτρώνει».

Σύνταχα ἀνηφορίσαμε κατὰ 'κεῖ πού βγαίνει ὁ ἥλιος, γιά νά φτάσουμε στόν τόπο τοῦ προσκυνήματος, στόν ἱερό καί ἱστορικό χῶρο τῆς Ἀργοστήλιας.

Ἀπό 'κεῖ ψηλά ἀγναντεύει κανεῖς τό Πέλαγος, τόν Κόλπο τῆς Ἰτιᾶς, τόν σταχτή κάμπο τῶν Σαλώνων, τήν ἀσέληνη Γκιώνα καί τόν ξεσκούφωτο Γερολέκα.

Στό ὄροπέδιο τῆς Ἀργοστήλιας μέσα στίς λάκες, στή ξεβρακωσιά καί τή γύμνια ξεφυτρώνει τρανόπετρος - θεόσταλτος βράχος τῆς γῆς, τό Ψηλό Κοτρώνι, ἱστορικό καμάρι τῶν ἀνθρώπων καί τῶν Θεῶν δημιουργήμα.

Ἡ Ἀργοστήλια γειτονεύει μέ τό Κωρύκειο Ἄνδρο τοῦ Παρνασσοῦ. Μέσα σ' ἓνα πανέμορφο ὄροπέδιο, πού εἶναι στολίδι τῆς Ἀνοιξης καί καμάρι τοῦ Καλοκαιριοῦ, ὑπάρχει ἓνας βράχος ἀνεπεξέργαστος. Σκάβοντας τό ἱερό χῶμα τῆς Ἀργοστήλιας ἀνακαλύπτουμε ὅτι τό τοπωνύμιο προέρχεται ἀπό τίς λέξεις «Ἄργο - στήλαι». Ἕνα τοπωνύμιο προελληνικό καί 'μεῖς καθόμαστε μέ τίς χοῦφτες στό πρόσωπά μας, τραμπαλιζόμαστε πάνω - κάτω καί διερωτώμαστε τί γυρεύει αὐτό τό τοπωνύμιο ἐδῶ ψηλά στόν Παρνασσό, μέσα στά τσοπανολίβαδα;

Τό δέος, λένε, γιά τά ἀκατανόητα φαινόμενα τῆς φύσης, ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς θεοποίησης τῶν Ἀργείων λίθων.

Ἐδῶ, λένε, ὅτι ὁ Δίας, ὅταν θύμωνε καί ὀργιζότανε ἔρριχνε τίς ἀστραπές του καί τίς βροντές του.

Δέν εἶναι βέβαια εὐκόλο νά παρακολουθήσουμε μέ λεπτομέρειες τήν ψυχολογία καί τήν λατρεία τῶν προγόνων μας.

Ἡ Ἀργοστήλια ἔσωσε ζωές. Σ' αὐτή τρέχανε μέ τά καρκάρια της, τίς σπηλιές της καί τίς ἀποκλειῖστρες της καί ζητάγανε ἀσφάλεια καί ἀπάγγιο οἱ τσοπαναραῖοι καί οἱ ξενομερίτες τοῦ κάμπου στούς δύσκολους χρόνους.

Ἐπαληθεύτηκε ἡ προφητεία τοῦ Πατροκοσμᾶ, πού ἔλεγε: «Θαρθοῦν χρόνια δύσκολα καί τά βουνά θά σᾶς γλιτώσουν», καί δέν εἶχε ἄδικο!

Ἡ Ἀργοστήλια μέ τά γιδοπρόβατά της, τό γάλα, τό τσάι, τά χόρτα, τίς μανίτες, τά σαλιγκάρια καί τ' ἀγριομελίσιά της, μᾶς γλίτωσε καί μᾶς μεγάλωσε τά δύσκολα χρόνια τῆς Κατοχῆς.

Εἴκοσι χιλιάδες γιδοπρόβατα βόσκαγαν στήν Ἀργοστήλια καί στίς μασχάλες τοῦ Παρνασσοῦ τήν Ἄνοιξη καί σιώτανε ὁ τόπος ἀπό τίς ἀρματωσιές. Κουδούνια καλοσφυρηλατωμένα στό καμίνι τῆς ὑπομονῆς καί τῆς τέχνης τῶν Σαλώνων, χτυποῦν ρυθμικά, ἀρμονικά καί παρακαλᾶς τό Θεό νά σοῦ δώσει χίλια αὐτιά ν' ἀκούσεις τίς θεόσταλτες αὐτές μελωδίες.

Ἐκεῖ ψηλά στήν Ἀργοστήλια μᾶς ὁδήγησαν τά βήματά μας καί ἡ ἀγάπη μας γιά τόν Πατροκοσμᾶ.

Ὁ ἀκούραστος αὐτός ρασοφόρος ὑπῆρξε ὁ μεγαλύτερος Ἐκκλησιαστικός ρήτορας. Ὑπῆρξε ἓνας «ἐμπνευσμένος γλυκόφθογγος καί μεγαλόφτερος ποιητής».

Ὑπῆρξε ἓνας θεόσταλτος σοφός, πού ἔσωσε τήν Πατρίδα μας ἀπό τήν ἀγραμματοσύνη καί τόν ἐξανδραποδισμό.

Συγκέντρωσε στήν Ἀργοστήλια τοὺς τσοπαναραῖους τοῦ Παρνασσοῦ, στή στρούγκα τοῦ Γερου-Χαστᾶ, καί τοὺς μίλησε γιά τήν Ὁρθοδοξία μας καί γιά τήν σκλαβωμένη Πατρίδα μας.

Μπουρλότο ἔβαλε στίς ψυχές τῶν ἀγραμμάτων ἐκείνων προγόνων μας, πού τίς διδαχές του καί τίς προφητείες του τίς ἀκούγαμε μικρά παιδιά, ἀπό τοὺς παπποῦδες μας καί τίς κυροῦλες μας.

Πῶς ἦταν δυνατόν νά σταθοῦμε ἀδιάφοροι μπροστά στή μεγάλη αὐτή Ὁρησκευτική καί Ἐθνική φυσιογνωμία πού ἔσπειρε τό σπόρο τῆς λευτεριᾶς καί ὅπλισε τοὺς μισοτσάρουχους προγόνους μας μέ πίστη καί καρτερία; Ἐδῶ λοιπόν, μέσα στή λάκα, πού ἔβαλε τό σκαμνάκι του καί ἀνέβηκε ἐπάνω γιά νά τοὺς βλέπει ὅλους κατάματα, στήσαμε τό σπίτι του (οἶκο τοῦ Θεοῦ) τό 1996 γιά ν' ἀπαγγιάζει τίς κρύες μέρες τοῦ χειμῶνα - Ἐδῶ στήσαμε Εἰκονοστάσι μνήμης μέ θυμιατήρια καί καντήλια γιά νά σεργανάει ἡ μνήμη μας στά περασμένα.

Καταγράψαμε καί ἰχνογραφήσαμε ἤχους καί θύμησες, καημούς καί παράξενα συναισθήματα τὴν ἡμέρα πού ἔγιναν τὰ θυρανοίξια τὸ 1999.

Ἦρθα - ἐπέστρεψα σ' αὐτὴ τὴν ἱερὴ καί αἵματοβαμμένη γῇ, πού θέλει ποταμούς ἀπὸ δάκρυα γιὰ νὰ χορτάσει καί νὰ ξεδιψάσει.

Ἦρθα πάλι προσκυνητὴς νὰ χύσω τὰ στερνὰ μου δάκρυα γιὰ νὰ σωπάσει τὸ φοβερό στοιχείο τοῦ πόνου καί τῆς συμφορᾶς, πού μοῦ τρώει ἀργά - ἀργά τὰ σωθικά μου.

Φτάνω ψηλά στὸ ξέφωτο στὶς λάκες. Σηκώνω ψηλά τὰ χέρια μου καί εὐχαριστῶ τὸ Θεό πού μέ ἀξίωσε νὰ ξαναδῶ τὸν τόπο τῶν προγόνων μου, τὸν τόπο πού γεννήθηκα, τὸν τόπο τοῦ Πατροκοσμᾶ καί τῶν παιδικῶν μου ἀναμνήσεων.

Στροβιλίζομαι σάν τὸν ἀνεμοστρόβιλο, καλημερίζω τὸν ἥλιο, χαιρετᾶω τὰ πουλιά. Παίρνω βαθειὰ ἀνάσα καί βγαίνει καπνός καί ἀντάρα ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

«Ἀναστενάζω, βγαίνει ἀχνός καί μέσα βράζει ὁ πόνος», πού λέει καί τὸ μοιρολόι...

Ξαπλώνω κάτω στον πράσινο τάπητα, ἀπλώνω τὰ χέρια μου καί χαϊδεύω πονετικά, τὸν ἱστορικό τοῦτο τόπο, πού πλημμυρισμένο ἀπὸ αἷμα καί ἰδρώτα τῶν προγόνων μου, πού εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἱστορία, ὁμορφιά, θανατικά, βουρδουλιές, κοντακιές, κρεμάλες, μαρτύρια καί ἐκτελέσεις.

Ὅλα αὐτά περνᾶνε ἀπὸ τὸ μυαλό μου σάν κινηματογραφικὴ ταινία καὶ ζαλισμένος ὅπως εἶμαι στήνω χορό μέσα στὴν παραζάλη μου.

Ὁ τόπος ὅλος, τὰ δέντρα, τὰ κοπάδια, τὰ πουλιά γύρω μου παρακολουθοῦν μέ μελαγχολία, μέ δάκρυα στά μάτια τὸ δράμα τῆς ψυχῆς μου.

Στηκῶνομαι καὶ σέρνω ἄργά καὶ ἀποσταμένα τὰ βήματά μου, μεθυμένος μέ τὸ γλυκὸ καὶ δυνατὸ κρασί τῶν ἀναμνήσεων, ἀγκαλιά μέ τὸ σύννεφο καὶ τὰ μπουμπουνιταριά τῆς ψυχῆς μου γιὰ νά φτάνω στὴν ΚΡΥΑ - ΒΡΥΣΗ.

Περπατάω τὰ μονοπάτια καὶ τίς στράτες τῶν προγόνων μου. Πίνω γάργαρο καὶ κρουσταλλένιο νερό ἀπὸ τὴν Κρύα Βρύση, πού πότισε καὶ ξεδίψασε τοὺς ἄρματωλούς καὶ κλέφτες τοῦ Παρνασσοῦ, τοὺς ἥρωες τοῦ 1821 Πανουριά, Διάκο, Γκούρα καὶ τοὺς Σουλῶτες Ὀπλαρχηγούς, πού ἔλαβαν μέρος στὶς μάχες τῆς Ἀμπλιανῆς καὶ τῆς Πανάσσαρης, τὰ παλληκάρια τῆς Ἀντίστασης, τὰ χιλιάδες γιδοπρόβατα τῆς Κολοβάτας καὶ ὅλους τοὺς ἀποσταμένους καὶ διψασμένους στρατοκόπους καὶ τέλος ὅλους αὐτοὺς πού ἀραδίζανε στά ποδάρια τῆς καὶ χάθηκαν στὸν ἄδικο ἀδελφοκτόνο πόλεμο.

Θυμᾶμαι πού μικρὸ παιδάκι ἀμούστακο καὶ ἄψητο, ἀχάραγα μπριού ἢ πούλια βασιλέψει, ζαλωνόμουνα ἓνα τράιστο μέ ψωμί καὶ φαῖ, καὶ σκαπέταγα στ' Ἀλωνάκια. Ἔπαιρνα μιὰ ἀνάσα καὶ μιὰ χαψιά ψωμί μέ τυρί στό Βρωμονέρι καὶ ἀντάμωνα τὴ μέρα καὶ τὸ κοπάδι τοῦ παπποῦ μου στὴ Ράχη στά Κουμπιά τῆς Ἀργοστήλιας. Χαιρέταγα τὸν ἥλιο, τὸ κοπάδι, τὰ σκυλιά καὶ ὁ παππούς μου, μοῦ ἔδωνε φρέσκο γάλα μέ τὸν κούτουλα καὶ τὸ τάσι, γιὰ νά πιῶ.

Ἄκουγα τὰ σγουρουκούδουνα καὶ τὰ γαλαροκούδουνα καὶ τίς σκαλωτές βαρειές κουδοῦνες, τίς ζαμάγες, καὶ ἔνοιωθα μιὰ ἀπέραντη χαρὰ καὶ ἀγαλίαση.

Θυμᾶμαι. Δεκαπέντε παιδιὰ σχολαρούρια, ἀμούστακα, πρόσκοποι, ζήσαμε πολλές μέρες μόνοι μας μέ ἀγάπη καὶ πειθαρχία, μέσα στό δάσος τῆς Ἀργοστήλιας κάτω ἀπὸ τὰ ψηλὰ ἔλατα καὶ τίς κρυοβρυσούλες. Θυμᾶμαι σάν τώρα δά καὶ ἄς ἔχει περάσει μισὸς αἰώνας καὶ παραπάνω, πού μᾶς κάλεσαν οἱ τσελιγκάδες τοῦ Παρνασσοῦ νά μας φιλέσουν μέ τυρί, μέ γάλα, μέ γιαούρτη.

Τὸ κονάκι στά ριζὰ τοῦ γερο-ἔλατου καλοφκιαγμένο μέ λατσούδια καὶ φτέρες, λές καὶ ἦτανε φυτεμένο μέσα στ' ἄγρια καὶ ὁμορφα δέντρα καὶ λουλούδια τοῦ βουνοῦ.

Εἶχαν κόψει μεγάλα κλωνάρια καί μπάτσες (λατσούδια) καί τό εἶχαν κάνει θολωτό. Κάτω στό χῶμα εἶχαν στρώσει λατσούδια καί φτέρες καί εἶχε γίνει ἕνα ὁμορφο κονάκι πού τοὺς προστάτευε ἀπό τοὺς βορειάδες καί τοὺς καλοκαιρινούς ἀνεμοσοῦρτες. Μπαίνοντας μέσα κανεῖς βλέπει ὅτι λάμπει ἀπό πάστρα καί μοσχοβολᾶνε τὰ λατσούδια καί οἱ φρεσκοκομμένες φτέρες.

Μέσα στό κονάκι πρώτη θέση ἔχει ὁ Κρεμουνταλάς. Ἐκεῖ ἐπάνω κρεμασμένα τὰ τράϊστα, τό σκόπλο, ὁ ματαράς καί τό καπότι. Χρειαζούμενα πράγματα γιά τό ξεκίνημα, γιά τό σκάρο καί νυχτοσκάρο, χωρίς αὐτά καί τὴν ἀγκούτσα του, δέν ξεκινάει ὁ τσοπάνης.

Ἐξω στὸν γεροντωπό τὸν ἔλατο μέ τὰ μουσκλιασμένα κλωνάρια του, ἀπὸ τὰ χρόνια εἶχαν κάνει στή γυμνή του ρίζα μιὰ βαθειὰ πληγή.

Εἶχαν φκιάζει τό λ'τσάρο πού ῥιχναν μέσα τό τυρόγαλο γιά τὰ σκυλιά. Ἀπὸ τίς τσικουριές καί μαχαιριές, ἀπὸ τίς πληγές του ὁ γεροντο-ἔλατος ἔβγαζε τὴν ἐλατόπισα καί τὰ ἄρμυρά του δάκρυα.

Πάνω εἶχαν κρεμάσει τίς τσαντίλες μέ τό τυρί, τίς μυζήθρες καί τίς βεδούρες μέ τὴ γιανούρη.

Τὰ καζάνια μοσχοπλημένα περίμεναν τό γάλα καί τό τυρόγαλο νά βράσουν πάνω στὰ κακαβολίθαρα.

Στὸν διπλανό τὸν ἀστραποτσακισμένο καί κουτσοκεφαλιασμένο ἔλατο εἶχαν κρεμάσει τίς κάπες καί τὰ ξυλοκούμπουρα καί στή ρίζα του εἶναι στημένος ὁ τάλαρος μέ τὸν κόφτη, ἔτοιμος νά ὑποδεχθεῖ τό γάλα καί ἀφοῦ ξυνήσει καί ἰδρώσει ὁ τσέλιγκας ἀπὸ τὴν κούραση, θά βγεῖ τό βούτυρο καί τό δροσερό ξυνόγαλο.

Ἐκεῖ λοιπόν, σ' αὐτό τό Κονάκι, μᾶς καλωσόρισε ἡ τσούπρα τοῦ τσέλιγκα μέ ἕνα καλοσυνάτο πλατύ χαμόγελο.

Ἡ τσελιγκοπούλα μόλις μᾶς εἶδε ἀπὸ μακριά, πέταξε ἀπὸ τὴ μέση της τὴ κεντητὴ τὴ ρόκα καί ἄδραξε ἕνα κλωνάρι ἀπὸ ἔλατο καί ἔδιωξε τὰ ἄγρια τσοπανόσκυλα πού χύμηξαν μέ λύσσα ἀπάνω μας, δείχνοντας μέ μῖσος τὰ φοβερά σουβλερά τους δόντια καί τίς ἄγριες διαθέσεις τους.

Ἡ γριά Βάβω, τοῦ τσέλιγκα ἡ μάνα, ἄφησε τὸν ἀργαλειό καί ἦρθε καί αὐτὴ κοντά μας, γιά νά μᾶς καλωσορίσει.

— Βάρα, βρε Μῆτρο, το τραγί, νά βγεῖ ἀπὸ τὴ στρούγκα, γιατί θά χύσει τό γάλα, πού εἶναι στήν καρδάρια, φώναζε ὁ τσέλιγκας στὸν Μπιστικό καί βάραγε ὁ Μπιστικός ὁ Μῆτρος τῆς χήρας τῆς Ἀρχόντως, ρογιασμένος γιά дуό κατσικάδες καί ψωμοτσάχουχο τό

ἐξάμηνο, βάραγε καί σούραγε τά ζωντανά γιά νά περάσουνε μπροστά ἀπό τούς ἀρμεχτάδες.

Τίς δυό τίς ρόγες πιάνανε μέ προσοχή μεγάλη, νά μή πληγώσουν τά βυζιά τά στριτζωμένα γάλα. Μιά μικρή νεογέννητη βετούλα βελάζοντας πισωτηράει λές καί τούς παρακαλάει νά τήν προσέξουν ξέχωρα γιατί ἡ χλιβερή εἶναι ἄμαθη καί πονάει.

Τά στρουγκολίθαρα πλατιά, γεμᾶτα ἀπό ρόκια, μά οἱ τσελιγκάδες θαρεῖς καί κάθονται σέ πουπουλένιους θρόνους.

Μιά μύγα ξάφνου χάθηκε στοῦ μπιστικοῦ τή μύτη, βάζει βαϊλές καί φωνές ὁ Μῆτρος καί δραμάει, σάν τά βόδια πού κούκνας τά τσιμπάει.

– Στάσου, ρε Μῆτρο, ζευζέκινο κριάρι, ἀγρίμι τοῦ βουνοῦ, μουλάρι πεισματάρη πού τίς μαζέξ δυό – τρεῖς ἀντάμα τίς πηδᾷς. Στάσου, οὐρέ σοῦ λέω, γιά νά σοῦ πῶ τό γιατρικό γλήγορα γιά νά γιάνεις.

Βγάζει ὁ τσέλιγκας ἀπ' τό σελάχι του, βγάζει τήν καπνοσακούλα καί στρίβει μέσα σέ ἐφημερίδα τό τσιγάρο ἀπό λαθραῖο καπνό τοῦ κάμπου καί ὕστερα ὅλα τά πριόβολα καί τά στουρνάρια. Χτυπάει μέ πεῖμα δυνατά τό κόκκινο στουρνάρι πού πάνω εἶχε κολλητά τήν ἴσκα τῆς κουφάλας, πού καλά τήν εἶχε ἀργάσει στό βούθουλα τῆς μεγάλης ρεματιᾶς. Φωτιά πετᾶνε τά στουρναρολίθαρα καί ἡ ἴσκα φουντώνει ἀπό φωτιά καί καπνό καί ἀνάβει τό τσιγάρο.

– Τράβα, βρέ βυζανιάρικο, πουτάνας γιέ καί μπιστικέ, τράβα καί κράτα τόν καπνό στά ρουθούνια μέσα.

Ὅλοι μείναμε μέ τό στόμα ἀνοιχτό μέ τό καινούριο γιατρικό.

Δυό κριάρια πάρα 'κεῖ στό ξέλακο, στή μεγάλη λάκα, τρεῖς μέρες τώρα τσακώνονται, ὅπως μᾶς εἶπαν, γιά τά μάτια μιᾶς ξανθῆς καί μαυρομάτας μπλιόρας προβατίνας.

Μαζώνουν φόρα ἀπ' ἀλάργα καί ὅταν συγκρούονται νομίζεις πώς πέφτει κεραυνός, πώς πέφτει ἀστροπελέκι, φωτιά πετᾶνε τά κεφάλια τους. Νομίζεις πώς τσακώνονται τά δυό βουνά μέ τίς ψηλοραχοῦλες.

Πάλι μέχρι θανάτου. Παρακολουθήσαμε ἀπό μακριά τήν ἄγρια αὐτή πάλι καί αὐτό τό ἐγώιστικό πείσμα, τό μῖσος, μᾶς συγκλόνισε.

Λατσούδια στρώσανε καταγῆς κάτω ἀπό τά ἔλατα μέ τόν παχύ τόν ἴσκιο καί βελέτζες μέ δαντέλλες ρίζανε ἀπό πάνω.

Βγῆκε ἡ κυρά Κρουστάλω καί ἔκρινε στόν ἀφέντη.

– Ἐλα, ἀφέντη, γλήγορα, νά φιλέψουμε ψωμί τούς μουσαφει-
ραίους.

– Ἐλα, Μῆτρο, ἐλάτε οὔλοι, νά φᾶμε καί νά πιοῦμε.

Δυό σφαχτά, ψημμένα ἀρνιά, ξαπλώσανε πάνω στά λατσούδια,
ζεστά καί ἀχνιστά καί μοσχοβόλησε ὁ τόπος, μοσχομύρισε τό βουνό.

Καθήσαμε ἀνακούρκουδα χωρίς πιάτο καί πηρούνι.

– Καλῶς ὀρίσατε, εἶπε ὁ τσελιγκας. Ἔκανε τρεῖς φορές τό
σταυρό του, ἄδραξε τήν πλάτη καί τήν ξεκρεάτωσε.

– Ὅλα καλά θά πᾶνε φέτος, ἡ πλάτη εἶναι καθαρή, εἶπε καί
ἄρχισε νά τρώει.

– Φάτε, οὐρέ, τί ντρέπεσθε;

Ὅλοι μας πήραμε ἀπό ἓνα κομμάτι κρέας στά χέρια μας καί
ἀρχίσαμε νά τρώμε.

Ὁ Γιωργάκης ὁ πρωτευουσιάνος ντρεπότανε, δέν ἔτρωγε. Τότε
ὁ Κώστας, τό πειραχτήρι τῆς συντροφιάς, τοῦ εἶπε:

– Μήπως, Γιωργάκη μου, θέλεις πιάτο, πηρούνι καί μαχαίρι;

Καί σκάσαμε τά γέλια ὅλοι καί ὁ Γιώργος κατάκκοκίνησε.

– Φάει, οὐρέ, τί ντριέσαι; τοῦ λέει ὁ τσελιγκας. Τά χέρια ἔβλό-
γησε ὁ Θεός. Ἐφαγε καί κακόφαγε.

Ὑστερα ἡ τσελιγοπούλα, ξεκρέμασε ἀπό τόν ἔλατο καί ἔφερε
μιά βεδούρα γιαούρτη καί εἶχε μόνο πέντε κουτάλια. Ἐπρεπε νά
τρώμε μιά κουταλιά καί νά τό δίνουμε τό κουτάλι καί σέ ἄλλους,
περιμένοντας νά ἔρθει πάλι ἡ ἀράδα μας.

Ὁ Γιώργος μόλις εἶδε αὐτό τό θέαμα προφασίστηκε εὐγενικά,
ὅτι δέν τρώει τή γιαούρτη.

Εὐχαριστήσαμε ὅλους γιά τήν φιλοξενία καί φύγαμε παίρνο-
ντας μαζί μας τίς γλυκές μορφές τῶν ἀνθρώπων πού μᾶς φιλοξένη-
σαν μέ ἓνα τόσο ἀπλό καί εὐγενικό τρόπο.

Γυρίσαμε στό λημέρι μας κατάκοποι καί κοιμηθήκαμε, ἡ ἄλλη
μέρα ἦτανε δύσκολη. Εἶχαμε δύσκολη ἀποστολή.

Ἦρθε ἡ νυχτοφερμένη αὐγούλα, μᾶς δρόσισε τά παιδικά μας
πρόσωπα κι ὅλη ἡ ομάδα στό πόδι μέ γέλια, μέ τραγούδια καί χα-
ρές. Μονάχα ὁ Γιώργης ροχάλιζε τοῦ καλοῦ καιροῦ καί ἔτρεμε·
φαίνεται πῶς κάποιον ὄνειρο ἔβλεπε.

Πῆγε ὁ Μῆτσος πάνω στό κεφάλι του, τόν σταύρωσε καί μέ γυ-
ναικεία φωνή τοῦ εἶπε: «Σήκω, γιέ μου· σήκω, γιόκα μου, κανακά-
ρι μου, σήκω ἄστρο τῆς αὐγῆς, αὐγερινέ μου καί σοῦφερα τό γαλα-
τάκι σου, σοῦφερα παξιμάδι μέ βούτυρο καί μέλι». Καί ὁ Κώστας

τῆς Ζωΐτσας, ὁ πιό σκληρός τῆς συντροφιάς, πρόσθεσε καί εἶπε μέ χοντρή ἀντρική φωνή: «σῆκω, ρέ Γιῶργο ντερτιλῆ, λεβέντη καί καρμπούζουκλῆ καί ζῶσε τό κοφτερό σου τό σπαθί καί τούρκικο κεφάλι νά μὴν ἀφήσεις στή ζωή». Καί ὁ Θανάσης τῆς Βαλσάμωσ πρόσθεσε καί εἶπε: «Γιωργάκη μου, πουλάκι μου καί καναρίνι φτερωτό, πῶς κοιμᾶσαι καί τί τρῶς ἐκεῖ ψηλά μέσ τὸ βουνό, π'ῶχεις παρέα τόν ἀετό;».

Ἀπὸ τὸ στερνοῦπνι τοῦ πετάχτηκε ἀλαφιασμένος ὁ Γιῶργος, εἶδε γύρω τοῦ ὅλους μας νά γελᾶμε καί τὰ ᾄχασε ὁ καυμένος. Ὅλοι βάλαμε τὰ γέλια, τίς φωνές καί ἀπάχασαν τὰ γούπαντα καί οἱ ρεματιές.

Τό γλυκοχάραμα, μέ τὸ θαμπό φῶς, δίνει ἕνα μενεξεδένιο χρῶμα στὸν οὐρανό, σάν νά περιμένει νά ὑποδεχθεῖ τὸ βασιλιά τοῦ οὐρανοῦ, τὸν ἥλιο.

Ξεκίνησε ἡ τρελλοπαρέα μέ μιὰ λαχτάρια, ἕνα ὄνειρο, ν' ἀνέβουμε τὸ πιό ψηλὸ βουνό τῆς Ἀργοστήλιας, τὸ Βαρύδι (1680 μ.). Δασιά ἔλατα - βαθύ σκοτάδι, πλακώνεται ἡ ψυχὴ σου, μᾶς παρήγορεῖ ὅμως τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καί τὸ καντήλι τοῦ ἀποσπερίτη.

Τὰ κουδούνια μέσα στίς λάκες χτυπᾶνε ρυθμικά καί μιὰ θεόσταλτη μελωδία ἀπλώνεται καί ἀπαχάζει μέσα στίς πλαγιές καί τίς ρεματιές.

Ὁ σάλαγος τοῦ τσοπάνη, οἱ φοβέρες στά ζωντανά του, μᾶς παρηγορεῖ, γιατί νοιώθουμε συντροφιά μέσα στὴν ἐρημιὰ μας.

Ὁ τσοπανάκος, τὸ πουλί τοῦ βουνοῦ, μᾶς πῆρε εἶδηση καί ἄρχισε νά σφυρίζει καί μεῖς πήραμε θάρρος. Τὰ νυχτοπούλια πῆγαν νά κουρνιάσουν στίς σπηλιές καί στά καρκάρια.

Ἀνεβαίναμε, καί ανεβαίνουμε τὰ βράχια, τὰ σκούλια, τὰ ζαβά καί ὁ ἕνας βοήθαγε τὸν ἄλλο. Ἀποστάσαμε, ἀλλὰ δέν χάσαμε τὸ κουράγιο μας· βλέπεις ἡ λαχτάρια μας, ἡ ἀγωνία μας, ἦτανε μεγάλη ν' ἀνέβουμε πρωτοῦ νά βγεῖ ὁ ἥλιος. Ἀπὸ κεῖ ψηλά, ἀγνάντια στὴν Ἀνατολή, θά βλέπαμε τὸ βασίλειμα τοῦ φεγγαριοῦ καί τίς πρώτες χρυσές ἀκτίδες τοῦ ἡλίου.

Τὰ πειράγματα, τὰ ἀστεῖα δέν ἔλειπαν... ὁ ἕνας πείραζε τὸν ἄλλο καί ὅλοι μαζί τὸ Γιῶργη τὸν ἄμαθο, τὸν πρωτευουσιάνο, πού πρώτη βολὰ ἀνέβαινε τὰ κακοτράχαλα βουνά τοῦ Παρνασσοῦ: «Ἔλα, Γιῶργο, πάρε τὰ ποδάρια σου, θά σ' ἀφήσουμε καί θά σέ φᾶνε τὰ ὄρνια καί οἱ λύκοι». Τὸν βοηθήσαμε καί χαράματα βγήκαμε στὴν ψηλὴ τὴ ράχη, κατάκορφα στό Βαρύδι.

Μᾶς καλωσόρισε ὁ κρύος ἀέρας. Ὁ ἀέρας ὁ μυρωμένος, πού εἶχε περάσει ἀπό κάθε κορυφή καί κάθε λαγκαδιά καί μοσχοβόλαγε ἀπό τό ἐννιάκομπο τσάι τῆς Κοκκινόραχης καί τό ἄρωμα τῆς αἰθέριας φτέρας.

Πήραμε βαθιές ἀνάσες καί ρουφήξαμε λαίμαργα τή δροσούλα τῆς αὐγῆς καί καρτεράγαμε μέ ἀγωνία τά παιχνίδια τῆς ἀνατολῆς.

Καθήσαμε κατάρραχα στό βράχο, ἱκανοποιημένοι γιά τό κατόρθωμά μας, καί καρτερούσαμε μέ ἀγωνία νά δοῦμε τήν ἀνατολή τοῦ ἥλιου.

Πρὶν ξεπροβάλει ὁ ἥλιος, μιά χρυσαφένια ζώνη εἶχε δέσει τίς ράχες τοῦ Παρνασσοῦ ὥς πέρα στό Γεροντόβραχο, τή Φτερόλακα, καί κάτω στά πόδια, στήν Ἀργοστήλια ἀπλώνεται ἓνα σκοτεινό πέπλο καί μόνο ἀπό τόν ἦχο τῶν κουδουνιῶν τῶν προβάτων τοῦ νυχτοσκάρου, μπορούσαμε νά καταλάβουμε καί νά ὑπολογίσουμε τό μέγεθος τοῦ κοπαδιοῦ.

Ὅρθιοι στηθήκαμε, μέ τά μάτια τεντωμένα, ὀρθάνοιχτα, καί τό στόμα ἀνοιχτό, νά μή χάσουμε οὔτε τήν παραμικρή λεπτομέρεια ἀπό αὐτό τό θέαμα.

Εἶδαμε ἓνα μικρό κόκκινο ταψί στή θάλασσά νά παίζει μέσ τά κύματα μέ τοῦ γυαλοῦ τή νύφη. Τό ταψί μεγάλωνε, γινότανε ἀλῶνι· ἀλῶνι ὁμορφο, πότε χρυσό χλωμό καί πότε κόκκινο πυρακτωμένο. Καί νά, σέ μιά στιγμή μιά ἀκτίνα φοβιτσάρα ἦρθε νά μᾶς χαϊδέψει τά μαλλιά καί νά μᾶς ζεστάνει τήν καρδιά. Ἦρθε καί μᾶς καλωσόρισε στό βασιλείο τῆς καί ὕστερα δυό - τρεῖς... χίλιες δεκατρεῖς, νά ἔρχονται ἀράδα νά μᾶς ζεστάνουν τά χλωμά καί κρύα παιδικά πρόσωπά μας, ἀπό τήν κούραση καί τό κρύο τῆς Ράχης.

Ἐνα σύννεφο μόλις βγῆκε ὁ ἥλιος, σκιάχτηκε καί σηκώθηκε ψηλά, στό σπίτι του νά πάει.

Ἐνα ἄλλο σύννεφο, πού πῆγε κόντρα στόν ἥλιο, διαλύθηκε... ἀπό τόν φόβο του.

Ἐνας πετροκόττουφας τό ἔλεγε στόν Κολοκυθιό;; κι ἓνας τσοπανάκος στό Ζαμπγιό.

Τό φεγγάρι ἔχασε τό φῶς του, τήν ὁμορφιά του. Κανένας δέν τοῦ ἔδινε σημασία πιά. Ὅσο τό χρειάζομαστε, τό παρακαλάγαμε νά μή βασιλέψει, τό παρακαλάγαμε νά σταματήσει νά παίζει τό κρυφτούλι μέ τά σύννεφα καί νά μᾶς φωτίσει τό δύσκολο ἀνηφορικό ταξίδι μας.

Ἀπό 'κεῖ ψηλά, λοιπόν, εἶδαμε τό πιό τρανό, τό πιό μεγάλο θέ-

αμα, πού μᾶς κράτησε ἄφωνους καί ἄλαλους γιά κάμποση ὥρα. Ἔτσι πού κοιτάγαμε κατὰματα τὴν ἀνατολή, στά πόδια μας ξύπναγε ἡ Ἀγόριανη. Ξημέρωνε μέρα Κυριακή, ἡ καμπάνα βάραγε ρυθμικά καί καλοῦσε τοὺς Χριστιανοὺς νά πάνε στὴν Ἐκκλησία.

Ἀκούγαμε σάν νά εἴμαστε δίπλα, στή γειτονιά τους, τὰ κοκόρια πού λαλάγανε καί μιά παρέα ἀπὸ ξενύχτηδες πού τραγούδαγαν τό τραγούδι «Σάν πῆρα ἓνα κατήφορο στὴν ἄκρη στοῦ ποτάμι». Ἐμεῖς ἀπὸ ψηλά πάνω ἀπὸ τό κεφάλι τους σφυράγαμε καί τραγουδάγαμε τό ἴδιο τραγούδι, στὸν ἴδιο χαβά... ἄραγε μᾶς ἄκουγε κανένας;

Ὁ μεγαλύτερος τῆς παρέας μας, ὁ Μῆτσος, ἔβαλε τὰ χέρια του στό στόμα, ἔκανε χωνί καί ἔβαλε τελάλη:

– Ἀκούτει τοῦ Χωριό... Ἀκούτει Χουριανοί... κατ' Κουλουβατιανοί φέρανε πατάκις στά Σουλάκια, ἴσα κι ἴσα μί φασούλια, νά πάτει νά πάρειτε...

Καί ὁ Θανάσης μέ τῇ βροντωτῇ φωνῇ του, εἶπε:

– Ἀκούτει τοῦ Χουργιό... Ἦρθι οὐ Ματαμτζῆς ἀπ' τ' Λιβαδιά κι ἔφειρε τὸ Θουδώρας τὰ προικιά.

Βάλαμε ὅλοι τὰ γέλια καί χουχτάγαμε δυνατά.

Μᾶς φαίνότανε ὅτι εἴμαστε πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, σέ ἀεροπλάνο, καί ἅμα πετάγαμε λιθάρια θά σπάζαμε τὰ κεραμίδια τοῦ χωριοῦ.

Ξέρεις τί εἶναι νά βρίσκεσαι στὴν κορυφή στοῦ Βαρύδι, στοῦ λημέρι τοῦ Ἀγραφιώτη, τοῦ Διαμαντῆ, τοῦ Πλιατσκολούκα καί τοῦ Μήτσου Καρατζᾶ;

Στά 1815 ὁ Ἀγραφιώτης ἀπ' τ' Ἀγραφα εἶχε στήσει τό λημέρι του στὴν κορυφή στοῦ Βαρύδι, δίπλα καί λιγάκι παραπάνω στὴν Κοκκινόραχη.

Ὁ γερο-Γιάννης ὁ Δυοβουνιώτης ἤθελε νά τὸν ξεκάνει, νά τὸν ξεπαστρέψει, γιατί ἦτανε πολὺ δυνατός καί ἔξυπνος καί πάνω ἀπ' ὅλα σκιαζότανε πῶς θά τοῦ ἔπαιρνε τό καπετανάτο. Τὸν ἐπιασε στό Βαρύδι, ὅπως μᾶς λέει ὁ Καλόγερος Ἰωάσαφ, καί τὸν σκότωσε στό Μοναστήρι τῆς Πανάσσαρης τοῦ Παρνασσοῦ.

Ὅταν τὸν εἶδε ὁ Γερο-Δυοβουνιώτης, λέει στό γιό του, τό Γιώργη:

– Ρίξε ρέ...

Μά αὐτός δέν ἔρριχνε, γκιότευε, δέν ἤθελε νά βάψει τὰ χέρια του μέ αἷμα.

— Γιά φέρε δῶ, οὐρέ, τοῦ τ' φέκ' νά τοῦ ρίξου γώ, γιατί αὐτός θά στό πάρ' τό καπετανάτο.

Ὁ Ἀγραφιώτης παρακάλαγε τούς φίλους του, νά τόν γλιτώσουν ἀπό τά χέρια τοῦ Γερου-Δυοβουνιώτη, γιά νά μαζέψει τ' ἄσπρα του πού εἶχε δανεισμένα, πού εἶχε σκορπισμένα.

«Ὅσοι εἶστε φίλοι μπιστικοί
φίλοι ἀγαπημένοι
οὔλοι ριντζά νά πέσετε
στό γιό τοῦ Δυοβουνιώτη
καί κεῖνος στόν πατέρα του
τόν Καπετάν Γιαννάκη
νά μοῦ χαρίσει τή ζωή
ἀκόμα πέντε μέρες
νά πάω νά μάσω τ' ἄσπρα μου
πού τά 'χω δανεισμένα.
Χίλια φλουριά 'χω στό Δαδί
Χίλια στό Παλιοχώρι
καί ἄλλα χίλια στήν Παύλιανη
σ' ἐνοῦ Παπᾶ τό σπίτι».

Ὁ ἥλιος ἀνέβηκε δυό βουκέντρες καί μεῖς ἐκεῖ ψηλά ἀκόμα φωνάζαμε, τραγουδοῦσαμε καί γελάγαμε.

Μέ πολλή λύπη χαιρετήσαμε τήν Κοκκινόραχη καί πήραμε τό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς.

Περάσαμε ἀπό τήν ψησταριά τοῦ Λιαρακόγιαννου, πού ἐκεῖ ψηλά, μέσα στό γούπαντο, πού βλέπεις μονάχα οὐρανό, ὁ κλέφτης τῆς Ἀργοστήλιας ἔψηνε μέ σιγουριά τά κλεψιμέικα καί δέν τόν ἔπαιρνε κανένας χαμπάρι, ἐκτός ἀπό τό σύννεφο πού περιπολοῦσε στό κεφάλι του καί ὁ Θεός.

Φτάσαμε στό Ἀσκηταριό, στή σπηλιά τοῦ Ἀσκητῆ, διψασμένοι καί ἀποσταμένοι, ἔξω ἀπό τή σπηλιά ὑπάρχει μιὰ γούρνα πού εἶχε φκιάξει ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ γεμάτη μέ χρύο νερό. Ἀπό δῶ ἔπινε ὁ Ἅγιος ἄνθρωπος νερό καί ζοῦσε μέ χόρτα καί σαλιγκάρια τοῦ βουνοῦ.

Σκύψαμε καί ἤπιαμε νεράκι καί ρίξαμε καί στά πρόσωπά μας γιά νά συνέλθουμε ἀπό τό μεθύσι τῆς Ἀνατολῆς καί νά γυρίσουμε στήν πραγματικότητα, γιατί μέχρι κείνη τή στιγμή ζοῦσαμε στόν κόσμο μας, ζοῦσαμε ἔντονα τό μεγάλο ὄνειρο, μαγεμένοι ἀπό τό θέαμα.

— Σκύψε, καὶ μένε Γιώργη, νά πιεῖς νεράκι, νά δροσιστεῖς, εἶπα-
με μέ ἓνα στόμα στὸν πρωτεουσιάνο. Καί ὁ Κώστας πρόσθεσε:

— Περίμενε, ἀγόρι μου, νά σοῦ φέρω τήν κούπα τή χρυσή, νά
πιεῖς νεράκι καθαρό, ἀγόρι μου, νά σέ χαρῶ.

Ὅπου περνάγαμε γελάγανε τά δέντρα, τά λουλούδια ἀνοίγανε
τό στόμα τους νά ρουφήξουν τίς πρωινές δροσοσταλιές, τά πρόβα-
τα προγκάγανε καί ὅταν σταματοῦσαν, σηκώνανε τό κεφάλι τους
ἀπάνω καί μᾶς κοίταζαν μέ ἀπορία καί περιέργεια.

Καθὼς κατεβήκαμε κάτω στὸν Κολοκυθιά, εἶδαμε μέσα σέ ἓνα
γούπαντο, στήν Καταβοθρίτσα, ἓνα λύκο νά τρώει μιά προβατίνα.
Ἀπό φόβο ὅλοι ἀρχίσαμε καί χουχτάγαμε «οὐ - οὐ - οὐ». Ἦτανε ἡ
πρώτη φορά πού βλέπαμε λύκο. Ὅλοι κοιτάξαμε τό Γιώργη, τίς
συσπάσεις τοῦ προσώπου του, τίς ἀντιδράσεις του, πού ἔβαλε τά
κλάματα ἀπό φόβο, ἀλλά κανένας δέν γέλασε μαζί του γιατί ὅλοι
μας τὸν ἴδιο φόβο νοιώσαμε. Πάγωσε τό αἷμα μας, ἡ καρδιά μας
λές καί σταμάτησε.

Κάτω, μέσα στό ξέλακο, στό ξέφωτο κοντά στήν Καταβόθρα,
ἀνταμώσαμε τό Γερο-Τσαπλαρονικολό, πού γέρος πιά, φύλαγε κα-
μιά ἑκατοσταριά πρόβατα, ξάμωνε μέ τήν ἀγκούτσα του, σούραγε
καί ἔβριζε τά ζημιάρικα καί ζαβατάρικα πρόβατα πού τρέχανε στά
σπαρτά καί κάνανε ζημιές.

Πολλές φορές στήριζε τήν ἀγκούτσα του στή γῆ καί ἀκου-
μποῦσε πάνω της, τά χρόνια του καί τό γερασμένο κορμί του. Εἶχε
περάσει τό καπότι στό ἓνα χέρι του ἀναρριχτά καί τή σκούφια του
τή φόραγε στραβά. Τόν χαιρετήσαμε μέ σεβασμό καί αὐτός μᾶς
πέρασε ὅλους ἀπό ἀνάκριση· τίνος εἴμαστε, ποῦ πήγαμε, τί εἶδαμε
καί τί γυρεύουμε τέτοια ὥρα μέσα στό δάσος.

Τοῦ ἀπαντήσαμε σέ ὅλες τίς ἐρωτήσεις του καί αὐτός εὑρίσκει
ἓνα καλὸ λόγο νά πεῖ γιὰ τοὺς παπποῦδες μας καί γιὰ τό βουνό.

Ξεθαρρέσαμε καί τόν ρωτήσαμε καί μεῖς διψασμένοι νά μά-
θουμε ἱστορίες, νά μᾶς πεῖ κάτι ἂν θυμᾶται ἀπὸ τὰ νειάτα του· τόν
ρωτήσαμε νά μᾶς πεῖ τί θυμᾶται ἀπὸ τή ζωὴ του.

Θυμᾶμαι πού μᾶς ἀπάντησε μέ δυὸ λέξεις: «Ἐφεξε καί νύχτω-
σε». Πόσες φορές θυμᾶμαι αὐτὲς τίς δυὸ λέξεις, πού κουδουνίζουν
στ' αὐτιά μου κάθε φορά πού ἀναλογίζομαι τὰ χρόνια πού πέρασαν.

Καθίσαμε ἀνακούρκουδα πάνω στή χλόη, κάτω ἀπὸ τό γερο-
ντο-έλατο καί ὁ γέροντας ὀρθιος μᾶς ἔδειχνε μέ τήν ἀγκούτσα του
διάφορες τοποθεσίες καί μᾶς ἔλεγε τήν ἱστορία τους:

«— Νά, οὐρέ παληκαράκια μ', ἐδῶ παρακάτ' εἶναι ἡ Καταβόθρα, μαζώνονται οὐλα τὰ νιρά τσ' Ἀργουστήλιας κι βγαίνουν στο Κεφαλάρ' τσ' Ἀγόριαν'ς. Ἐκεῖ ἅμα πάτε, θά βρεῖτε καί τό σπάνιο δέντρο τοῦ Γιταμό (Ἰταμό). Μέσα στήν Καταβόθρα ρίξανε οἱ Καπεταναῖοι τό γερο-Μπάλιο. Ἐπίσης εἶχε πέσει μέσα καί σκοτώθηκε καί ὁ Κασβίκης, πῆγε νά βγάλει ἓνα τραῖ πού εἶχε ζαστανωθεῖ. Ἔχει πολλές ζαστανιές ἀπό πάνω ἀπό τήν Καταβόθρα, στό Γυρωβόλ'.

Ἐδῶ ἀριστερά εἶναι ἡ τοποποθεσία πού τό λέμε Ἀη-Κωνσταντῖνος. Τήν Ἀνοιξη πού γιορτάζει ὁ Ἅγιος, ἀνταμώνανε ὅλοι οἱ τσοπαναραῖοι ἀπό τή Γραβιά, τή Μαργιολάτα, τήν Πάνω καί Κάτω Ἀγόριανη καί οἱ Κολοβατιανοί καί κάνανε μεγάλο πανηγύρι, στή μνήμη του μέ ἀρνιά ψητά, μέ κρασί, μέ κέφι, χορούς καί κλαρίνα.

Στό μέρος αὐτό ὑπάρχουν ἐρεῖπια, πέτρες σουρουδιασμένες μιά πάνω στήν ἄλλη, πού μαρτυροῦν τήν ὑπαρξη ἐκκλησίας.

Ἀπέναντι ἀκριβῶς, συνέχισε ὁ γέροντας, εἶναι ἡ πηγὴ τῆς κόκκινης καί δίπλα εἶναι τὰ Βούζια, τοποθεσίες μέ βλάστηση καί νερά μπόλικά καί κρύα.

Νά πᾶτε μιά μέρα νά δεῖτε αὐτά τὰ μέρη, τόν Μπουσοβό, πού βγάζει τίς καλύτερες πατάτες. Τόν πρῶτο χρόνο, τό 1952, ὁ Μπουσοβός ἔβγαλε μιά πατάκα μιά ὀκά καί 200 δρ., τήν πήγανε στήν ἐκθεση τῆς Θεσ/νίκης. Πιό πέρα εἶναι ἡ βρύση τοῦ Γραμματικοῦ· ἐκεῖ, λένε, ἤπιε νερό ἓνας Γραμματικός, μᾶλλον Ταχυδρόμος ἦτανε, καί πέθανε. Φαίνεται ἦτανε ἰδρωμένος ὁ ἄνθρωπος, γι' αὐτό νά μήν πίνετε νερό ἰδρωμένοι, μᾶς συμβούλεψε.

Ἐδῶ πού πατάμε τώρα τό λένε στοῦ Μπρογιαννάκη. Ἀκοῦστε μιά ἱστορία νά τῇ μολογᾶτε καί σεῖς ὅταν φύγουμε ἐμεῖς, καί σεῖς μεγαλώσετε:

Στόν Ἀμπλιανό κοντά στά Σάλωνα ἦταν ἔξ (6) Καπεταναῖοι, ἦτανε οἱ: Οὐ Παπαδιάς, οὐ Μπελεσίν'ς, ὁ Ἀνάγνος, ὁ Κρικέλας, οὐ Πατσαντριάς κι ἓνας ἄλλος μ' πιτάχκει ἀπ' τό μυαλό μ'. Τώρα τί καρτεράτει, γέρασα, προβάτιασε τό μυαλό μου, ξεχνάου... Νιά κουπανιά, λοιπόν, ὅτ' τοὺς πρόδωσε ὁ Μπρουγιαννάκης. Τότε ἔμεινε πουλὺς στρατός στοῦ Σάλωνα καί Ἴππικό κι αὐτάνα.

Εἰδοποιήθηκαν τὰ φυλάκια τῶν Σαλώνων, οὔτε νά μπαίνουν οὔτε νά βγαίνουν καί πιάσανε οὔλες τίς ἄκρες γυρωβολιά. Τοῦτος οὐ Μπακουσίμος, Καραμανώλη τότε παραγομιάζανε, ἦτανε στά Σάλωνα καί ἔμαθε τό μυστικό. Ξέρω γώ ποῦθε τρούπωσε, ἀπ' τό Γατσοπνίχτ' μιά βολά καί ἔφερε στοὺς Καπεταναῖους τό μαντάτο:

— Φύγιστε, μωρέ, σᾶς πρόδωσε οὐ Μπρουγιαννάκης, τοὺς εἶπε.

Τοῦτος ὁ Καραμανώλης, εἶναι ἀλήθεια, δέν τόν χώνευε τό Μπρουγιαννάκ'.

Φύγανε καί κάνανε πρὸς τό Μοναστήρ' τ' Ἀη-Λιά. Κίνησε ὁ στρατός, τό Ἴππικό, νά πᾶνε νά κυκλώσουν τή σπηλιά πού ἦσαν οἱ Καπεταναῖοι.

Πηγαίνανε στά Φράγγα, νά καταλάβετε. Τώρα θά τοὺς πιάσουμε, δέν θά γλιτώσει κανένας...».

Σταμάτησε ὁ γέρος νά καταπιεῖ τό σάλιο του κι ἐμᾶς, μᾶς ἔτρωγε ἡ ἀγωνία νά μάθουμε τί ἔγινε.

«- Πήγανε, τρανέ, δέν ὑπῆρχε κανένας, μόνο χόβολη ἀναμμένη βρήκανε. Εἶχανε φύγει. Κίνησαν νά τοὺς κυνηγήσουν κατὰ τό Μοναστήρι.

Στό Μοναστήρι στίς Κδέλλες, δέν ξέρω, ἔχετε πάει; Νά πᾶτε νά δεῖτε καί τό τέμπλο πού ἔφκιαξε ἓνας Ἑπειρώτης σκαλιστής. Τόν πρόλαβε ὁ πατέρας μου καί μοῦ ἔλεγε ἱστορίες.

Μουλόγαιε οὐ πατέρας μ', - φεύγουμε τώρα ἀπ' τή μιά κβέντα κι πᾶμε σ' ἄλλ' -, ὅτ' τὰ χαλάσανει μέ τό γούμενο γιά τὰ χρήματα. Πεισματάρηδες κι οἱ δυό δέν τὰ βρήκανε.

Βλέπ'ς τοῦ τέμπλου εἶχε πουλύ δλειά κι οὐ Ἑπειρώτης ἤθελε νά πληρωθεῖ καλά. Ὁ Ἠγούμενος πάλι τὰ μέτραγε καί δέν βγαίνανε τὰ δεμάτια.

Τοῦ εἶπε: “Ἄμε στό καλό”, καί ὁ Ἑπειρώτης κίνησε θαμπά - εἶχε βασιλέψ' ὁ ἥλιος -, νά φύγει.

Ἐκεῖ στίς κδέλλες, τόν κατήφορο, βγῆκε μπροστά ἓνας ἀσπρομάλλης καί ἀσπρογένης Ρασοφόρος, τόν σταμάτησε καί τοῦ εἶπε:

- Γύρνα πίσω, παιδί μου, καί ἔγω εἶμαι ἀγνάντια, δέν θά ἀφήσω κανέναν νά σέ ἀδικήσει.

Ὁ σκαλιστής κατάλαβε ὅτι εἶχε μπροστά του τόν Ἀη-Λιά. Σταυρακοπήθηκε, γύρισε πίσω καί τήν ἄλλη μέρα ἔπιασε δουλειά.

Τό τέμπλο τοῦ Ἀη-Λιά εἶναι ἀπ' τὰ καλύτερα χειροποίητα τέμπλα - μέ πολλή καί λεπτή δουλειά -, μέ ζωντανές παραστάσεις καί μορφές μέ πολλή ἀγάπη καί μεράκι ἀπ' τήν Π. καί Κ. Διαθήκη. Ἀπού 'κεῖ ἔφγει μετά ἀπού πουλλά χρόνια κι πῖε στοῦ Γαλαξειῖδ' κι ἔσκιαξει τοῦ τέμπλου τ' Ἀη-Νικόλα. Ἐκεῖ ἔπεσε ἀπ' τή σκαλωσιά καί σκοτώθηκε, Θεός σχωρέστον... Τά βημόθυρα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς τῆς Κολοβάτας αὐτός τᾶχει φκιαξ'. Βλέπ'ς εἶχε φίλ'ς πουλούς Κολοβατιανούς πού ἀραδίζανε κι δλεύανε στοῦ Μοναστήρ'. Πάν' ἀπό 50 νοματαῖοι δλεύανε στοῦ Κουρέλ', ἄλλος τσοπάνης,

ἄλλος βαλμάς, ἄλλος κοπέλ', ἄλλος ἐργάτης, ἄλλοι σκάβανε τ' ἀμπέλια, τρυγάγανε καί ἄλλοι τινάζανε τίς ἐλῆές. Εἶχει πουλύ πιριουσία ὁ Προφήτης καί πουλλούς Καλόγερους. Μή τ'ράτε τώρα...

Πρέπ' νά ἔχουμε ὥρες πολλές νά τά λέμε... Στίς κδέλλες, λοιπόν, δέν εἶχε φτάσει ἀκόμα ὁ στρατός, κάποιος Καλόγηρος ἀπ' τό κελί του τουφέκισε καί τραυμάτισε τόν Παπαδιά.

Ἐδῶ ποῦναι ἡ Λούστρα, παρά κάτ' τό λένε στοῦ Παπαδιᾶ, ἔχει μιά λακούβα. Ἐκεῖ πέθανε ὁ Παπαδιάς ἀπό αἱμορραγία. Τήν ἄλλη μέρα τόν ἀνακάλυψαν τά ὄρνια, τόν βρήκανε, τοῦ κόψανε τό κεφάλι του καί τό πήγανε στά Σάλωνα. Μολόγαγε ἡ κυρούλα μου, τόν ἤξερε, ὅτι δέν εἶχε γεννήσει μάνα τέτοιο λεβέντη ἀπ' τά Σάλωνα.

Εἶχε μιά κόρπα γενιάδα, σῶμα καλό, τό ποδάρι του ἐκεῖ πού πάταγε καταή ἔκανε νιά ὥρα νά σταματήσει. Ἔτρεμε ἡ γῆς, τόν σκιαζόντουσαν τά βουνά, ἴδιος Μῆτρος Καθάριος, θηρίος ἄντρας. Σᾶς εἶπα αὐτή τήν ἱστορία, πού μοῦ τήν μολόγαγε ἡ γιαγιά μου γιά νά φτάσω σ' αὐτό τό μέρος πού πατᾶμε.

Πιάσανε λοιπόν οἱ Καπεταναῖοι τόν Μπρογιαννάκη, τόν λιτάρωσαν γερά καί τόν ἔκοψαν φέτες - φέτες, λέγοντας: "ἔτσι πληρώνονται οἱ προδότες".

Ἀπό τότε αὐτή ἡ περιοχή λέγεται "στοῦ Μπρογιαννάκη".

Ἐκεῖ παραπάνω βλέπετε ἐκεῖνον τόν ἔλατο; Ἐ, δίπλα του ὑπῆρχε ἓνα κοντολάτι, πήγανε κι ἀπάν', μολόγαγε ὁ πατέρας μου, οἱ Καπεταναῖοι Ἀνάγνος κι Μπελεσίνης καί εἶπανε, αὐτό τό κοντολάτ' θά κόψουμε, θά τό κάνουμε σούβλα καί θά ψήσουμε τά πρόβατα τοῦ Μπρογιαννάκ' - τ' προυδότη'.

Ὁ Ἀνάγνος εἶδε ὄνειρο, τοῦτος ὁ Μπελεσίνης τά ἐξήγαγε τά ὄνειρα.

— Ρέ Βλάμη, ἓνα ὄνειρο εἶδα ἀπόψε καλό-κακό, δέν ξέρω, εἶπε ὁ Ἀνάγνος.

— Τί εἶδες, ρέ φίλε; τ' λέει.

— Νά, τοῦ λέει, ρέ φίλε, σκότωση νιά ἀλαφρή κότα.

— Τί λές, ρέ σκύλε, θά μέ σκοτώσεις;

— Σιγά, ρέ φίλε, πού θά πάρω ἀδελφικό αἷμα.

Καθώς ὁ Μπελεσίνης πελέκαγε τή σούβλα κάτω ἀπό τόν ἔλατο, μιά τοῦ κόβει ὁ Ἀνάγνος καί τότε πῆρε στό Δόξα Πατρί.

Κείνου τοῦ παλιόσκυλου, τούν Ἀνάγνο, τόν θυμήθηκα ἐγώ στήν Ἱτιά, μέ μιά λεριάρα φουστανέλλα κυκλοφοροῦσε. Ὁ ἔλατος καί τό μέρος πήρανε τό ὄνομα τοῦ Μπελεσίν'...».

Ἀκούγαμε τόν γερο-Μέντορα μέ τό στόμα ἀνοιχτό, πού μέ τό-ση σιγουριά στή φωνή του μᾶς διηγόταν αὐτές τίς πρωτάκουστες ἱστορίες.

«- Μπορῶ, οὐρέ νά σᾶς διηγοῦμαι ἱστορίες ἀτέλειωτες γιά φόνους, γιά ἥρωες, γιά δράκους καί νεράϊδες, γιά τά στοιχεῖά τῆς Ἀγιάς Μαρίνας καί τῆς Κολοβάτας, πού κάθε χρόνο πάλευαν στή Ράχη στά Κουμπιά.

Ἐλάτε ταχεῖα στή Μαύρη Στρούγκα πού ἔχω τό κονάκι μου νά σᾶς φιλέψω γάλα καί γιανούρτη καί νά τά ξαναποῦμε».

Χαιρετήσαμε μέ σεβασμό τόν γέροντα ἀφοῦ τόν εὐχαριστήσαμε καί φύγαμε.

Πῆγε μεσημέρι καί τό συσσίτιο θά εἶναι ἔτοιμο.

Αὐτά πού μᾶς διηγήθηκε ὁ γερο-Νικολός καί τ' ἄλλα γεροντάκια τοῦ Χωριοῦ μου, οἱ γερο-Τσελιγκάδες, κάθε φορά πού ἀνεβαίνω στήν Ἀργοστήλια σάν μελίσσι τσιγκλισμένο μοῦ τριβελίζουν τό μυαλό μου, τή σκέψη μου, τούς γερο-τσελιγκάδες. Τούς φέρνω στό νοῦ μου καί μνημόσυνο τούς κάνω.

Τά τετράδια μέ τίς συνεντεύξεις πού εἶχα πάρει πρὶν 50 χρόνια κιτρίνισαν καί οἱ γέροντες μείνανε ζωντανοί στή μνήμη μου.

Εἶχαν καθαρή φωνή, εἶχαν πειθῶ στά λόγια τους, περιγράφανε ζωντανά τά γεγονότα καί εἶχαν σιγουριά στίς χειρονομίες τους. Πότε κλαίγανε, πότε γελάγανε, ἀλλά τίς περισσότερες φορές σταμάταγαν καί ἀναστενάζανε.

Πόσες φορές δέν ἀνέβηκα στό ψηλό Κοτρώνι, πού κάθησε ὁ Βασιλιάς τῶν φτερωτῶν καί τό τσοπανόπουλο πού ἔπαιζε τή φλογέρα του καί τό κοπάδι του στά πόδια του, νά χαίρεται νά βοσκάει καί νά παίζει ρυθμικά τά σκαλωτά κουδούνια του.

Ὡς πότε θά ἔχω ἀνοιχτά τά μάτια μου, ν' ἀγναντεύω ἀπό δῶ ψηλά ἀπό τό ψηλό Κοτρώνι τοῦτο τόν τόπο, τοῦτο τόν ντουινιά, τά δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, τά μνημεῖα τῆς φύσης, ν' ἀκούω τά γλυκοκέλαδα πουλιά, τόν τσοπανάκο, τόν κότσιφα, νά μυρίζω τήν ἀγράμπελη, τό σπάρτο, τόν ἔλατο στό ἀπόβρεχο, τόν ἀσφάλαχτο καί τήν τρελή ἀγριολελουγγιά;

Ὡς πότε θά μέ ταγιαντάνε τά ποδάρια μου ν' ἀνεβαίνω στό Γερολέκα, στήν Κοκκινόραχη, νά μαζεύω τό πιό γευστικό ἐννιάκομπο τσάι;

Ὡς πότε θά εἶμαι στά συγκαλά μου καί θά ἔχω τά μυαλά μου, νά θυμᾶμαι τά περασμένα, τά μικρά καί νοσταλγικά χρόνια μου;

Ἐδῶ ψηλά, τό μάτι μου ξαποσταίνει, ἡ ψυχὴ μου γαληνεύει, τό τραγοῦδι τῆς βρύσης μέ νανουρίζει. Νοιώθω ἄλλος ἄνθρωπος.

Τά μάτια μου δέν κάνουν ἄλλη δουλειά, ἐπαναστατοῦν μόλις δοῦν κάτι, ξεσηκώνουν τὴ μνήμη μου καὶ αὐτὴ ἡ ἀθεόφοβη μέ τὴν ἀράδα τῆς φουσκώνει καὶ φουντώνει τὴν καρδιά μου καὶ τὴν κάνει νά κλαίει, νά ὑποφέρει, ἂν καὶ δέν κάνει γιατί εἶναι τραυματισμένη ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὰ βάσανα τῆς ζωῆς.

Ἡ φαντασία μου ὅπου στέκομαι, ὅπου βρίσκομαι καβαλάει τό σύννεφο καὶ σεργιάνει στ' ἄγρια βουνά, χώνεται στίς σπηλιές, μιλάει μέ τίς λάμιες, κατεβαίνει στίς καταβόθρες καὶ τὰ καρκάρια καὶ συναντάει τοὺς δράκους καὶ τόν Πάνα. Χορεύει στίς ξέφωτες λάκες τῆς Ἀργοστήλιας μέ τόν ἀνεμοστρόβιλο καὶ τίς νεράϊδες καὶ ξαποστεύει στό ψηλὸ Κοτρώνι. Τά μάτια μου ξάγρυπνα καὶ ὀρθάνοιχτα παρακολουθοῦν καὶ καταγράφουν ὅλες τίς λεπτομέρειες.

Τά βουνά τὴν Ἄνοιξη καὶ τό Καλοκαίρι ἔχουν τὴ χάρη τους. Τά τσοκάνια καὶ τὰ κύπρια, ἡ ἄρματωσιά, σέ συνεπαίρνουν, σέ μαγεύουν, σέ γαληνεύουν καὶ σοῦ γεμίζουν τὴν ψυχὴ μέ χαρά, ἀγαλλίαση καὶ ψυχικὴ εὐτυχία.

Τὴν Ἄνοιξη βλέπει κανεὶς τό σπόρο νά πετάει τό καύκαλο τῆς γῆς καὶ ν' ἀντερώνεται νά βγεῖ στὸν ἀπάνω κόσμο, στό φῶς τοῦ ἡλίου. Βλέπει τό στάχυ νά παίρνει τ' ἀψήλου, τίς καλαμποκιές στοῦ Λαγοῦ τόν Κῆπο νά σκύβει ἢ μιὰ στὴν ἄλλη μέ τὴν πνοή τοῦ ἀέρα καὶ νά σιγανομιλοῦνε καὶ νά κρυφοκουτσομπολεύουν.

Βλέπει τίς φακάδες στὸν Κορτινό. Τά ρεβύθια στῆς Μορφιάς τὴ Λάκα νά φορᾶνε τὰ σκουλαρίκια τους καὶ τό λαγὸ μέ τὰ κρυφοπατήματά του καὶ κρυφοπηδήματά του, νά τρυγάει τὰ χωράφια καὶ ὅταν ἀκούει κανένα θόρυβο νά λαγιάζει, καὶ ἡ καρδιά του νά χτυπάει στὸν ἐπιθανάτιο ρυθμό.

Τὴν Ἄνοιξη γεμίζει ἡ φύση ἀπὸ μοσχοβολιά καὶ οἱ γυμνές λάκες καὶ τὰ ξεροχώραφα νά γίνονται ὁμορφοὶ πίνακες μεγάλων ζωγράφων.

Ἡ Ἄνοιξη χιλιοτραγουδήθηκε:

«Πότε θά ῥθει ἡ Ἄνοιξη

τ' ὁμορφο Καλοκαίρι

νά βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνά

νά βγουν κι βλαχοπούλες

νά βγουν καὶ τὰ βλαχόπουλα

λαλώντας τὴ φλογέρα».

Ἡ Ἀργοστήλια εἶναι βουνίσιο στανοτόπι γιά προβαταραίους κυρίως τῆς χορταριασμένης γῆς τῆς.

Πάνω στό χλωροτάπητα τά τσοπανόπουλα στήνανε χορό καί πάλευαν μέση μέ μέση γιά τή νίκη, μέχρι νά φάει χῶμα ὁ ἀντίπαλος... παλιό ἔθιμο πάππου πρὸς πάππου.

Τό Καλοκαίρι τά πράματα ἀλλάζουν· στρίβει τό χορτάρι καί ἡ γιαιούρτη καί τό τυρί πῆζουν καλύτερα καί γίνονται καί νοστιμότερα.

Τό στάχυ ψωμώνει καί ὅταν δεῖς ἓνα σπυρί νά σοῦ γεμίζει μιὰ ὁλόκληρη χούφτα, ἀναστενάζεις ἀπὸ ἱκανοποίηση, γιατί οἱ κόποι σου δέν πῆγαν χαμένοι.

Τό Καλοκαίρι οἱ φακάδες καί τά ρεβύθια ψωμώνανε, τό σιτάρι ροδίζει, τά καλαμπόκια θρασομανοῦν μέσα στά ρεβένια καί ξερκά χωράφια καί οἱ νοικοκυραῖοι ἐτοιμάζονται γιά νά γεμίσουν τ' ἀμπάρια τους, τίς κβέλες τους, τίς ἀχερῶνες τους.

Ἀνεβαίνουμε στό ψηλό Κοτρώνι καί ἀγναντεύουμε τόν κάμπο, τὴν Πελοπόννησο, τό ἀσύνορο καί οἱ ἀναμνήσεις στείνουν τρελλό χορό.

Θυμόμαστε τά «βροκολιά» ἀπὸ ἀνθρώπους πρὸ πέρασαν ἀπὸ αὐτόν τόν τόπο.

Καβαλᾶμε τό φτερωτό ἄλογο, τόν Πήγασο· τρέχουμε, τρέχουμε καί σταματημό δέν ἔχουμε. Σχίζουμε σύννεφα, φέρνουμε μπροστά μας ὅλα τά ἱστορικά κατορθώματα.

Βλέπουμε τοὺς ἱστορικούς τόπους, τίς μάχες, τοὺς ἥρωες, ἀκοῦμε τοὺς Λοκρούς νά σφυρίζουν καί νά σκούζουν μέσα στίς ρεματιές καί ν' ἀπαχάζουν οἱ σπηλιές.

Τοὺς βλέπουμε νά κυλᾶνε θεόρατους βράχους ἀπὸ τόν Κόκκινο Βράχο καί νά σκοτώνουν Πέρσες καί Γαλάτες.

Βλέπουμε μέ τά μάτια τῆς ψυχῆς μας Βιτλοκόπαδα καί γαλαροκόπαδα καί ἀκοῦμε ἤχους καί μελωδίες ἀπὸ τσοκανοκυπροκούδουνα.

Βλέπουμε φορτώματα γεννήματα νά πηγαίνει ὁ κόσμος στοὺς νερόμυλους.

Βλέπουμε, ἀπὸ ὄψις ψηλά, τά καματερά στό χωράφι, τό βοτάνισμα, τό θέρο, τίς θυμωνιές νά ψηλώνουν, τό ἀλώνισμα μέ κοπάνες καί μέ ἄλογα καί τίς μανάδες μας νά στουμπᾶνε καί νά λυχνᾶνε τίς φακάδες καί τά ρεβύθια.

Τώρα, περπατᾷς ὁλάκερες μέρες μέσα στοὺς γνώριμους τό-

πους τοῦ Παρνασσοῦ καί δέν ἀκοῦς οὔτε πουλί πετούμενο, δέν συναντᾷς οὔτε βλαβερό ζούμπερο τοῦ Θεοῦ. Μόνο περπατᾷς στά μονοπάτια καί στὸν ἴσκιό τοῦ Ἀπόλλωνα, ἀγκαλιά μέ τίς νεράιδες καί τὸν Πάνα.

Ἀνοίγω τὰ νυσταγμένα μάτια μου ἀπὸ τὴν κούραση καί ἀντικρύζω τὸ Γεροντόβραχο, τὸ Γερολέκα. Ἀπλώνω τὰ χέρια μου καί χαϊδεύω τ' ἀγριολούλουδα πού ὀρθια καμαρώνουν γιὰ τὸ μπόι τους καί περηφανεύονται γιὰ τὸ ἄρωμά τους, τὸ χρῶμα τους καί γιὰ τὴν ὁμορφιά τους.

Στέκομαι ὥρες ὁλόκληρες ψηλά ἀπὸ τὸ Βαθύρεμα, τὸ ἀνεξερεύνητο φαράγγι τῆς Κολοβάτας, πού ἀποτελεῖ τὸ πιό ὁμορφομνημεῖο τῆς φύσης, καί οἱ ἀναμνήσεις σάν μελίσι τσιγκλισμένο καί ἀγριεμένο τριβελίζουν τὸ μυαλό μου.

Θυμᾶμαι πού μέ κατέβαζε στό βάραθρο, μικρὸ παιδί 9 χρονῶν, μέ τὴν ψυχὴ στό στόμα ἀπὸ φόβο καί μ' ἔπαιρνε καβάλα στίς πλάτες τοῦ ὁ μπαρμπα-Κυριάκης, ν' ἀνέβω στίς περιστερώνες νά πιᾶσω τ' ἀμάλλιαγα πιτσούνια. Τ' ἀγριοπερίστερα ἄφηναν σκιαγμένα τὴ φωλιά τους, τὰ παιδιά τους, λόγχιζαν τὸν ἀέρα καί χάνονταν στὸν ὀρίζοντα.

Φτάνω στά Τσαγκαράκια, ἐκεῖ πού τὰ δύσκολα χρόνια τῆς Κατοχῆς, τότε «πού τὰ ἴσκιαζε ὅλα ἡ φοβέρα καί τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά», εἶχαμε στήσει τσατούρια, πρόχειρες καλύβες, γιὰ νά βάλουμε τὸ κεφάλι μας μέσα.

Σκύβω καί φιλῶ τὴν ἅγια γῆ πού μᾶς προστάτεψε μέ τίς ριζοσπηλιές της ἀπὸ τὰ στοιχειά τῆς φύσης καί ἀπὸ τίς ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ.

Σκύβω πάνω ἀπὸ τὸ βαθύ κάρκαρο πού βάζαμε μέσα τὰ ροῦχα μας, τὰ ὑπάρχοντά μας, τὸ ψωμί καί τὸ ἀλεύρι. Φωνάζω δυνατά, ξελαρυγγιαστά, τὰ ὀνόματα τῶν γερόντων: Μπαρμπα-Ἀλέξ'..., μπαρμπα-Δῆμο..., ἀλλὰ δυστυχῶς κανένας δέν μ' ἀκούει, κανένας δέν μ' ἀποκρίνεται, μόνο ὁ ἀντίλαλος τῆς φωνῆς μου γυρίζει πίσω καί μέ ἀναγελάει.

Δυὸ δάκρυα σφηνώθηκαν στίς κόγχες τῶν ματιῶν μου καί σέρνω ἀργά καί ἀποσταμένα τὰ βήματά μου.

Ἀποζητάω μέσα στὴν παραζάλη μου μιά βροχή, και, μετὰ νά βγεῖ ὁ ἥλιος νά ψάξω, ὅπως ἔκανα μικρὸ παιδί, γιὰ σαλιγκάρια καί καλογεράκια.

Ἀποζητάω μιά βροχή γιὰ νά λουστῶ μέ τὸ αἰώνιο φῶς τῆς ἀστραπῆς καί νά σκιαχτῶ τὸν ἥχο τῆς βροντῆς καί τὰ μπουμπουνι-

ταριά τῆς ψυχῆς μου. Νά νοιώσω τή μυρωδιά τ' ἀπόβρεχου καί νά χαϊδέψω τό βρεγμένο λατσούδι πού μοσχοβολάει.

Ἀποζητάω τή γεύση ἀπό τά μεθύσια τοῦ βράχου καί τῆς ἀγριο-μανίτας. Τήν μυρωδιά τῶν λουλουδιῶν τῆς Ἀνοιξῆς, τίς στρουγκες, τά κοπάδια, τοῦς τσοπάνηδες. Σκούζω, σφυρίζω δυνατά μέ τά ὀνόματά τους μέσα στά γούπαντα, στίς ρεματιές καί ἀπαχάζουν οἱ σπηλιές.

Ἀποζητάω τά δύσκολα παιδικά μου χρόνια, ἀλλά τόσο ἀνέμελα καί νοσταλγικά.

Μπαίνω μέσα στίς σπηλιές καί ἀφουγκράζομαι ν' ἀκούσω τίς δραχμάνικες κουδοῦνες τοῦ Σωτάκη καί τά σκαλωτά κύπρια τοῦ Χότζα. Ἀφουγκράζομαι ν' ἀκούσω τά μισόλογα τοῦ πατέρα μου καί τῶν συγχωριανῶν μου πού μιλάγανε σιγανά καί μυστικά γι' ἀντίσταση.

Ἐδῶ μέσα στά βουνά τοῦ Παρνασσοῦ, μάθαμε νά εἴμαστε σκληροί καί λιτοδίαιτοι, μέ ἐλιές-κρεμμύδι κι ἓνα ξεροκόμματο ψωμί λημεριάζαμε. Ἀντέχαμε τόν πόνο, τά βάσανα, τίς κακουχίες, τήν πείνα καί τίς συμφορές, ἀτσαλώσαμε τήν ψυχή μας μέ δύναμη γιά προκοπή καί πρόοδο, γυμνάσαμε τά κορμιά μας στήν ἀντοχή, στήν ὑπομονή καί στήν ταλαιπωρία.

Γεμάτη ἡ Κολοβάτα ἀπό Σπηλιές.

Ἡ Σπηλιά τῆς Τηγάνας, τῶν Νυμφῶν, τοῦ Ἀσκηταριοῦ, ἡ Νεραΐδοσπηλιά, ἡ Δρακοσπηλιά, εἶναι ἀριστουργήματα, μνημεῖα τῆς φύσης, σμιλευμένα μέ ἀπαράμιλλη τέχνη ἀπό τόν ἀνεμο, τή βροχή καί τόν ἥλιο.

Ἔργα πού δημιούργησαν τά ὑπόγεια νερά, πρὶν ἀπό ἑκατομύρια χρόνια.

Ἀνεπανάληπτα φυσικά γλυπτά, ἀπό σταλαχτίτες καί σταλαγμίτες, μέ ὅλα τά χρώματα τῆς Ἰριδος καί ὅλους τοὺς γεωμετρικούς σχηματισμούς.

Χῶροι πού γιὰ αἰῶνες προστάτευαν τοὺς προγόνους μας, πού σέ αὐτές ἀπαγγιάζανε, βάζανε τό κεφάλι τους μέσα στή σιγουριά καί στήν ἀσφάλεια. Προστατεύτηκαν γιὰ αἰῶνες μέχρι καί τῶν ἡμερῶν μας ἀπό ἐχθρούς καί ἀπό τή μανία καί τίς φοβέρες τοῦ Βορριά καί τοῦ Χειμῶνα.

Μπαίνοντας μέσα σέ μιά τέτοια σπηλιά γαληνεύεις, νοιώθεις τό θεῖκό μεγαλεῖο καί βλέπεις μέ τά δικά σου μάτια τήν τέχνη τῆς φύσης.

Ὁ ἄνθρωπος ἔδιωξε τ' ἄγρια θηρία καί ἔβαλε μέσα τήν οἰκογένειά του, τά ζῶα του καί τό κεφάλι του.

Πόσοι δέν κρύφτηκαν καί σώθηκαν στό γειτονικό Κωρύκειο Ἄντρο, πού ἔκρυβαν οἱ ἱερεῖς τοῦ Μαντείου τά χρυσά τάματα τῶν Ἀρχηγῶν Κρατῶν καί τά ἱερά βιβλία τους.

Οἱ περισσότερες σπηλιές τῆς Κολοβάτας ἦσαν ἀνθρωποσπηλιές, ζοῦσαν μόνιμα ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἄναβαν φωτιά νά ζεσταθοῦν καί ἀκόμα ὑπάρχουν καπνισμένοι βράχοι.

Στίς Σπηλιές κατέφευγαν οἱ κυνηγοί καί οἱ γεωργοί, νά προστατευτοῦν ἀπό τά στοιχειά τῆς φύσης.

Οἱ γεωργοί τό Φθινόπωρο πού σπέρνανε τά βουνίσια χωράφια, дуό ὥρες ἀλάργα ἀπό τό χωριό, ἀνάβανε φωτιά μέσα στίς σπηλιές καί μαζί μέ τά ζωντανά τους πέραγαν τή βραδιά. Στίς σπηλιές οἱ τσοπαναραῖοι ἀπαγγιάζανε καί προστατεύανε τά ζωντανά τους.

Οἱ σπηλιές ἔπαιζαν σπουδαῖο ρόλο στούς πολέμους. Στήν Ἀντίσταση, θυμάμαι, ἤμουν μικρό παιδάκι πού κρυβόμαστε καί κρύβαμε καί τά ὑπάρχοντά μας (ροῦχα, τρόφιμα κ.λπ.).

Κάθε σπηλιά, κάθε ριζιό, κάθε ἀπάγγιο ἔγινε κατοικία γιά τούς κυνηγημένους χωρικούς ἀπό τούς Ἰταλούς καί Γερμανούς. Ἐχθρός νά σοῦ τύχει καί αὐτός!!!

Σέ «ξαπλώνανε» μέσα στό χωράφι, μέσα στήν στρούγκα, χωρίς νά δώσουν λόγο σέ κανέναν.

Ἐπίσης μέσα στίς σπηλιές βάζαμε τά κεφάλια μας νά τά προστατεύσουμε ἀπό τίς ὀβίδες τοῦ ἐχθροῦ, πού μέ τά πυροβόλα του καί τά κανόνια του σκόρπιζε φωτιά καί θάνατο.

Ἡ σπηλιά τοῦ Θόδωρα, δηλαδή τῶν Θυάδων Νυμφῶν, εἶναι σ' ἀλήθεια παράξενη, γιομάτη μυστήριο καί θαυμασμό, παίρνει τόν ψίθυρο καί τόν κάνει φωνή, παίρνει τήν φωνή καί τήν κάνει οὐρλιαχτό, τό σφύριγμα τοῦ τσοπάνη μελωδικό τραγούδι, τήν ἀνάσα σου ἀναστεναγμό καί τήν πνοή τῆς Ἀνοιξῆς πεντάμορφη νυφούλα.

Ὁ θεός τῆς Θάλασσας, γέρος πιά, ἀποσταμένος κι αὐτός, βαριέται ν' ἀνέβει στά βουνά καί νά διαφεντέψει τό βιός του, νά σαλαγίξει στή βοσκή τά θαλασσινά ζωντανά του καί νά βάλει τόν Πάνα, τόν θεό τῶν τσοπαναραίων, νά γλυκοκελαδεῖ μέ τήν φλογέρα του. Πάει κι αὐτός, χάθηκε...

Οἱ νεράιδες, ὅμως, οἱ ὁμορφες θυγατέρες του, περιμένουν κάθε γιορτή καί κάθε σχόλη λούζονται καί μορφοστολίζονται καί καρτεροῦν νά τίς ὁδηγήσει στόν Ὀλυμπο Νυφοῦλες.

Ὁ χώρος τῆς Σπηλιᾶς τῶν Θυάδων Νυμφῶν εἶναι ἐντυπωσιακός, σέ γεμίζει μέ δέος.

Βρίσκεσαι μέσα σέ μιὰ πανάρχαια Σπηλιά, μέ πανάρχαιους βωμούς. Καθόμαστε πάνω στό θυσιαστήριο καί ὁ νοῦς μας σεργανάει στά περασμένα. Θυμόμαστε αὐτά πού μᾶς ἔλεγαν οἱ παπποῦδες μας γιά τίς Θυάδες, γιά τίς ὁμορφες νύμφες πού ἐρχόντουσαν τό Χειμῶνα, πού στέλνανε τόν Ἀπόλλωνα στούς Ὑπερβόρειους καί λάτρευαν τόν Διόνυσο, τό θεό τοῦ κρασιοῦ καί τῆς Ἀμπέλου, τό θεό τῆς μέθης καί τῆς εὐθυμίας, καί πάνω στή ζάλη καί τήν ἔξαρση κάποια ἀπό αὐτές δεχόταν νά γίνει τό Κορμπάν. Ἀργότερα εἶχαμε τά ἐλαφοβόλια καί τίς προσφορές καρπῶν καί ζώων ἀπό τοῦς κυνηγούς καί τοῦς τροφοσυλλέκτες.

Ἐδῶ μέσα σ' αὐτές τίς σπηλιές, σκεφτόταν ὁ Δημήτρης μιὰ ἀνυπότακτη ράτσα, ἀπό τσοπαναραίους, ἀφοῦ ξεσβελιάστηκε καί ἔφυγε ἀπό τόν Μπουρνιά, ἔστησε τό λημέρι τῆς. Μακριά ἀπό τά μάτια τοῦ ἐχθροῦ καί τῶν κοτσαμπάσηδων, ἀκόνιζε τά γιαταγάνια γιά τή λευτεριά καί καλλιεργοῦσε κάτι κολυβογράμματα πού ἔξεραν οἱ παλιοί, ἀλλά ὅμως πλιότερο καλλιεργοῦσαν τό μῖσος γιά τόν ἐχθρό καί τήν ἰδέα τῆς προσμονῆς τῆς λευτεριᾶς.

Τήν αὐγούλα σύνταχα ὅλοι στό ποδάρι. Οἱ τσοπαναραῖοι ξύπναγαν τά ζωντανά μέ σφυρίγματα καί μέ φωνές, μέ φοβέρες καί βρισιές.

Οἱ γυναῖκες ἀδράζανε τ' ἀλέτρια καί τοῦς γκασμάδες, τά φορώνανε στά ζῶα καί μπροστά τά δυό καματερά τράβαγαν νά σπείρουν τά βλαχόσταρα καί τίς φακάδες στά βουνίσια χωράφια καί περίμεναν τό Καλοκαίρι νά εἰσπράξουν τά κέρδη ἀπ' τοῦς κόπους τους, νά βγάλουν τό ψωμί τῆς χρονιᾶς τους.

— Ἀμα ἔχουμε τό ψωμί, τ' ἄλλα, δόξα τῷ Θεῷ, ἡ μάνα γῆ τά δίνει ἀπλόχερα. «Ὅλα εἶναι τό στημόνι καί τό ψωμί ὑφάδι τῆς ζωῆς», ὅπως λέει καί ἡ παροιμία.

Ἀλεύρωνες δυό τσουκνίδες καί πόρευες.

Ἐβγαζες δυό βορβούς, ἔβρισκες δυό σαλιγκάρια καί ξεγέλαγες τήν ὄρεξη καί τό στομάχι σου, ὅπως λέγανε.

Μέσα σ' αὐτές τίς ἀνήλιαγες καί μουχλιασμένες σπηλιές κοιμώντουσαν καί ὄνειρευόντουσαν νά δοῦν τά παιδιὰ τους μιὰ ἄσπρη μέρα· νά δοῦν τί χρῶμα ἔχει ἡ ΛΕΥΤΕΡΙΑ.

Τώρα καθόμαστε, σκεφτόμαστε, ἀναπολοῦμε καί λέμε:

Τυχερὸς εἶναι τελικὰ ἐκεῖνος πού ξαναγυρίζει πίσω στόν τόπο του, ὅσα χρόνια καί ἂν περάσουν, κοντά στούς δικούς του, τοῦς γνωστούς, τοῦς φίλους καί ἀγκαλιά μέ τή μνήμη καί τήν νοσταλγία περπατάει σήμερα τά βράχια, τά βουνά, τίς ψηλορραχοῦλες, τά

βλαχοστανοτόπια καί τά ρωτάει γιά τῆς ζωῆς τή μοίρα κάτι, ἄν ἤξεραν.

Τυχερός εἶναι ὅποιος στά στερνά του ξαποστάσει κάτω ἀπό τά δασιά ἔλατα καί πιεῖ ξανά νερό ἀπό τίς γάργαρες νερομάνες τοῦ Παρνασσοῦ.

Τέλος, τυχερός εἶναι ὅποιος ἀφήσει τήν ψυχή του ἀνάλαφρη ν' ἀναπαυθεῖ ἐκεῖ ψηλά στόν Ἀη-Θανάση, στό Κοιμητήρι πού κοιμοῦνται ὅλοι οἱ πρόγονοί του. Όλα, γιά ὅλα, ἔχουν τόν τρόπο τους γιά νά σοῦ δημιουργοῦνε στοχασμούς, ὅταν ἡ ψυχή σου ἀναζητάει βάλσαμο καί παρηγοριά, ὅταν τό καμπανάκι τῆς ζωῆς σέ προειδοποιήσῃ γιά τήν τελευταία σου στροφή, γιά τόν τελικό σου γύρο.

Ἀπό τή συλλογή τοῦ Δ. Σανιδᾶ

Η ΜΑΝΤΗΛΩ - ΜΥΘΙΚΗ ΜΑΙΝΑΔΑ!

Τοῦ Γιάννου Ζωριάνου

Ἀπό τούς πιό ωραίους κι ἐνδιαφέροντες μικροπόταμους - χειμάρρους τῆς Δωρίδας, ἡ Μαντήλω, εἶναι αὕτῃ πού περνάει μέσ' ἀπ' τὴν ἔδρα, λέει, τοῦ Δήμου τῶν Εὐπαλιέων, τὴν ἀναπτυσσόμενη κωμόπολη τοῦ Εὐπαλίου, πρὶν συμβάλλει στό ποτάμι τοῦ Μόρνου, δίπλα στή μεγάλη τσιμεντένια του γέφυρα καί στὴν παρυφή τοῦ ἐκτροφείου τῶν χελιῶν, ὕστερα ἀπὸ μακρὰ πορεία ἀναζωογόνησης τῆς περιοχῆς πού ἐπηρεάζει μέ τὴν παρουσία της.

Ἡ πλουσιότατη Χλωρίδα καί Πανίδα τῆς κοιλάδας, τοῦ Φαραγγιοῦ καί τῶν γύρω βουνῶν της, σέ συνδυασμὸ μέ τίς πάμπολλες πηγές της, συνθέτουν Ἡσιόδειο τοπίο, ἀληθινὸ ἐνδιαίτημα τῆς ἀρχαίας θεότητας τῆς γονιμότητος, τοῦ Διόνυσου καί τῶν θεραπεινίδων του Νυμφῶν, τῶν Μαινάδων, μέ τὴ μορφὴ τῶν Πηγῶν, τῶν Φυτῶν, τῶν Πνευμάτων τοῦ Δάσους...

Κατὰ τὸ μεγαλύτερο διάστημα τοῦ χρόνου, ἡ Μαντήλω πορεύεται (Μαντηλωμένη), φορῶντας, σάν ἀρχαία θεότητα, τὸ μεγαλόπρεπο Κρήδεμνο μαντήλι της, τὸ ἐνδεικτικὸ ἀρχοντιᾶς, σοβαρότητας καί σεμνότητος (Ἡ ἀρχαία Ἥρα, τὸ παράδειγμα).

Κάποτε ὁμως, ὅπως προχθές, ἡ Μαντήλω κατεβαίνει χωρὶς τὸν ὠραῖο της Κεφαλόδεσμο, τὸ Κρήδεμνο Μαντήλι της. Κυλάει (Ξεσκούφωτη), σάν τὴν ὀλοφυρόμενη γυναῖκα, πού βγάζει τὸ μαντήλι της, ξεμαντλώνεται καί τρέχει δῶθε καί κεῖθε, μέ τὰ μαλλιά της λυμένα κι ἀνεμιζόμενα...

Πορεύεται τότε σάν ἀληθινὴ Μαινάδα, καθὼς ἐνισχυμένη καί διεγερμένη ἀπ' τίς παρορμητικὲς της, ἐνδημικὲς δυνάμεις τῆς γονιμότητος, φουσκώνει τίς πηγές της καί κατεβαίνει ὀρμητικὰ ὀρχούμενη, μέ πηδήματα, ἱαχές, θορύβους ὑποχθόνιους, κροταλισμούς, ὀρυμαγδούς, συμπαρασύροντας στό Βακχικὸ της χορὸ πλῆθος ἄλλων Μαινάδων, δέντρα, ὑπερμεγέθεις βράχους, τόννους ἀλογόριαστους νεροῦ καί ἄλλων φερτῶν - καθὼς λένε -, ὕλικῶν...

Προηγούνται οἱ ἦχοι, τὰ τραγούδια, τὰ ρεύματα τῶν πνευμάτων κι ἀκολουθοῦν οἱ ἐπάλληλλοι (Κυκλικοὶ χοροὶ) τῶν μυθικῶν Μαι-

νάδων μέ τούς αὐλούς, τά κρόταλλα καί τά τύμπανα, συμπαρασύροντας στό διάβα τους, ὅ,τι ἤθελαν ἀπαντήσουν!... Κι ἀπό αὐτά τά τελευταῖα, τα ψευτοκατασκευασμένα ἀνθρώπινα γεφύρια καί δίχτυα διαφόρων χρήσεων καί τούς φράχτες, πού οἱ ἄνθρωποι κατασκευάζουν γιά νά οἰκιοποιηθοῦν, ὅ,τι ἡ σοφή παροιμία τούς ἀπαγορεύει, λέγοντας: «Μή πάρεις τόπο ποταμοῦ καί παιγνίδι μικροῦ παιδιοῦ»!...

– Καλά εἶν' τά παραμύθια 'ς, Δάσκαλοί μ', μάς εἶπε στό μαγαζί τοῦ Μήτσιου ὁ Χαραλάμης. Ἀλλά ἀπό τότε πού σταμάτησε τό Δασαρχεῖο νά φκιάνει φράγματα τῆς προκοπῆς, μέ δυνατά συρματοπλέγματα, οὐλο αὐτόνο γέννети!... Κατεβάζ' ἡ Μαντήλω ξεσκούφωτη, παίρνει ἀπ' τίς ὄχτες τά σωριασμένα ἀμμοχάλικα, πλημμυρίζ' τά χωράφια καί τό Εὐπάλιο. Θυμᾶστε μιά χρονιά, πού ἔκοψε στήν ἀπάν' πλατεῖα καί τό μισό ποτάμι περνοῦσε κάτω ἀπ' τή γέφυρα καί τ' ἄλλο μισό ἀπάνω στή γέφυρα;

– Τά θμόμαστι, Χαράλαμψη μ', πώς δέν τά θμόμαστι... Ἀλλά γιατί τώρα, ἀντίς γιά «σαρζανέτια» σωριάζνε τς ὄχτες - νά καταλάβς - ἀμμουχάλικου καί μέ τ' πρώτ' κατεβασιά τό παίρν' ἡ Μαντήλω καί πνίγεται ὁ κόσμος, αὐτείνου δέν ξέρου!...

Σπουδαία ἡ ἀπορία τοῦ Μήτσιου, ἀλλά πώς νά ἐρμηνευτεῖ κι «αὐτόνου τοῦ συμβάν», ἄπορον καί ἄδηλον!...

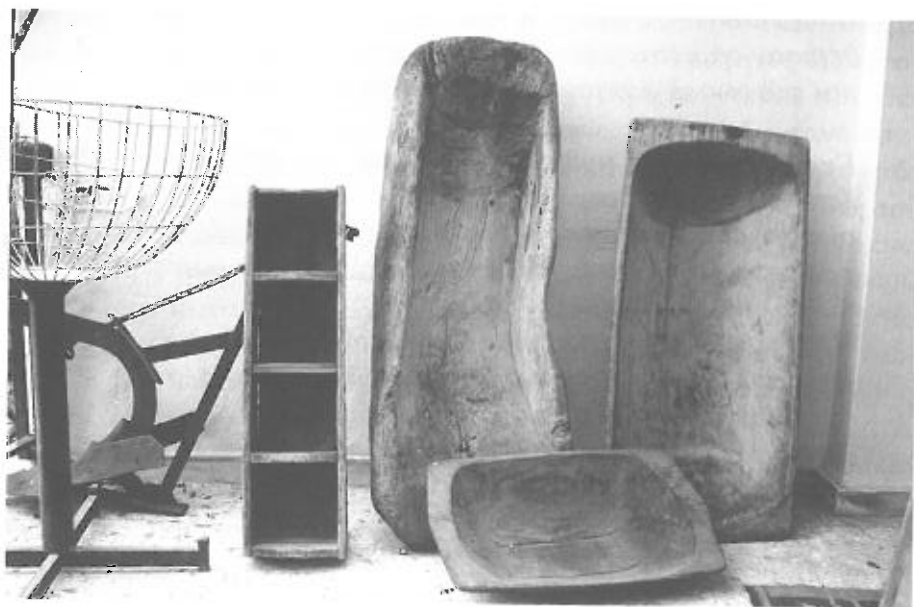
Γενική ἄποψη Εὐπαλίου Δωρίδας

ΤΟ ΑΣΚΟΠΟ ΠΕΤΑΓΜΑ

Τοῦ Σ. Ντόμαλη

Κόλλησε τό μυαλό μου ἐπάνω σέ μία ιδέα. Καί ἡ ιδέα ἦταν ἄλογο βαρβάτο καί ἡ ιδέα ἦταν Πήγασος καί ἀπό τότε πηγαίνω ἀπό τά σύννεφα, πηγαίνω... κι ἔχω διανύσει χιλιόμετρα πάνω ἀπό τή Γῆ, χιλιάδες πάνω ἀπό γκρεμούς καί βουνά καί κάμπους, πάνω ἀπό ποτάμια καί θάλασσες καί συνεχῶς πηγαίνω... Δέν θά πηγαίνω ὁμῶς συνέχεια... Ἔχω πεινάσει ἀπό τή συνεχῇ πείνα, ἔχω γίνει σάν στάχυ, μά τό ἄλογο δέν πεινάει, ἀναπνέει αἰθέρα καί ἀναπνέει ὀργανοενέργεια ἀπό τό σύμπαν καί δέν ἔχει ἀνάγκη. Ἔτσι, μία μέρα τῶν ἡμερῶν, ἀποφασίζω νά πηδήξω ἀπό τόν Πήγασο καί ὅ,τι γίνε... καί πηδάω πάνω σέ μία θημωνιά γιά νά σωθῶ ἀπό κατάγμα-τα ἢ ἴσως ἀπό ἓναν θάνατο ἀχέραιο. Τώρα βρίσκομαι σέ ἓνα ἀρχαῖο ἀλώνι, τώρα βρίσκομαι σ' ἓνα χωριό πίσω ἀπό τόν κόσμο καί μέ ὑποδέχονται σάν ἓναν ἄνθρωπο πού ἔπεσε ἀπό τόν οὐρανό, μά δέν ἔχω τίποτε νά τοῦς προσφέρω. Αὐτοί ὁμῶς μοῦ προσφέρουν τραχανά καί χυλοπίτες, αὐτοί μοῦ προσφέρουν φαγητό πού ἔχω χρόνια νά φάω καί παίρνω δυνάμεις καί μόλις πάρω δυνάμεις, κολλάω πάλι ἐπάνω σέ μία ιδέα καί εἶναι ἡ ιδέα ἴδια, τό βαρβάτο τό ἄλογο, ὁ Πήγασος, πού ταξίδεψε τόσον καιρό καί ἀρχίζω πάλι νά ταξιδεύω. Καί ἀπό ταξίδι σέ ταξίδι ἔχω γεράσει καί ἀπό ταξίδι σέ ταξίδι ἔχω κι ἐγώ σάν τόν Πήγασο νά ἀναπνέω, καί ἀρχίζω ν' ἀναπνέω ὀργανοενέργεια καί αἰθέρα. Καί τό ταξίδι συνεχίζεται καί δέν ξέρω ἐάν ξεπέρασα καί τό θάνατο μ' αὐτό τό ταξίδι, γιατί αἰσθάνομαι ἀλλιῶτικα καί ὅπωςδῆποτε χαμένος. Τώρα διαβαίνω ἓναν κόσμο πού δέν γνώρισα ποτέ μου καί εἶμαι βέβαιος πῶς βρίσκομαι σέ μία ἔκτη διάσταση καί πρέπει νά προσαρμοστώ, σπηρουνίζω τόν Πήγασο μά ὁ Πήγασος μένει ἀκίνητος στή μέση τοῦ οὐρανοῦ. Ὑπάρχουν ιδέες μέσα στό μυαλό μου, χιλιάδες Πήγασοι πού βόσκουν σ' ἓνα ἀπέραντο λιβάδι καί ὁ Πήγασός μου τοῦς κοιτάει καί δέν ἀναγνωρίζει τόν ἑαυτό του. «Κατέβα», τοῦ λέω, μά τό παράλογο φυσικά δέν καταλαβαίνει, καί πηδῶ πάλι ἀπό τόν Πήγασο γιά νά προσγειωθῶ πάνω σέ μία θημωνιά, σ' ἓνα ἀρχαῖο ἀλώνι, σ' ἓνα

χωριό, στό ἴδιο χωριό πίσω ἀπό τόν κόσμο πού μέ ὑποδέχονται σάν ἄνθρωπο πού ἔπεσε ἀπό τόν οὐρανό, μά δέν ἔχω τίποτε νά τούς προσφέρω καί μοῦ προσφέρουν αὐτοί ξανά τραχανά καί χυλοπίτες, πού τά τρώω μέ βουλιμία γιατί εἶμαι πεινασμένος τόσους αἰῶνες στόν οὐρανό... Μά τώρα, ξαναγεννημένος μέ τό τέταρτο μυαλό μου καί τό πέμπτο καί τό ἕκτο, ἀποφασίζω νά ἀποφεύγω τίς ιδέες καί φυσικά καί τούς Πήγασους ὅλους γιά νά ζήσω ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀρχίζω νά μπουσουλάω καί εἶναι τό κεφάλι μου ἀρχαῖο ἀλώνι καί εἶναι τό κεφάλι μου λιβάδι.

Σκαφίδια καί πινακωτή

Στέρεψε τό «λάλων ὕδωρ»

Τοῦ Ἰωάννη Ἀνδρικόπουλου

Στέρεψε τό «λάλων ὕδωρ» τοῦ παραμυθιοῦ
πού ἄνθιζε - φωνές ἀγγέλων - στά χεῖλη τῆς γιαγιᾶς,
κι ἔσκυβαν διψασμένα παιδιὰ κι ἐγγόνια
νά πιοῦν τῆς Στύγας τό νερό, νά γίνουν ἀθάνατοι.

Χωρίς κόκκινη κλωστή ἀπέμειν' ἡ ἀνέμη,
τά δρεπάνια τῆς ἀνάγκης καί τῆς ἀπανθρωπιᾶς
θέρισαν τά μεστωμένα στάχια τοῦ μύθου,
καί φύτρωσαν κάκτοι οἰμωγῆς σ' ἄγριες στέππες.

Γκρεμίστηκαν τά μυθικά κάστρα τῶν βασιλιάδων,
ξεπέζεψαν οἱ ἀνδρειωμένοι ἀπ' τ' ἄλογά τους,
οἱ νεράιδες πνίγηκαν σέ μολυσμένες νεροσυρμές,
περπατοῦν ξυπόλητες στ' ἀγκάθια οἱ Σταχτοπούτες.

Κλειδώσαμε τά παραμύθια σέ βαθειά σεντούκια,
βαλσαμώσαμε σέ μαυσωλεῖα τά παιδικά χαμόγελα,
σπεύραμε τ' ἄγωνα τοπία τῆς καρδιᾶς
μέ δόντια δράκων: Τίς κατακτήσεις τῆς γνώσης...

Ὁ ἥλιος τοῦ μύθου βασίλεψε στά ἀθῶα μάτια
κι ἔμειναν χέρσες, ἀπό ὀνείρων ἄνθια, οἱ ψυχές!

ΓΑΝΩΜΑΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΣ

Τό γάνωμα τοῦ ταψιοῦ

Γράφει ὁ: Εὐθύμιος Χ. Ταλάντης

Στίς 16 Μαΐου 2005, μιά εἰκόνα ἀπ' τὰ παλιά κίνησε τήν περιέργεια τοῦ φίλου μου Βασίλη Μαλάμου κι ἀμέσως μέ εἰδοποίησε τηλεφωνικά νά πάμε μέχρι τήν πλατεία Μάκρης (στό συνοικισμό τῆς Ἀμφισσας), γιά νά δοῦμε κάτι, χωρίς νά μοῦ ἀναφέρει τί ἀκριβῶς θά βλέπαμε.

Πράγματι, μόλις φτάσαμε στήν πλατεία, ἀντίκρισα ἓνα θέαμα ἀπ' αὐτά πού περιγράφει ὁ ἀγαπητός φίλος κ. Γεώργιος Κουτσοκλένης στό βιβλίο του «Φθίνοντα Ἑπαγγέλματα», μόνο πού δέν ἦταν εἰκόνες ἀπό ἀσπρόμαυρες φωτογραφίες, ἀλλά ἡ ζωντανή δραστηριότητα ἐνός βιοπαλαιστή ἀπ' τήν Μακεδονία πού βρέθηκε στόν τόπο μας γιά νά ἐργαστεῖ, στή δουλειά πού ἤξερε καλά, αὐτή τοῦ Γανωματῆ! Καί ἂν νομίζετε ὅτι δέν ὑπάρχουν στίς μέρες μας οἰκιακά σκεύη πού θέλουν γάνωμα! Ἴσως πέφτετε ἔξω, σᾶς πληροφορῶ πώς ὁ κυρ-Παναγιώτης εἶχε μαζέψει ἀρκετά ἀπ' αὐτά καί ἐπιδιδόταν μέ ἐπιδεξιότητα καί μαϊστρία στήν τέχνη τοῦ γανωτῆ ἢ γανωματῆ ἢ καί καλαντζῆ, ὅπως τόν ἀποκαλοῦν οἱ περισσότεροι.

Εἶναι ἴσως ὁ τελευταῖος πλανόδιος γανωματῆς πού ἐπισκέπτεται τήν πόλη μας, κι εὐτυχῶς τόν ἀποθανάτισα μέ τή φωτογραφική μηχανή. Κάτω ἀπό τοὺς θεόρατους εὐκαλύπτους τῆς πλατείας γιά νά προστατεῦεται ἀπό τόν ἀνοιξιάτικο ἥλιο πιάσαμε τήν κουβέντα μέ τό συμπαθητικό κύριο, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐξήγησε τή διαδικασία τῆς δουλειᾶς του, ἀφοῦ πλέον δέν ἀποτελεῖ μυστικό ὅπως παλιότερα, ὅπου ἀκόμα καί ἡ διάλεκτος πού χρησιμοποιοῦσαν, τὰ καλαντζίτικα ἢ ἀλειφιτάτικα ὅπως τὰ ἀποκαλοῦσαν, ἔχουν κι αὐτά ἀποκρυπτογραφηθεῖ ἀπ' τή λαογραφία, συνέτεινε λοιπόν στό νά κρατήσουν μυστική τήν τέχνη τους, ὥστε νά μὴν ἔχουν ἀνταγωνιστές καί ἀναγκάζονται νά ρίχνουν τίς τιμές.

Τήν περίοδο 1971-72 ἦταν ἐγκατεστημένος οἰκογενειακῶς μόνιμα στή Βίνιανη καί δούλευε μέ τὰ σκεύη τῶν Σεγδιτσιωτῶν μέ τοὺς ὁποίους εἶχε γνωριστεῖ ἀρκετά καλά ἀφοῦ ὀλόκληρη τή χρο-

νιά παρέμεινε στό χωριό δουλεύοντας άσταμάτητα γιά νά έξυπηρετήσῃ ὅλους τούς χωριανούς. Τά παιδιά του πήγαιναν στό σχολεῖο τοῦ χωριοῦ ὅπου ἔβγαλαν τήν μία τάξη στή Βίνιανη. Οἱ ἀναμνήσεις πολλές καί ποικίλες, γιά πρόσωπα καί καταστάσεις, μέ ρώτησε μ' ἐνδιαφέρον γιά ἀρκετούς συγχωριανούς μου.

Τότε ὑπῆρχαν ἀρκετά χαλκῶματα γιά γάνωμα τά ὁποῖα μεταχειρίζονταν σέ καθημερινή βάση οἱ ἀνθρωποί, ἔτσι εἶχε ἀρκετή δουλειά καί πολλά χωριά τοῦ ἔκαναν πρόταση γιά νά παραμείνει στόν τόπο τους γιά νά τούς γανώνει τά σκεύη. Τό μεροκάματο ἦταν ἱκανοποιητικό, μή φανταστεῖτε δά τίποτα σπουδαῖο, ἄλλωστε πού χρήματα περισσευάμενα ἐκείνη τήν ἐποχή, ἀλλά καί οἱ ἀπαιτήσεις ἦταν λιγότερες τότε, ἔτσι ἱκανοποιοῦνταν ὅλοι οἱ χωριανοί, καθώς καί ὁ συμπαθητικός γανωματής.

Στήν δουλειά του ἐκσυγχρονίστηκε κάπως, χρησιμοποιεῖ πλέον φλόγα ἀπό ὑγραέριο πού ρυθμίζει μέ εἰδικό ἀκροφύσιο, ἐνῶ γιά τό τρίψιμο στά δύσκολα σημεία χρησιμοποιεῖ εἰδική βούρτσα πού προσαρμόζει σέ ἠλεκτρικό δράπανο. Ὅπως καί νά'χει ὅμως ἡ δουλειά, παραμένει ἡ ἴδια διαδικασία ὅπως παλιά, πού μᾶς τήν περιγράφει μέ κάθε δυνατή λεπτομέρεια.

Σέ δυνατή φωτιά καί μέ τό ταψί μέσα - ἔξω, ἔξω ὅτου κοκκινίσει. Μόλις κοκκινίσει καλά, τό βγάζουμε ἀπό τή φωτιά καί μέ ἄμμο θαλάσσης ἢ νταμαρίσιο, τό τρίβουμε ρίχνοντας ὀξύ (σπίρτο τοῦ

ἄλατος) χωρίς νερό (ἀναλλοίωτο) μέ μιά λινάτσα ἤ πανί, στίς γωνίες μπορεῖ νά τριφεῖ μέ τή βούρτσα πού εἶναι προσαρμοσμένη στό ἤλεκτρικό δρόπανο. Μετά τό πλένουμε καλά καί τό ἀφήνουμε νά στεγνώσει. Στή συνέχεια παίρνουμε σβησμένο σπέρτο (ὀξύ) καί μέ ἓνα βαμβάκι κάνουμε ἐπάλειψη μέχρι νά ἀσπρίσει καί ὅταν στεγνώσει ἔχουμε ἀναμένει λίγη φωτιά καί ζεσταίνουμε τό ταψί ὥστε νά λιώνει τό καλάι σά νερό. Ρίχνουμε λίγο βόρακα σέ σκόνη καί μέ βαμβάκι στρώνουμε τό καλάι στό σημείο πού ζεστάθηκε, ἐπαναλαμβάνουμε αὐτό γιά ὅλη τήν ἐπιφάνεια κομμάτι - κομμάτι μέ προσοχή.

Τό σβήσιμο τοῦ ὀξέως γίνεται μέ ψευδάργυρο πού ὑπάρχει μέσα σέ μπαταρία. Ρίχνουμε σέ ἓνα ποτήρι ὀξύ καί μέσα ρίχνουμε τό ψευδάργυρο, μόλις λιώσει τό ἓνα κομμάτι ρίχνουμε κι ἄλλο ἕως ὅτου νά μὴν λειώνει. Ἡ διαδικασία αὐτή εἶναι χρονοβόρα 5 ἤ 6 ἤ καί 10 ὥρες.

Βόρακας = Ἀνισαντίρι (σκόνη καθαρισμοῦ).

Χειρόμυλος

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΒΟΣΚΟΠΟΥΛΑΣ

Τοῦ Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη

Μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπετείου, στίς 10-6-1944,
τῆς σφαγῆς τοῦ Διστόμου ἀπ' τοὺς Γερμανούς.

Ἀπόσπασμα ἀπ' τό ἔργο τοῦ ποιητή.

ὦ! Σφοντούρη Παναγιώτα,
βοσκοπούλα ἐσύ,
τοῦ πρωينوῦ πῆραν τά φῶτα,
ἦρθ' ἡ αὐγή ἡ χρυσή.

Τώρα φτάνει ὁ πρῶτος σκάρος,
γιά τά ζά ἡ βοσκή,
παίρνεις τοῦ ψωμιοῦ τό βάρος,
τό νερό στ' ἄσκι.

Γύρα πιά τό καλοκαίρι
εἶναι χαρωπό,
τό σουραύλι ἔχεις στό χέρι,
στήν καρδιά σκοπό.

Τά βουνά ἡ αὐγή χρυσώνει,
φύλλα ἡ αὔρα σεῖ,
ἀπ' τή μιά λαλεῖ τ' ἀηδόνι,
ἀπ' τήν ἄλλη ἐσύ.

— Ἀπ' τό χάραμα πού πάρει
ὥς τ' ἀποβραδὶς,
γιατί κελαηδεῖς μέ χάρη,
γιατί τραγουδεῖς;

— Τῇ φλογέρα ἔχω στό χέρι
κι ὅλο τραγουδῶ,
δεῖλι, αὐγή καί μεσημέρι,
στό λιβάδι ἐδῶ.

Τραγουδῶ τά πρόβατά μου,
τ' ἄδολά μου ἄρνιά,
τό ξερό χορτάρι χάμου,
τήν χλωρήν ὀρνιά.

Ψέλνω τά βουνά, τά δάση,
φέλνω κάθε τί,
ψέλνω ὀλάκερη τήν πλάση
κι ὅ,τι αὐτή κρατεῖ.

Εἶναι ὁμορφος ὁ κόσμος,
ὁμορφη ἡ ζωή,
εὐωδιάζει ὅπως ὁ дуόσμος,
τ' ἀγεριοῦ ἡ πνοή.

Ὁ Θεός χαρές στή ζήση
ἔχει δώσει αὐτή
καί χαρά 'ς τον πού τίς ζήσει
καί πού τίς γευτεῖ.

Γλωσσάρι

ὀρνιά, ἡ : ἄγρια συκιά.

Σφοντούρη Α. Παναγιώτα : Ἡ Παναγιώτα ἐκτελέστηκε στίς 10-6-1944 ἀπ' τοὺς Γερμανοὺς, σέ ἡλικία 15 χρόνων, στή στρούγκα της στό Βρυόρεμα, κοντά στό Δίστομο, ἀνάμεσα στό κοπάδι της, τό πρῶι κι ὅταν τ' ἀπόγευμα πῆγαν μέ δύο μουλάρια ἡ μάνα της ἡ Φλωροῦ, 55 ἐτῶν, κι ἡ ἀδελφή της Ὑλγα, 22 ἐτῶν στή στάνη γιά τή διακομιδὴ της, καθὼς τῇ μετέφεραν, ἡ γερμανικὴ φάλαγγα ἐντοπίζει, κάτω ἀπ' τοῦ Τσατάλα τό μαντρί, καί ἐκτελεῖ καί τίς δύο γυναῖκες καί σκοτώνει καί τά δύο ζῶα, ἐνῶ πρὶν εἶχε ἐκτελέσει τόν ἄνδρα τῆς Φλωροῦ Λουκά, 52 ἐτῶν καί τό γυιό της Θεμιστοκλή, 32 χρόνων, πού ἦταν ἀνάμεσα στοὺς 12 ὁμήρους.

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΕΛΑΙΩΝΑΣ

στ'. Τοῦ γλυκοῦ νεροῦ

Τοῦ ΓΕΝΙΚΟς

Σκληρή ἡ ζωή στήν Ἀμερική ἀνοίγοντας «μποῦκες» ἢ πλένοντας χιλιάδες πιάτα, ἀλλά καί ὁ νόστος πολὺ μεγάλος, δυό αἰτίες πού ἔκαναν τόν ξενητεμένο μας νά σκέπτεται συνεχῶς, μέρα-νύχτα τό χωριό του. Νά σκέπτεται τή «Μεγάλη Βρύση», ἐκεῖνο τό πανέμορφο κομμάτι τῆς Τοπόλιας, μέ τό πολὺ δροσερό νερό καί τόν μεγάλο πλάτανο, τόν θεόρατο καί βαθύσκιο πού, χωρίς τσιγκουνιά χαρίζει τή δροσιά του σέ ὅποιον καί ἂν τοῦ τῇ ζητήσει.

Καί νά σκεφθεῖ κανεῖς ὅτι ἐδῶ στό χωριό τοῦ δέν ἦταν καί... «ἄπιαγος». Εἶχε τήν προκοπή του.

Μεγάλο λοιπόν τό δίλημμα. Καί ὅταν, σάν ἀπό μηχανῆς θεός, ἦλθε τό κάλεσμα τῆς πατρίδος, αὐτό πού ἤθελε «νά ῥθοῦν οἱ Ἀμερικάνοι νά πέσει τό Μπιζάνι» δέν ἄφησε τήν εὐκαιρία καί ὁ φίλος μας παράτησε τίς... «μίνες» καί τίς «μπίνες», πήρε τό καράβι καί γύρισε στήν πατρίδα, στήν Ἑλλάδα καί εἰδικώτερα στήν Τοπόλια.

Τούτη τήν ἐποχή γεννήθηκε καί ὁ ...Τζώρτζης! Κανένας δέν φώναξε τοῦτο τό παιδί Γιώργο. Γεννήθηκε, ἔζησε καί πέθανε Τζώρτζης. Αὐτός λοιπόν ὁ Τζώρτζης, ὅταν ἀνδρώθηκε συνέχισε νά διατηρεῖ τό «ΕΞΟΧΙΚΟΝ Η ΑΠΟΛΑΦΣΙΣ», κάτω ἀπ' τόν μεγάλο πλάτανο τῆς Μεγ. Βρύσης.

Πολλά ἦταν τά γλέντια πού γινόντουσαν ἐδῶ, κυρίως ἀπ' τούς παραλῆδες τῶν Σαλώνων, πού ἐρχόντουσαν ἐδῶ μέ τίς ἁμαξες. Δέν ὑπῆρχαν τότε αὐτοκίνητα καί μόνο οἱ ἁμαξες ἦταν τό μεταφορικό μέσο τῶν πλουσίων. Ἀλλά καί ὅταν ἔκαναν τήν ἐμφάνισή τους τά πρῶτα ἀγοραῖα αὐτοκίνητα ἢ κατάσταση δέν ἄλλαξε.

Ἡ «ΑΠΟΛΑΦΣΙΣ» εἶχε τή δυνατότητα νά προσφέρει ἀπό ψητά ἄρνια καί κοκόρια μέχρι τά κοντοσούφλια, τά σπληνάντερα καί τά κοκορέτσια. Ἀλλά καί ἡ ΦΙΞ, ἡ Γκαζόζα, ὁ καφές μέ τή συνο-

δεία τῶν γλυκῶν τοῦ κουταλιοῦ, τοῦ λουκουμιοῦ καί τοῦ... ὑποβρύχιου ἦταν στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς «ΑΠΟΛΑΦΣΙΣ».

Ὅμως ὁ Τζώρτζης δέν ἦταν ἐπιχειρηματίας σάν τούς ἄλλους. Ὁ χαρακτήρας του καί τό παρουσιαστικό του δέν ἔκαναν γιά τή δουλειά αὐτή. Ψηλός, καλόκαρδος καί καλόψυχος, ἀλλά γιαβάσικος, ἡ προσωποποίησις τῆς πραότητος.

Ὅταν τοῦ παρήγγελνες νά σοῦ φέρει ἓνα οὔζο ...κάποτε, γιαβάς-γιαβάς, σοῦ τό ἔφερνε μέ τόν σχετικό μεζέ. Ὅταν τοῦ ζητοῦσες νά σοῦ φέρει καί δεύτερο, τότε ἔπρεπε νά περιμένεις λίγο περισσότερο γιά νά τό ἀπολαύσεις (ὄχι μέ Φ) καί ὅταν τοῦ ζητοῦσες τό τρίτο, τότε, ἂν δέν τόν γνώριζες, ὑπῆρχε φόβος νά παραξηγηθεῖς, γιατί τόν ἄκουγες νά λέει:

– Κι ἄλλο; Νά μεθύσεις θές; Ἄς το!

Βέβαια ὅταν ἐπέμενες, σοῦ τό ἔφερνε καί τό κέφι τῆς συντροφιάς ἀνέβαινε.

Ὅσον ἀφορᾷ τόν καφέ, θά σᾶς διηγηθῶ μιά δική μου ἱστορία. Πρίν ὅμως ἀρχίσω τήν ἱστορία μου, πρέπει νά σᾶς πῶ ὅτι ὁ ἥρωάς μας εἶχε ἓνα γαμπρό, συνταξιούχο τώρα, ὁ ὁποῖος κάθε καλοκαίρι ἐρχόταν στό χωριό, ὄχι γιά νά δεῖ τούς συγγενεῖς του, ἀλλά περισσότερο γιά νά ἀπολαύσει (ὄχι μέ Φ) τά πολύ γλυκά βασιλικά σῦκα πού ἔβρισκε στό χωριό, στά ὁποῖα εἶχε μεγάλη ἀδυναμία καί τά ὁποῖα ἔβρισκε στίς συκιές τοῦ χωριοῦ πού τίς θεωροῦσε ὅλες δικές του, ἀφοῦ καί οἱ χωριανοί τοῦ τό εἶχαν ἐπιτρέψει, γιατί ἀγαποῦσαν τόν φίλο μας. Αὐτός λοιπόν ὁ καλοκαιρινός ἐπισκέπτης τοῦ χωριοῦ, ὅσες ὥρες δέν διέθεται γιά τά σῦκα, τίς περνοῦσε κάτω ἀπ' τόν πλάτανο τῆς Μεγ. Βρύσης, ἔχοντας ἐπαφή μόνο μέ τά τζιτζίκια πού κατὰ ἑκατοντάδες τιτίβιζαν πάνω του. Μιλοῦσε μόνο ὅταν τόν ρωτοῦσαν γιά κάτι ἢ ὅταν ἀνταπέδιδε κάποιο χαιρετισμό.

Μιά μέρα φθάνω ἐκεῖ, βρίσκω τόν... στοχαστή καί μετά τόν χαιρετισμό μου, ζήτησα ἀπ' τόν Τζώρτζη νά μοῦ φτιάσει ἓνα καφέ καί τοῦ τόνισα νά εἶναι «μέτριος» ἢ «μέ ὀλίγη». Σέ λίγο ὁ Τζώρτζης μοῦ ἔφερε τόν καφέ, ἀλλά δέν μπόρεσα νά τόν πιῶ γιατί ὁ καφές ἦταν... πετιμέζι καί τόν ἔχυσα μέσα στό διπλανό αὐλάκι καί φώναξα τόν... καταστηματοῦρα:

– Τζώρτζη, νά μοῦ φτιάξεις ἓναν καφέ χωρίς νά ρίξεις μέσα ζάχαρη. Δηλαδή σ κ έ τ ο!

Εἶπα αὐτό τό «σκέτο», γιατί πίστευα ὅτι ὁ Τζώρτζης θά ἔρριχνε καί λίγη ζάχαρη μέσα. Ὁ καφές ἦλθε, ἀλλά ἦταν καί πάλι σκέ-

το μὲν, ἀλλὰ σκέτο σερμπέτι. Ὄταν ἔβαλα τίς φωνές στὸν Τζώρτζη, αὐτὸς κούνησε τὸ κεφάλι του μὲ μεγάλη ἀπορία καὶ τότε ὁ φίλος μας ὁ... συκοφάγος, ἄφησε τὴ σιωπὴ του καί:

– Καλὰ δὲν ξέρεις, κύριε Γιώργο, ὅτι ὁ Τζώρτζης μας εἶναι καφετζής... τοῦ γλυκοῦ νεροῦ;

Καί ἡ διαπίστωσις αὐτὴ ἔλυσε ὅλα τὰ ἄλλα προβλήματα.

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Α'. ΖΑΧΟΥ ΞΗΡΟΤΥΡΗ

Ἡ Μορόζα καί ἄλλα διηγήματα

Τῆς Ἑλένης Ν. Σπυροπούλου

Τρία μεστά διηγήματα, τρία μικρά διαμάντια, ἀπό ἓναν ἄνθρωπο πού ἔχει μελετήσει σέ βάθος τίς παραδόσεις τοῦ τόπου, τά ἦθη καί τά ἔθιμα.

Διαβάζοντάς τα καταλαβαίνεις ὅτι εἶναι ἀφιερωμένα στή γυναίκα, μιά καί αὐτή εἶναι καί στά τρία ἡ κεντρική ἡρωίδα.

Βλέπουμε ὅτι ὁ συγγραφέας μ' ἓνα λεπτό, διακριτικό, ὡστόσο στοργικό καί διεισδυτικό τρόπο, ἀνατέμνοντας σάν τόν πολύπειρο χειρουργό ἦθη καί ἔθιμα (πολλές φορές σκληρά καί ἄδικα γιά τή γυναίκα), περιγράφει τίς ἡρωίδες του χωρίς νά τοὺς χαρίζεται ἀλλά δείχνοντας πάντα πόσο τίς νοιάζεται σάν ἄνδρας, σάν Ἕλληνας, σάν σοφός.

Ἔτσι παρακολουθοῦμε τό χαμό τῆς «Μορόζας», θῦμα τῆς αὐστηρότητας τῶν ἐθίμων, τήν ἐπαλήθευση τῆς παροιμίας «ποτέ παιδί μή χαίρεσαι καί βιός μήν καμαρώνεις», πού ἰσχύει σχεδόν πάντα σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἐπαρσης στό ἐξαιρετικά ἀντιρατσιστικό «Ξένη κι ἀλλόθρησκη», καί τέλος τήν κάθαρση πού ἔρχεται στό τελευταῖο «Γουμένισσα ἡ ἀγγελομάτα», ὅταν ἡ μικρή Γουμένισσα δικαιώνεται παρά τίς μικροσκανδαλιές της καί τή μεγάλη ἐσωτερική πάλη πού τραβήξε.

Καί τίς τρεῖς ἡρωίδες εἶναι σάν νά τίς γνωρίζουμε, σάν νά κυκλοφοροῦν ἀνάμεσά μας, ἀφοῦ ἡ κάθε μιά τους εἶτε προσπαθεῖ νά ἀψηφήσει δοξασίες καί πεποιθήσεις, εἶτε νά ὑπερβεῖ τόν ἑαυτό της στήν πάλη μέ τό ἀπροσδόκητο, τόν ἔρωτα ἢ τό Θεό.

Τρία διηγήματα ἀπό ἓνα σοφό 101 χρόνων.

β'. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΑΡ. ΜΠΟΤΙΝΗ

«ΘΕΩΡΟΣ»

Πήραμε τό καινούργιο βιβλίο τοῦ Γ. Μποτίνη, στό ὁποῖο ὁ συγγραφέας ἔχει καταθέσει, στά τρία μέρη πού τό χωρίζει, 80 ποιήματα, τά περισσότερα μεγάλα.

Σ' αὐτό βλέπει ὁ ἀναγνώστης τήν προσπάθεια τοῦ ποιητῆ νά καταθέσει τούς δικούς του, ἀλλά καί τοῦ λαοῦ μας τούς καημούς, τίς ἀνησυχίες του, τούς προβληματισμούς του γιά τήν πορεία τῆς κοινωνίας μας καί τῆς πατρίδος γενικώτερα.

Ἀξίζει τόν κόπο νά διαθέσει κανεῖς λίγο χρόνο γιά νά τό διαβάσει.

Ε. Φ. Μ.

γ'. ΕΥΘΥΜΙΟΥ Τ. ΔΡΟΛΑΠΑ

«ΓΙΑΝΝΟΥΛΑ»

Ἐθνικῆς Αντίστασης Ἐγκώμιο
ΩΔΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Παρουσίαση τοῦ βιβλίου ἀπό τόν ΝΙΚΟ ΑΝΩΓΗ

ΘΕΜΑ: Ἀναφορά στό κάψιμο τοῦ χωριοῦ τῆς Ἀγίας Εὐθυμίας ἀπό τούς Ἰταλούς τήν 9.4.1943.

Ἔκδοση: Ἀπό τό Δῆμο Ἀμφισσας
Δήμαρχος: Νίκος Δημ. Φουσέκης

Ἀγιαθυμιά: «Τόπο σκληρό. Πού μπορεῖ νά σέ σκοτώσει
Γιά δύο δρασκελιές Γῆ. Τιμημένο ὅμως
Μέ πανάρχαια ἱστορία καί μεγάλους ἥρωες».
(Νίκος Φουσέκης)

1.- Σέ μία ἄκρη τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς, ἡ Ἀγιαθυμιά ἀγκιστρωμένη στίς κακοτράχαλες πλαγιές τῶν ρουμελιώτικων βουνῶν, μαρτυρᾷ τήν παρουσία της καί γράφει τήν ἱστορία της. Μιά ἱστορία

πού μᾶς τήν τραγουδᾷ τό ἄξιο τέκνο της, ὁ λόγιος, ποιητής, συγγραφέας, πνευματικός δημιουργός Εὐθύμιος Δρόλαπας.

«Ἡ Γκιώνα κι ὁ Παρνασσός

ψηλά βουνά κι ἀπάτητα

ἄγρια καί σκληρά!...

Ἡ ἀνθρώπινη παρουσία τά γλυκαίνει

Τ' ἀνυψώνει μέ τό φῶς τῆς γνώσης

Καί τήν πνευματική πτήση πρὸς τήν τελειότητα

Σέ μιὰ συμπόρευση Ἑλληνισμοῦ - Χριστιανισμοῦ!...».

(Ν. Ἀνώγης)

Σ' αὐτές τίς κορυφές, γράφτηκε καί γράφεται ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ρούμελης καί τῶν ἀνθρώπων τῆς φυλῆς μας, πού τίς κατοίκησαν. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀγιαθυμιᾶς.

Ὁ Μῦθος, τό παραμῦθι, τό φῶς τῆς Ἀλήθειας, μέσα ἀπό τή γνώση, τήν ἐμπειρία, τή φιλοσοφία, τήν καταγραμμένη πραγματικότητα, τά ἦθη καί ἔθιμα, ὁ πολιτισμός, μᾶς μιλοῦν γιά τοὺς κατοίκους τους. Τήν ἀνθρώπινη παρουσία, πού γλυκαίνει τήν σκληρότητα τῶν συνθηκῶν ζωῆς καί ὑπαρξῆς, τήν τραχύτητα τῆς ἴδιας τῆς φύσης. Μᾶς μιλοῦν γιά τοὺς ἀγῶνες ἐπιβίωσης, γιά τοὺς ἀγῶνες καί τίς θυσίες, γιά ἐλευθερία, γιά δημοκρατία, γιά προκοπή, γιά τόν πόνο καί τήν χαρά, τήν πρόοδο, τήν εὐτυχία, πού ξεπῆδησαν καί μορφοποιήθηκαν ἀπό τίς διεργασίες τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Αὐτό τό Ἀρχαῖο πνεῦμα, τό ἑλληνικό, τό πανανθρώπινο, τό οἰκουμενικό κι ἀπό τόν ἐξαγνισμένο, τόν χριστιανικό θεῖο λόγο!... Γῆ, λόγος, πνεῦμα, Ἀπολλώνιο φῶς... Χριστιανική Ἀλήθεια καί Ἀγάπη, μᾶς ἔδωσαν τίς διδυμες ιδέες Ἑλληνισμός καί Χριστιανισμός.

Καί ἐκεῖ στὸν ἴδιο τόπο... στήν ἴδια ἀποστολή!...

Ἡ Γκιώνα, ὁ Παρνασσός, ὁ Ὀλυμπος!...

Οἱ Δελφοί, ὁ Παρθενώνας, ἡ Ἀκρόπολη!...

Ἡ Γῆ, ἡ θάλασσα, ὁ οὐρανός τῶν προγόνων μας!...

Τά μνημεῖα, οἱ ιδέες, οἱ ἀρετές, τά ἰδανικά, οἱ ἀξίες!...

Τά ἱερά βουνά, οἱ πλαγιές, οἱ κορυφές, οἱ ποταμοί καί οἱ κάμποι!...

Οἱ πόλεις καί τά χωριά!... καί πρό παντός, οἱ Ἄνθρωποι!...

Ἡ Ἀγιαθυμιὰ καί ὁ λογοτέχνης πνευματικός δημιουργός!...

Ὁ Εὐθύμιος Τ. Δρόλαπας!...

Μικρό παιδί βίωσε τή σκληρότητα τοῦ τόπου του, μά πιό πολύ

τῇ σκληρότητά τοῦ πολέμου καί τὴν κατοχή. Τίς ἐνορμήσεις τοῦ θανάτου καί τῆς καταστροφῆς!... Βίωσε τὴ σκληριά καί τὸν πόθο γιὰ τὴν λευτεριά. Μέτρησε νεκρούς καί στάχτες καί ἐρείπια.

Στά μάτια του μπροστά... στάχτες καί ἀποκαΐδια τοῦ χωριοῦ του.

Ὅλες οἱ μνῆμες, ἔγιναν συντρόφισσες τῆς ζωῆς του, ἔγιναν τό ὄραμα, ὁ σκοπός, πού συντηροῦσαν τό χρέος τῆς φυλῆς, τῆς πολιτείας. Δικό του χρέος, νά ἀποθησαυρίσει τὰ ἱστορικά δρώμενα τοῦ πολέμου, τῆς κατοχῆς, τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης.

Ἔτσι γεννήθηκε αὐτό τό βιβλίο του, «Γιαννούλα. Ὡδὴ Ἐθνικῆς Ἀντίστασης Ἐγκώμιο». Ἐγινε μια ἀναφορά στά γεγονότα πού προηγήθηκαν τῆς ἐπιδρομῆς καί τό κάψιμο τοῦ χωριοῦ του, τῆς Ἀγιαθυμιᾶς, τῆς περιοχῆς τῆς Ἀμφισσας κατὰ τὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ἀπὸ τοὺς Ἰταλούς, τὴν 9.4.1943. Ἡ ἐπίθεση, οἱ φλόγες πού ἔκαναν στάχτη ὅλο τό χωριό... Οἱ οἰμωγές, ὁ πόνος, ἡ ἀπώγνωση... ἔγιναν οἱ προσευχές καί ἡ ἐλπίδα γιὰ τὴν ἐπιβίωση... ὁ ἀγώνας καί ἡ θυσία γιὰ τὴν νίκη...

Ἐγιναν, τό ξεσήκωμα, γιὰ τὴ λευτεριά γιὰ τὴ θυσία... Ἐγιναν τό θεμελίωμα τοῦ βωμοῦ τῆς δόξας...

2.- Γνώρισα τὸν ποιητὴ, Εὐθύμιο Δρόλαπα, ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα στὶς ποιητικὲς του δημιουργίες καί στὶς πνευματικὲς του ἀναζητήσεις, μέσα ἀπὸ τὸν ἐπιγραμματικὸ τοῦ λόγου στά βιβλία του «Πυγολαμπίδες», «Εὐθύαυλος», «Θρυαλλίδες», «Συναξάρι»...

Ὅλα τὰ ποιήματά του, ἔχουν μέσα τοὺς ἐμπνευσμένο γνήσιο ποιητικὸ λόγο. Αὐτοπροσδιορίζοντας τό ξεκίνημα καί τό στόχο του θά μᾶς πεῖ στοὺς στίχους τῆς πρώτης του συλλογῆς:

«Καράβια γοργοτάξιδα τὰ ὄνειρα τῆς νιότης
ἀπ' τὴν Ἰτιά μπαρκάρισαν κι ἀπὸ τό Γαλαξίδι
καί καρτερῶ τό... γυρισμό νά τὰ καλωσορίσω».

(Πυγολαμπίδες 1994)

Αὐτά τὰ ὄνειρα τῆς νιότης, ἂν δὲν ξαναγυρίζουν κι ἂν ἀποκαθλώνονται, γίνονται, ὅμως, στὴν ποίησή του, πηγὴ ἐμπνευσης καί δημιουργίας. Γίνονται οἱ δυνάμεις τῆς πνευματικῆς του πτήσης:

Στὴ συλλογὴ τοῦ «Εὐθύαυλος» συνειδητοποιεῖ, πῶς, οἱ μεγάλες ιδέες, οἱ ἀξίες καί τὰ ἰδανικά, θέλουν τό γόνιμο ἔδαφος τῆς «ἐλευθερίας» γιὰ νά ριζώσουν καί νά ἀναπτυχθοῦν. Γι' αὐτό θά μᾶς πεῖ:

«Πῶς νά χαρεῖς τή λευτεριά
ὅταν ἡ θυγατέρα της, ἡ Εἰρήνη
περιπλανᾶται ρακένδυτη!...».

Σ' ὅλο του τό πνευματικό ἔργο, ἀνασαίνει ἀνθρωπιά, συναίσθημα, ὄραμα καί πνευματική πτήση πρὸς τό ἄριστο, στό κάλλος, στό αἰώνιο φῶς καί στίς ἀπαράβατες ἀλήθειες.

Στό τελευταῖο του ἔργο «Γιαννούλα», ὁ ποιητής ὁλοκληρώνεται καί συμπορεύεται μέ τήν ψυχὴ τοῦ Ἑθνους καί τῆς φυλῆς μας. Μέ τοῦ λαοῦ τόν ἀγῶνα καί τήν ἀνάσταση τῆς ἐλευθερίας...

Κι ὅλα ἔχουν ἀφετηρία τόν πόλεμο, ἀνασαίνουν τόν ἀγῶνα γιά λευτεριά, βιώνοντας τήν καταστροφή τῆς Ἀγιαθυμιᾶς καί τρέφουν τό ὄραμα τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς καί τοῦ κόσμου: τήν εὐτυχία, τήν πρόοδο, τήν προκοπή, μέσα στήν Εἰρήνη. Τόν παγκόσμιο πολιτισμό.

3.- Ἡ ποίηση γίνεται μιά φωνή πού ἀποκαλύπτει καί καθοδηγεῖ τόν κόσμο τῆς ψυχῆς. Γίνεται ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ καί ἡ ἀνάσα, ἡ πραγματικότητα καί τό ὄνειρο, ὁ πόθος τοῦ Ἀμφισσιώτικου λαοῦ, τῆς Ἀγιαθυμιᾶς, τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς καί ὁλόκληρης τῆς Ἑλληνικῆς Γῆς. Γίνεται ἡ ἀνθρώπινη καί ἡ πανανθρώπινη παγκόσμια ἀνθρωπιά καί εὐαισθησία, πού πρέπει νά διέπει τόν κόσμο μας. Γίνεται ὁ ζεῖδωρος Ἑλληνικός Χριστιανικός ἥλιος, πού φωτίζει τή χώρα μας κι ὅλο τόν κόσμο, στό πέρασμα τῶν αἰώνων.

Διάχυτα εἶναι τά στοιχεῖα πού ἀναφέρουμε στό βιβλίο του, πού σᾶς παρουσιάζουμε.

Πρῶτα - πρῶτα σέ προδιαθέτει μέ τόν τίτλο του καί μέ τήν αἰσθητική ἐμφάνιση τοῦ ἐξωφύλλου.

«Γιαννούλα. Ὡδή. Ἑθνικῆς Ἀντίστασης Ἐγκώμιο. Ἀναφορά στό κάψιμο τοῦ χωριοῦ τῆς Ἀγιαθυμιᾶς ἀπό τοὺς Ἰταλοὺς τὴν 9.4.1943. Καί στή φωτογραφία τά ἐρεῖπια!... Ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν θύελλα τῆς ἐπιδρομῆς καί τῆς καταστροφῆς.

Ὁ ἀναγνώστης παίρνει τό πρῶτο μήνυμα... Ἀποθησαύριση καί καταγραφή μιᾶς καταστροφῆς τοῦ πολέμου... Μια πρώτη καταδίκη τοῦ πολέμου.

Στίς πρῶτες Ὡδές, τὴν παραδοσιακὴ γαλήνη, τὴν ἀγάπη, τὴν πρόοδο, τὴν εὐτυχία τῶν Ἀγιαθυμιωτῶν. Τὴν καταστρέφει τό φάσμα τῆς καταστροφῆς, πού ἀκολουθεῖ τόν πόλεμο, τὴν ἀρρώστια τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου...

Τό ξεκίνημα ἐκείνης τῆς μέρας, τῆς φύσης καί τῶν κατοίκων, τό γαλήνιο ξύπνημα, τό πρῶτο βῆμα γιά τίς καθημερινές δουλειές, γίνεται στούς περίτεχνους κι ἐμπνευσμένους στίχους, ἕνας ὑπέροχος ὕμνος στή ζωή.

Καί νά πῶς θά τά τραγουδήσει ὅλα αὐτά ὁ ποιητής σ' ἕνα ἀπό τά ὑπέροχα τετράστιχά του:

«Τήν ὥρα τῆς δικαίωσης πού θά ῥθει περιμένει
ὁ δρόμος τῆς Ἀνάστασης περνᾷ ἀπ' τόν Γολγοθᾶ.
Ἡ ἀγάπη καί ἡ συγχώρεση τό κάτι εἶναι πού μένει,
καί ὁ πόνος πού τό δάκρυ του, κρύβει τήν ἀνθρωπιά».

(στ. 273 - 276)

Στή Δεύτερη καί Τρίτη Ὡδή καταγράφεται ἡ ἐμφάνιση τῶν Ἰταλῶν καί ἡ φυγή τῶν κατοίκων. Ἀπό τή μιά μεριά τό μῖσος τῆς καταστροφῆς κι ἀπό τήν ἄλλη ὁ φόβος τοῦ θανάτου καί ἡ προσπάθεια διαφυγῆς τῶν κατοίκων καί ἡ διάσωση τῶν ἰδίων καί τῶν περιουσιῶν τους.

Στούς στίχους περνᾷ ὅ,τι βίωσαν οἱ ἴδιοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ:

«Ἦτανε ὅλο τό χωριό μιά φαμελιά μεγάλη
ξαδέρφια, μπατζανάκηδες, κουμπάροι καί γαμπροί.
Ὅταν οἱ πρῶτοι “ἔφτυναν, κατάπιναν οἱ ἄλλοι”
καί μέ τό ἴδιο, ζύμωναν, προζύμι τό ψωμί».

(στ. 853 - 856)

Τό πρόσωπο τοῦ ἐχθροῦ εἶναι σκληρό καί οἱ πράξεις του εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπό τίς ἐνορμήσεις τοῦ θανάτου καί σκορπᾷ γύρω του τό ἄδικο καί τήν καταστροφή. Ἡ βία γεννᾷ ἀνάσταση. Ἡ θέση φέρνει πάντα ἀντίθεση καί ἡ ἀντίθεση φέρνει σύγκρουση. Οἱ Ἕλληνες λάτρεις τῆς ἐλευθερίας βγαίνουν στόν ἀγῶνα κι ἀντιστέκονται στά σχέδια τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ὀργάνωση καί ἡ ἀντίσταση κάνουν τόν ἀγῶνα Ἱερό καί μεταμορφώνουν τούς ἄνδρες, τά παιδιά, τό λαό, σέ ἥρωες καί ἡμίθεους.

Στήν Πέμπτη Ὡδή ἡ παρουσία τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης κάνει τόν πόλεμο ἀντιστασιακό, ἀπελευθερωτικό, ἐπικό. Αὐτόν τόν ἀγῶνα ὁ ποιητής ἀνυψώνει σέ φλάμπουρο καί σημαία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καί τῶν Ἀγιαθymiωτῶν.

Οἱ Ἕλληνες πάντα μάχονται γιά ιδέες, ιδανικά. Γιά λευτεριά!...

Καί νά πῶς θά τούς ὑμνήσει ὁ ποιητής:

«Ἐδῶ οἱ τριακόσιοι πολεμοῦν καί οἱ Σαλαμινομάχοι.

Οἱ κλέφτες καί οἱ ἄρματωλοί μαζί κι ὁ Πανουργιάς.

Στῶν ἀνταρτῶν τά πρόσωπα οἱ Ἀνδρουτσαῖοι κι οἱ Διάκοι

Καινούργιο πιάνουνε χορό στά Χάνια τῆς Γραβιάς».

(στ. 1461 - 1464)

Στήν πυρπόληση τοῦ χωριοῦ ἀναφέρεται στήν Ἑκτη Ὡδή ὁ ποιητής. Ἡ καταχνιά εἶχε πλακώσει ὅλη τή χώρα. Οἱ μαῦροι καπνοί, προάγγελοι τῆς φωτιάς, πού μεταβάλλει τά πάντα σέ ἄμορφους σωρούς καί στάχτες. Ἡ κατοχή, ἡ σκλαβιά, τά πνίγει ὅλα.

Ὁ πόλεμος ἀχόρταγο ἐρπετό ἀπλώνεται, βιάζει συνειδήσεις, σκορπᾷ τρόμο καί καταστρέφει ὅ,τι στό δρόμο του συναντᾷ.

Κάθε ἀντίσταση πνίγεται στό αἷμα... Κάθε ὄρθιο γκρεμίζεται!...

Τήν εἰκόνα μᾶς τήν δίνει ὁ ποιητής στούς στίχους του:

«Ἡ Ἀθημιὰ ἔγινε πιά ἀπό ἄκρη σέ ἄκρη, στάχτη.

Ὁ πόλεμος φέρνει πολλά ἀπρόβλεπτα δεινά.

Αὐτός φτιάχνει τόν ἥρωα, γεννᾷ τό λιποτάχτη

Καί τῆς ζωῆς τήν ὁμορφιά, ἀνάποδα μετρᾷ».

(στ. 1925 - 1928)

Ἡ ἀποχώρηση τῶν Ἰταλῶν καταγράφεται μέ ὑπέροχους στίχους πονεμένους, καθῶς προσεγγίζει καί ἀναπαριστᾷ ὁ ποιητής, ὅ,τι τά μάτια εἶδαν. Κι εἶδαν μιά εἰκόνα τῆς κόλασης. Μιά εἰκόνα πού ὁ ποιητής κράτησε στό νοῦ καί στήν ψυχή του. Καί τήν κρατᾷ πεισματικά μαζί του σέ λύπες καί χαρές.

Στόν κάθε στίχο σκιαγραφεῖ τό μῖσος πού καταστρέφει, τόν πόνο πού βιώνεται ἀπό τόν ἀπλό τό λαό, τή μάνα, τόν πατέρα, τό παιδί καί παραλύει τό πνεῦμα, τήν καρδιά καί τήν ψυχή.

Μιά εἰκόνα πού σβήνει τά σημάδια τοῦ πολιτισμοῦ καί ξαναγυρίζει τόν ἄνθρωπο στίς σπηλιές, στά δάση, στή φύση, πού στοργικά τόν ἀγκαλιάζει καί τοῦ δίνει τή δύναμη νά προσπαθήσει νά ξαναδημιουργήσει καί νά ξαναζήσει.

Ἡ καταστροφή ἀνοίγει τούς κρουνοὺς τῶν ματιῶν, ξεσκίζει τά στήθη, πληγώνει τίς καρδιές καί ἡ ψυχή ἀναπέμπει θρήνο. Τό ρέκβιεμ τῆς καταστροφῆς, πού μᾶς τό μεταφέρει μέσα ἀπό τούς στίχους του τῆς Ἑνατῆς Ὡδῆς. Μέ πόνο θά μᾶς πεῖ:

«Ἐγινε τό ὀλοκαύτωμα σταθμός καί ἡ θυσία,

τιμή πού μέ ζητωκραυγές τιμᾶνε οἱ λαοί.

Ἡ Ἀγιαθυμιά πέρασε πιά πρὸς τὴν Ἀθανασία

Ὅπως ὁ τύμβος τοῦ ἄγνωστου στρατιώτη ἀγωνιστῇ...».

(στ. 2725-2728)

4.- Σιγά - σιγά σβήνουν, ὅ,τι, ἡ ἱστορία ἔγραψε, ὅ,τι ὁ πόλεμος κληροδότησε στοὺς νικητές καὶ ἡττημένους, ὅ,τι ἡ σκλαβιά κι ἡ κατοχή, ἐπέβαλαν στό λαό, ὅ,τι τὰ μάτια, ἡ καρδιά καὶ ἡ ψυχὴ βίωσαν καὶ τὰ σώματα ἄντεξαν κι ὅσα τὰ μάτια κατέγραψαν, μαζί μέ τὴ μνήμη, σέ μιά γωνιά τῆς συνείδησης.

Στίς Ὡδές πού ἀκολουθοῦν ὁ ποιητὴς περνᾷ στίς λέξεις ἔννοιες ὑψηλῆς πνευματικότητας κι ἀνυψώνει τόν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ ἀπλά καὶ τὰ ταπεινά, στά ὑψηλά, στά πνευματικά, στά μεταφυσικά, στά παγκόσμια καὶ στά αἰώνια. Στίς ἀκατάλυτες ἀλήθειες, στοιχεῖο τῆς πολιτιστικῆς, κοινωνικῆς, πνευματικῆς ἀνωτερότητας τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ παππούς Ὅμηρος, οἱ προγενέστεροι καὶ οἱ νεώτεροι μέχρι σήμερα ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, τραγικοί, ποιητές, δημιουργήσαν καὶ μᾶς ἄφησαν παρακαταθῆκες: ἀρετές, ἰδανικά, ἀξίες, φιλοσοφικές, ἐπιστημονικές γνώσεις...

Οἱ στίχοι ἀφιέρωμα κι ἀναφορά «Στὴν ἀκριβὴ μας τὴ λευτεριά» τῆς Δεκάτης Ὡδῆς, «στό δοξαστικό τῆς Ἑθνικῆς Ἀντίστασης, τῆς Ἑνδέκατης Ὡδῆς, καθὼς καὶ ἡ ἀναφορά του, «στοὺς Ἀποστόλους ἀγωνιστές - Θεματοφύλακες τῶν ἀξιῶν τοῦ Γένους», ἀποτελοῦν τό ποιητικό πνευματικό ἰντερμέτζο τοῦ ποιητῆ Εὐθυμίου Δρόλαπα.

Ἑννοίες!, συνυφασμένες μέ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἀνάσα τοῦ Ἑλληνα στό χθές, στό σήμερα, στό αὔριο.

Ἰδέες!, πού ἀνέδειξαν τὴν ἀνωτερότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀξίες, πού ἔβαλαν σέ τάξη τόν κόσμο, γιὰ νά πορευθεῖ σ' ἓνα δρόμο ἀνθρωπιᾶς, εἰρήνης, Ἀγάπης, ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ὁλοκλήρωσης.

Φιλοσοφικές παραδοχές, πού ἀνεβάζουν τόν ἄνθρωπο, τόν Ἑλληνα στά ἐπίπεδα τοῦ Θεοῦ, ἐπίπεδα πνευματικῆς τελειότητας καὶ κατεβάζουν τοὺς θεοὺς στά ἐπίπεδα τῶν ἀνθρώπων.

Τό βιβλίο κινεῖται σ' ἓνα ἐπίπεδο παγκοσμιότητας, Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ.

Πρὶν κλείσουμε καὶ τὴν τελευταία σελίδα τοῦ βιβλίου ἔχει πολ-

λά ἀκόμα νά μᾶς διδάξει μέσα ἀπό τίς ἱστορικές σελίδες τῆς Ἁγια-
θυμιάς τῆς Ἀμφισσας καί τῆς ἐλληνικῆς Γῆς πού μᾶς πείθουν πῶς
αὐτός ὁ τόπος ἔχει ποτιστεῖ μέ αἷμα, μέ ἰδρώτα, μέ δάκρυα. Αὐτός
ὁ ἐλληνικός τόπος εἶναι τόπος μαρτυρίου καί δόξας, ἀγώνων καί
θυσιῶν... Τῇ λευτεριά, τῆς ἐθνικῆς ἀντίστασης, τῆς εἰρήνης τῆς προ-
όδου τοῦ πολιτισμοῦ.

Αὐτός ὁ τόπος εἶναι ἱερός κι οἱ ἄνθρωποι ὅλης τῆς Γῆς εἶναι
προσκυνητές.

Θά κλείσω τήν παρουσίαση τοῦ βιβλίου μέ ἓνα τετράστιχο ἀπό
τό «Ἐπιτύμβιο»:

«Τά σήμαντρα τῆς λευτεριάς στά πέρατα ἀντηχοῦν

Οἱ ἀντίλαλοι τῶν μαχητῶν θυμίζουν ἰαχές.

Τῆς ἱστορίας τίς τρανές τίς ὥρες διαλαλοῦνε

Καί τούς λαούς, ὅλης τῆς Γῆς, καλοῦν προσκυνητές».

Πιστεύω καί εὐχομαι ὅπως τό ὑπέροχο αὐτό βιβλίο θά ἀξιο-
ποιηθεῖ, ὅπως τοῦ ἀξίζει ἀπό τούς τοπικούς παράγοντες καί ἀπό
τήν πολιτεία.

Ἀθήνα 17.6.054

Ἁγία Εὐθυμία

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ Ἐταιρεία μας ἔδωσε τό «παρών» τῆς σέ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις πού ἔκανε ἡ Νομαρχιακή καί Τοπική Αὐτοδιοίκηση, ὅπως κατὰ τόν ἑορτασμό τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς πόλεως Ἀμφίσσης στίς 10-4-1821 ἀπ' τοὺς Τούρκους κ.ἄ.

Γιά τήν οἰκονομική ἐνίσχυση τῆς Ἐταιρείας μας προσέφεραν οἱ παρακάτω τά ἀντίστοιχα ποσά, τοὺς ὁποίους καί ἀπ' ἐδῶ εὐχαριστοῦμε θερμά:

1.	ΔΕΛΦΟΙ - ΔΙΣΤΟΜΟΥ ΑΜΕ	1.250 €
2.	Ἰωάν. Πάλλας, Ἰτέα Εἰς μνήμην τοῦ θείου του Ἰ. Πάλλα	20 €
3.	Γ. Παπαϊωάννου, Ἀμπελόκηποι	15 €
4.	Ἀνώνυμος	20 €
5.	Γ. Κουτσοκλένης, Ἐλαιώνας Εἰς μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀθανασίου	30 €
6.	Ἀνώνυμος	20 €
7.	S&B Βιομηχανικά Ὀρυκτά	2.500 €
8.	Ἀφροδίτη Σπ. Τραχανᾶ, Ἀμφισσα Εἰς μνήμην Νάκου Ταλαμάγκα	50 €

Ἀπαγορεύεται ἡ μερική ἢ ὀλική ἀναπαραγωγή τῶν κειμένων, ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀποθήκευση σέ ὁποιοδήποτε σύστημα ἠλεκτρονικό, μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιβάζεται σέ καμιά μορφή καί μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη ἔγγραφη ἄδεια τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ περιοδικοῦ.

ISSN 1105-6215